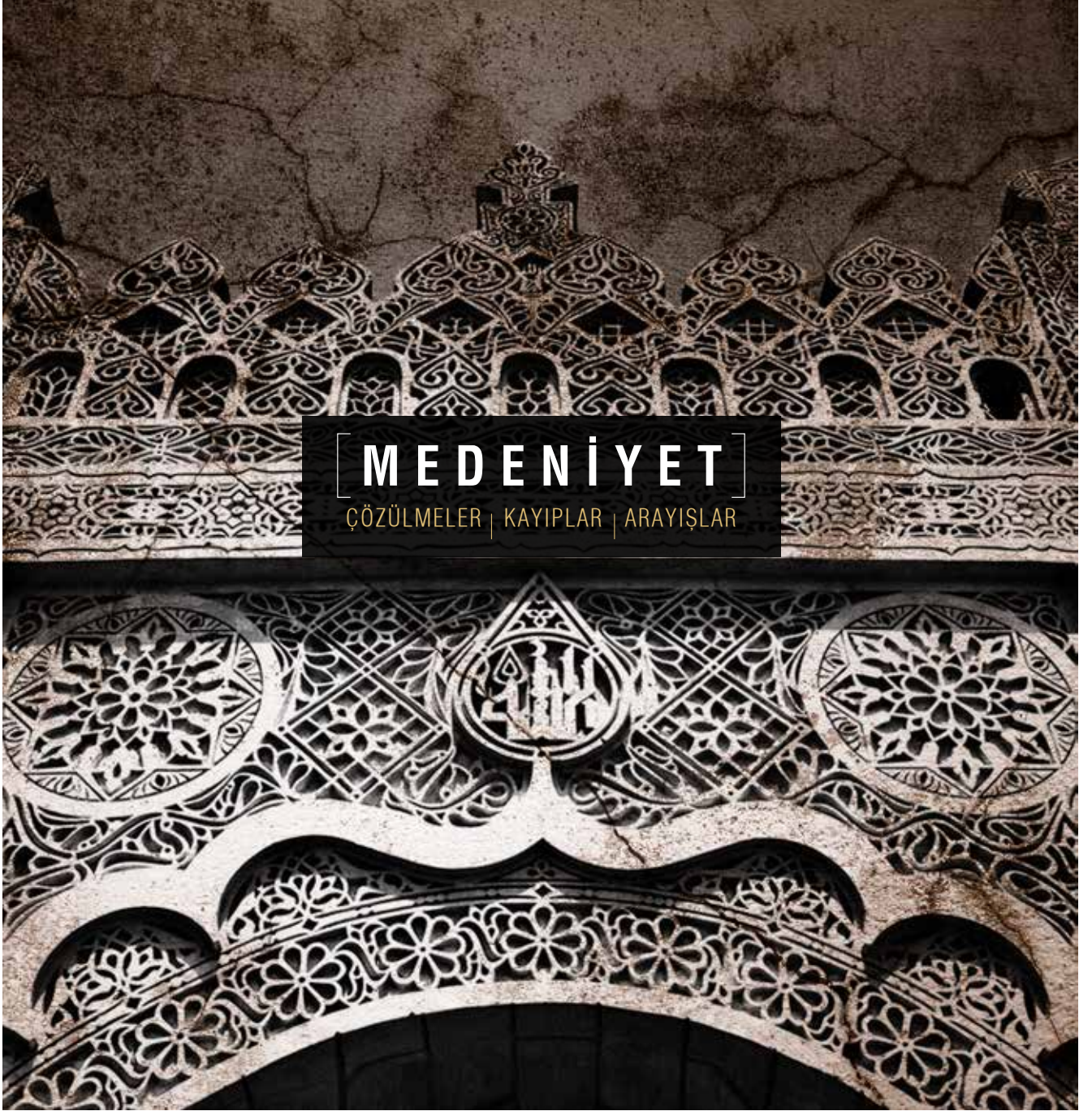

diyanet

Aylık Dergi | Şubat 2016 | Sayı 302

MEDENİYET

ÇÖZÜMLELER | KAYIPLAR | ARAVIŞLAR

İSLAM MEDENİYETİNİN TEMEL PARAMETRELERİ

Medeniyetler inşa eden insanoğlunun gereksinimleri, maddi âlemle sınırlı olmayıp, madde ötesi âleme uzanmaktadır.

YITIK NESİLLERİN SESSİZ ÇIĞLIKLARI

İslam coğrafyasının her kilometre karesinden, daha doğrusu bir Müslüman topluluğunun bulunduğu her yerden sessiz çığlıklar yükseliyor.

YITIK MEDENİYETİMİZİN İZLERİNİ TAKIP EDEREK YENİDEN DİRİLTMEK

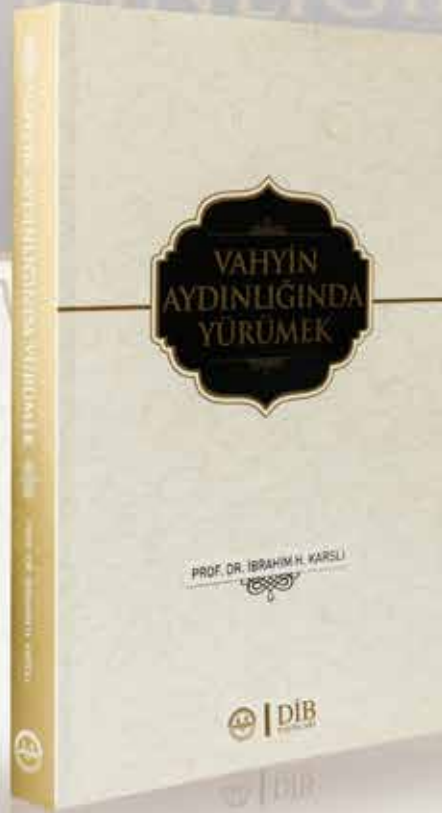
Birçok alanda yeni krizlerle karşı karşıya olan insanlığı huzura kavuşturabilecek yeni bir medeniyet tasavvuru üzerine düşünmek gerekiyor.

TERÖR TEHDİDİ ÜZERİNE PROF. DR. MEHMET ALİ BÜYÜKKARA İLE SÖYLEŞİ

Küçük resimde biz teröristleri ve onların eylemlerini görüyoruz ama büyük resimde muhteris emperyal devletlerin güç savaşları gözüküyor.

VAHYİN AYDINLIĞINDA YÜRÜMEK

VAHYİN AYDINLIĞINDA YÜRÜMEK

Prof. Dr. İbrahim H. KARSLI

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

İNSANIN yeryüzündeki serüveni Yüce Allah'ın, Hz. Âdem'i yaratmasıyla birlikte başladı. Hz. Âdem'e eş-yanın bilgisini öğreten Rabbimiz, onu sosyal bir varlık olarak şekillendirdi. Hayatın devamı ve insanlığın gelişimi için çoğalan insan, birlikte yaşamak, yaşadığı dünyayı imar etmek, kendi kültürünü, medeniyetini oluşturmak ve yaşadığı coğrafyaya, tarihe ve kültüre etki ederek kendi mührünü vurmak durumundaydı. Nitekim tarih boyunca her millet, geride kendi anlayışını, kültür ve medeniyet ufkunu miras bırakıp dünya sahnesinden çekildi. Bu açıdan bakılırsa, aslında insanlığın tarihi medeniyetlerin tarihidir.

İnsanlığın elde ettiği birikim ve ulaştığı gelişmişlik düzeyini ifade eden medeniyet, İslam filozofu Farabi'ye göre şehirde yani medinede yaşanır. Onun erdemli şehir olarak tarif ettiği medine, en üstün iyilik ve faziletlerin yaşandığı yerdir. Medine'de neşvünema bulan İslam Medeniyeti, gelişip tekâmül etmiş ve kemalatın zirvesine ulaşıp insanlığa adalet, barış ve sevgi gibi yüksek erdemleri sunmuştur. Bu evrensel inşa sayesinde ki, uzun tarihe sahip olan yerküre İslam Medeniyetinin bahsettiği barış ve huzur ortamını yüzyıllar boyunca teneffüs etmiştir.

Dünya tarihinde pek çok medeniyet gelip geçmiştir. İbn Haldun'a göre medeniyetler de insanlar gibi belli evrelerden geçer, belli süre yaşarlar ve nihayetinde dünya sahnesinden ayrılırlar. Etkileri ve insanlığa kazandırdıkları birikimlerle ön plana çıkan pek çok medeniyet sayılabilir. Kuşkusuz bunlar arasında en önemli olanı, gücünü ve temellerini Kur'an ve sünnetten alan İslam Medeniyetidir. Tarihsel süreçte pek çok saldırıya ve baskıya maruz kalmasına rağmen ayakta kalabilmiş, izlerini devam ettirebilmiştir. Batı ile karşılaşmasında yaşanan sosyal ve kültürel travmalar neticesinde bir duraklama dönemi içerisine girse de varlığını ve özgün duruşunu hep korumuştur.

Değişen, gelişen ve küreselleşen dünyada var olma mücadelesi veren medeniyetimiz, bugün tarihinin en zor ve sıkıntılı döneminden geçiyor. İslam dünyasının hemen her yerinde savaşlar, çatışmalar, tefrikalar ve zorunlu göçler yaşanıyor. Müslümanlar olarak bu zorlu süreçten başarıyla çıkmanın ve yeniden birlik/tevhit medeniyeti etrafında bir araya gelmenin imkânları üzerinde düşünmek, konuşmak ve tartışmak zorundayız.

Bu mülâhazalarla 302. sayısını hazırladığımız Diyanet Aylık Dergi'de "Medeniyet" gündemini ele aldık. Prof. Dr. Bayram Ali Çetinkaya, "İslam Medeniyetinin Temel Parametreleri" başlığı ile medeniyetimizin hangi temel umdeler üzerine inşa edildiğini ve tarihsel süreç içerisinde nasıl bir gelişim gösterdiğini irdeledi. Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ulukütük, "Medeniyetimizin Yeniden Keşfinin İmkânı" başlığıyla, medeniyet felsefesi bağlamında İslam Medeniyetini bizimle paylaştı. Prof. Dr. Adnan Bülent Baloğlu da "Yitik Nesillerin Sessiz Çığlıkları" isimli yazısıyla kültürel emperyalizmin medeniyetimize ne denli büyük bir zarar verdiğini bizimle paylaştı. Prof. Dr. Murteza Bedir, "İslam Medeniyetinin Yitik İlim Halkası" yazısıyla ilme verdiğimiz önemin azalması ile hızlı bir çözülme yaşayan medeniyetimiz için bu çözülmeyi durdurma ve medeniyetimizi yeniden yükseltme bağlamında düşüncelerini ifade etti. "Yitik Medeniyet: Bozulmalar, Çözümler ve Kayıplar" başlıklı yazısıyla Prof. Dr. Recep Şentürk, İslam Medeniyetinin bu son krizi neden atlatabadığının sebepleri üzerinde durdu. Prof. Dr. Mevlüt Uyanık, "Yitik Medeniyetimizin İzlerini Takip Ederek Yeniden Diriltmek" konulu yazısıyla, yitirilen medeniyetimizin yeniden ihyası noktasında çözüm önerilerine dair fikirlerini bize aktardı. Prof. Dr. Alparslan Açıkgeçen ile medeniyetimizin yitirdiği değerler karşısında nasıl bir duruş sergilememiz gerektiğine ilişkin söyleşiyi de ilgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz.

Bize ait olan ve günümüzde hızla kaybolmaya yüz tutan pek çok değerın yitirilmemesi azmi ile hazırladığımız gündemle sizleri baş başa bırakırken, medeniyet ufkumuzun yeniden dirilişini ve hep yükselmesini diliyorum.

Dr. Yüksel Salman

06 G Ü N D E M

6 İslam Medeniyetinin Temel Parametreleri
Prof. Dr. Bayram Ali ÇETİNKAYA

12 Medeniyetimizin Yeniden Keşfinin İmkânı
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ULUKÜTÜK

15 Yitik Nesillerin Sessiz Çıgıllıkları
Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

18 İslam Medeniyetinin Yitik İlim Halkası
Prof. Dr. Murteza BEDİR

22 Yitik Medeniyet Bozulmalar,
Çözümler ve Kayıplar
Prof. Dr. Recep ŞENTÜRK

26 Yitik Medeniyetimizin İzlerini Takip
Ederek Yeniden Diriltmek
Prof. Dr. Mevlüt UYANIK

30 Prof. Dr. Alparslan Açıkgenç ile
Medeniyet Üzerine
Dr. Lamia LEVENT ABUL

34 Küresel Dünyada Medeniyet'i Bulmak
Prof. Dr. Mustafa TEKİN

38 İslam Medeniyetinin Coğrafyası
Dr. Gazi ERDEM

42 Önce Kendine Bakmak Erdemi
Doç. Dr. Halil ALTUNTAŞ

44 İnsan Bu, Bir Öyle Bir Böyle
Elif ERDEM

46 Zırh Koleksiyonu
A. Ali URAL

Diyanet İşleri Başkanlığı
Adına Sahibi ve
Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel SALMAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa BAYRAKTAR

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BEKTAŞOĞLU
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Ali AYGÜN
Muhammed Kâmil YAYKAN
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Tashih
Mustafa BEKTAŞOĞLU

Görsel Sorumlu
Burhan ÇİMEN

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61
Faks : 0312 295 61 92
diniyayinlar@diyanet.gov.tr

 facebook.com/diyanetaylikdergi
 twitter.com/DiyanetDergisi

SÖYLEŞİ

DİN VE HAYAT

GEÇMİŞ ZAMANIN IZINDE

GEZİ-YORUM

70

62

52

30

48 Allah'a Yakın Olmak
Dr. Lamia LEVENT ABUL

50 Maarife ve Memleketine Hizmete Adanmış
Bir İsim: Tefik İleri
Kâmil BÜYÜKER

52 Siyah Beyaz Bir Hayat Hikâyesi Malcolm X
Prof. Dr. Ali KÖSE

56 Hıra Nur
Gülsüm DOKUZ

58 İstanbul'un Kalbine Vurulan Mühür:
Sultanahmet
Dr. Ömer MENEKŞE

62 Afrika'nın Müslüman Toplulukları:
Berberiler
Yrd. Doç. Dr. Muhammed TANDOĞAN

66 Prof. Dr. Mehmet Ali Büyükkara ile Söyleşi
Dr. Lamia LEVENT ABUL

70 Vardım Hindeli'ne Kumaş Getirdim
Doç. Dr. Fatih ERKOÇOĞLU

74 Allah Kimini Aziz Kılar Kimini Zelil
Fatma BAYRAM

76 Şemdinli Dağlarında Dalgalandan
Maneviyat Bayrağı Seyyid Taha
Muhammed Emin GÜRDAMUR

78 İslamofobi Endüstrisi
Muhammed Kâmil YAYKAN

80 Selam
Esma ÇAN

Abone İşleri
Tel : 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Abone Şartları
Yurtiçi yıllık: 72.00 TL
Yurtdışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları
AB Ülkeleri: 30 Euro
Avustralya: 50 Avustralya Doları
İsviçre ve Danimarka: 250 Kron
İsviçre: 45 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kamu Girişimci Şubesi IBAN: TR08 000 1 00 25 330 599 4308 5019 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv. No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara adresine gönderilmesi gerekir.

Temsilcilikler; Yurtiçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri - **Yurtdışı:** Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri / Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Tasarım: Aral Grup [www.aral.org] Tel: +90.312 219 53 26 [Mustafa Kemal Mahallesi 2141. Cadde 33/3 Çankaya/Ankara
Baskı: A4 Grafik MatbaaYay. Rekl. Bilg. Hiz. Ltd.Şti. Tel: 0212 452 40 99 Fax: 0212 639 50 49 mail: info@a4grafik.com.tr www.a4grafik.com.tr
Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe) **Basım Tarihi:** 09/02/2016 ISSN-1300-8471

Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Prof. Dr. Mehmet Görmez
Diyaret İşleri Başkanı

Yitik Medeniyetlerimiz ve İslam Medeniyetinin Yeniden İhyası

KUR'AN-I Kerim'de yaratılış gayemizi anlatırken Yüce Rabbimiz, "Allah, sizi yerden var etti ve size orayı mamur hâle getirme görevi verdi." (Hud, 11/61.) buyurmaktadır. Buna göre insanlığın yaratılış gayesinin başında yeryüzünü imar gelmektedir. Yine Kur'an'a göre bir diğeri yaratılış gayemiz de ibadet ve kulluktur. (Zariyat, 51/56.) İbadet ve kulluk görevini ifa edeceğimiz mekân da imar etmekle yükümlü olduğumuz yeryüzüdür.

İnsanın yaratılış gayesini bildiren bu ayetlerden ilham alan İslam âlim ve mütefekkirleri özgün bir medeniyet tasavvuru ortaya koymuşlardır. Medeniyet konusu; varlık anlayışı, kâinat tasavvuru, insana bakış mevzularının yanı sıra aynı zamanda yeryüzünü imar ve inşa etme meselesidir. İnsanın yeryüzünü imar etmesi, umrana varması, medeniyet kurması öncelikle kendi gönül dünyasını imar etmesiyle başlamaktadır. Gönüller de ancak doğru bir inanç ile imar edilebilir. Hiç kuşkusuz din-i mübin-i İslam, inanç, ibadet ve ahlaki erdemler başta olmak üzere ferdi ve içtimai her alanda sahip olduğu değerler manzumesiyle tüm zamanlarda bütün insanların huzur ve mutluluğunu temin edecek vasıflara sahip, medeniyetler oluşturacak yegâne dindir. İslam medeniyeti, tabiatın dengesine zarar vermeden insanı insanca yaşatmayı gaye edinmiştir. Din-i mübin-i İslam'ın nasıl bir medeniyet kurduğuna, İslam sayesinde insanların bedeviyetten hadariyete nasıl yükseldiğine en büyük şahit, hiç şüphesiz tarihtir.

Hiz. Peygamber (s.a.s.), Kur'an-ı Kerim'in ebedî rehberliğinde çok kısa bir zaman diliminde Yesrip köyünü Medine-i Münevvere'ye dönüştürerek İslam medeniyetinin ilk nüvesini oluşturmuş, ilahî vahiy hayatla buluşturmuş, buradan hareketle Müslümanlar tarih boyunca farklı coğrafyalarda pek çok medeniyet kurmuşlardır. Hicaz, Afrika, Endülüs, Maveraünnehir, Hint, Şam, Anadolu İslam medeniyetleri, Müslümanların kurduğu başlıca medeniyetlerdir. İslam medeniyet tarihinde Medine gibi medeniyet kuran şehirler yanında Şam, Bağdat, İsfahan, Semerkant gibi medeniyetlerin kurduğu şehirler, Kudüs ve İstanbul gibi İslam medeniyetinin dönüştürdüğü şehirler, Gırnata ve Toledo gibi İslam medeniyetinin dönüştürdüğü ancak bugün yitik olan mahzun şehirler vardır.

Müslümanlar, 8 asır boyunca hâkim oldukları Endülüs'te muhteşem bir medeniyet oluşturmuşlardır. İbn Rüşd, İbn Hazm, İbn Münkedir, İbn Haldun, Şatıbi, Ebu Hayyan, Kâdi İyaz ve bunlar gibi daha niceleri Endülüs'te yetişmiştir. Bir zamanlar Endülüs, dünyanın her tarafından insanların ilim tahsili için çocuklarını gönderme yarışına girdikleri coğrafya olmuştur. Endülüs, modern Batı uygarlığının oluşumuna da ciddi katkılar sunmuştur. Ancak Endülüs İslam medeniyeti, çok acıklı bir şekilde tarumar edilmiştir. Bugün Endülüs, acı hatıralarla doludur.

Endülüs'te inşa edilen bu medeniyetin bir benzeri Maverâünnehir'de kurulmuştur. İlk Müslümanlar Amuderya'yı, Siriderya'yı aşarak Fergana Vadisi'ne İslam'ın rahmet mesajlarını ulaştırmışlar ve burada muhteşem bir medeniyet inşa etmişlerdir. Maverâünnehir'de İbn Sina, Uluğ Bey, İmam Maturidi, İmam Serahsi, Buhari, Müslim, Ebu Davut, Ahmet Yesevi, Şah-ı Nakşibendi ve İslam medeniyetinin yüz akı daha nice büyük şahsiyetler yetişmiştir. Bugün Maverâünnehir, yeniden ayağa kalkmayı beklemektedir.

Aynı şekilde tasavvuf yoluyla İslamiyet'in yayıldığı Afrika Kitası'nda da Müslümanlar, büyük bir medeniyet kurmuş, Mısır, Sudan, Libya, Cezayir, Fas, Tunus, Etiyopya (Habeşistan), Somali, Tinbüktü başta olmak üzere Afrika Kitasında nice medeniyet merkezleri inşa etmişlerdir. Ancak maalesef Afrika İslam medeniyeti, son 2-3 asırdır devam eden sömürgeleştirme faaliyetleri neticesinde yok olmakla karşı karşıya gelmiştir.

Tarih boyunca İmam-ı Rabbani, Şah Veliyyullah Dihlevi, Süleyman Nedvi, Şemsülhak Âzimabadi, Abdurrahman Mübarekpuri, Abdülhay el-Leknevi, Şibli Numani gibi pek çok büyük şahsiyet yetiştirmiş olan Hint İslam medeniyeti de son iki-üç asırdır, büyük kriz ve sorunlarla yüz yüze gelmiştir.

Üzülerek ifade edelim ki, dünyanın farklı coğrafyalarında çok büyük medeniyetler kuran Müslümanlar, bugün tarihin en zorlu süreçlerinden birini yaşamakta, İslam'ın genleriyle ve Müslüman coğrafyanın fay hatlarıyla oynamak istenmektedir.

Tarihin pek çok döneminde olduğu gibi son birkaç asırdır en büyük acılar yine İslam coğrafyasında yaşanmaktadır. Bunda Müslümanların cehalet ve tefrika hastalığına müptela olmaları yanında, İslam medeniyetinin tarih sahnesine yeniden çıkmasını engelleme teşebbüslerinin payı da asla unutulmamalıdır.

Günümüzde Ortadoğu'da tırmandırılan mezhep çatışmaları, halkların meşru taleplerinin kabul görmemesi neticesinde yaşanan şiddet, kaos ve savaş ortamı, özellikle Bilad-ı Şam ve Bilad-ı Bağdat'a mührünü vurmuş olan İslam medeniyetini yok olma tehlikesiyle karşı karşıya getirmiştir.

İnancımız ve umudumuz odur ki, Müslümanlar tarihte olduğu gibi bugün de bu büyük krizleri aşacaklar, İslam medeniyetini yeniden ihya edeceklerdir. Yeter ki İslam medeniyetinin geri kalmasına sebep olan unsurları doğru bir şekilde tahlil edip özeleştiriyi yapabilsinler. Yitik medeniyetlerimizi yeniden keşfedebilsinler. Âlem tasavvuru ve değerler sistemi ile ilgili bütüncül bir medeniyet tasavvurunda ortak bir mutabakata varabilsinler. Ortak mutabakatı güçlü bir iradeye dönüştürebilsinler. En önemlisi taklit hastalığına kapılmadan, ana yapıyı bozmadan, günümüz şartlarını iyi okuyarak, sabiteleri ve değişkenleri dikkate alarak, İslam medeniyetini tüm dünyaya yeniden takdim edip gösterebilsinler. Bunu yaparken de ihlas ve samimiyeti, din gününde hesap verileceği bilincini asla göz ardı etmesinler.

GÜNDEM

İslam Medeniyetinin Temel Parametreleri

Prof. Dr. Bayram Ali ÇETİNKAYA
İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İnsana her daim hak ettiği önemi veren İslam medeniyeti; ahlak, erdem ve değerleri ön plana çıkarmıştır. Belirli bir devlet, toplum ve ferdin menfaati için bunlar ihmal ve istismar edilmemiştir.

■ Medeniyetler inşa eden insanoğlunun gereksinimleri, maddi âlemle sınırlı olmayıp, madde ötesi âleme uzanmaktadır. Nihayetinde farklı ihtiyaçlar, farklı meslekleri; farklı meslekler de farklı uzmanlıkları doğurmaktadır. Bununla beraber bir insan ömrü bu mesleklerin tümünü öğrenmeye vefa etmeyecek kadar kısadır. Her hâlükârda bir insanın bütün meslek ve işleri öğrenmesi, tüm sahalarda yeterli olması mümkün değildir. Diğer taraftan, meslek dışında insan hayatının erdem boyutu vardır ki, bu boyut başka insanların varlığını zorunlu kılar. Başka insanlar olmadan, insan tek başına iyiliği, hayrı, yani faziletleri nasıl fiiliyata geçirebilir? Hâsılı insan cemiyet içinde yaşamak zorundadır.

Cemiyetlerin kemalata ulaşması ise ancak medinede (şehirde) yaşamakla/bulunmakla mümkündür. Medinede yaşayan toplum-

lar nihayetinde medeniyeti inşa edeceklerdir. Ancak her toplum ve cemiyet medeniyet kuramaz. Medeniyet inşa eden toplumların kadim köklerinin bulunması elzemdir. Fakat erdemli medeniyet kuran toplumlar, tevhit kök ve damarına dayanan insan gruplarından teşekkül etmektedirler. İşte bu erdemli medeniyetlerin en sonuncusu, medeniyetler medeniyeti olan İslam medeniyetidir. İslam medeniyetinin en küçük birimi ve aynı zamanda temeli ise ‘medine’dir.

Medeniyetin kapısı: Erdemli şehir

Erdemli medine/ideal medine sözlerinin orijinali olan el-medinetü'l-fazıla'nın isim mucidi Farabi, şehir (medine) kelimesini “belli bir gaye ile bir şehirde toplanmış olan kimselerin meydana getirdiği topluluk” olarak tanımlamaktadır.

Farabi, özellikle İslam siyaset felsefesi alanında belli bir çizginin, “medeni siyaset” diye adlandırılmasına uygun olan geleneğin ilk ve en önemli düşünürüdür. Siyaset ilmi; Farabi düşüncesinde, medine, ümmet, erdem, meslek ve sanat gibi kavramlarla beraber anılan bir disiplindir.

Medeniyet/Hadra/Civilization

Arapçada medeniyet (medeniyette) şehir (site) anlamına gelen ‘medine’ kelimesinden türetilmiş bir sözcüktür. Dolayısıyla ‘medeni’, şehirli ve ‘bedevi’ ise, şehirde yaşamayan köylüyü ifade eder. ‘Medeniyet’in eş anlamlısı da ‘hadra’ kelimesidir; bu kelime de bedeviyetin zıddı için kullanılır.

Batı dillerinde medeniyet kavramı, civilization kelimesiyle karşı-

İslam medeniyetinde vahiy, akıl ve duygunun ahenkli ve uyumlu olması onun en ayırtıcı özelliklerinden biridir. Nitekim bu medeniyet, kendini özgün kılan vasıflarının kaynağını vahiyde bulmuştur.

lık bulur. Yani Latincedeki anlamıyla “şehirli” manasına gelen bu kelime, ‘civis’ kökünden gelir ki, ‘civis’ de site (şehir) ve vatandaş anlamına gelen ‘civitas’tan türer. Eski Yunan’da bunun eş anlamlı kavram ‘polis’tir. ‘Civilization’ kelimesi de şehirleşme demektir. Kelime, Batı dillerindeki birlikte yaşayan insan topluluğunu ifade eden ‘civil’ kelimesinden türetilmiş olup, sözlüklerde “şehirleşme, sosyal gelişme, gelişme periyodu, kolektif olarak şehirleşmiş devlet” gibi anlamlarla karşılık bulur.

Özetle, duraklama, kriz ve kırımlar yaşayan İslam Medeniyeti, ortaya koyduğu evrensel projeye ve uygulamalarla, önceki uygarlıklardan farklı bir tavır sergilemiştir. Bu sebeple medeniyetimizi başka medeniyetlerden farklı kılan vasıflar üzerinde durmak gerekmektedir.

İlerlemenin yol işaretleri: İlim, akıl ve kalp

Tek Allah inancına davet eden İslam Medeniyeti, bu özelliğiyle tüm medeniyetlerden ayrılmaktadır. Tevhit birlik olarak ele alındığında ise, bu durum medeniyet coğrafyasında insani yapıda, yaşam düzeninde ve düşünme şekillerinde birlik gibi esaslar üzerinde yükselir. Diğer taraftan İslam Medeniyeti, temayül ve hedeflerinde insani ve evrenseldir. Muayyen bir ırk ve milletin düşünce ve ilim erbabını öne çıkarmadığı gibi, farklı milletlerin dahi ve düşünürlerini kendi ailesine kazandırmıştır.

Tevhitte İslam medeniyetinin en temel kavramlarını belirleyen ana kaynağı keşfettiler. “Allah’tan başka hiçbir ilahın olmadığına” şa-

hitliğin sembolü olan tevhit, çok zengin bir anlamlar dünyasını içerir. Kültür, tarih ve medeniyet bu kavramda harmanlanmıştır. Bu anlamda İslam, bünyesinde bulunan tüm unsurlar için, din, dil, ırk, etnik köken ve renk bölmelelerini kaldıran erdemli bir toplum ve uygarlık kuran tevhit medeniyetidir. Tevhit medeniyeti evrensel kardeşliğe (ümmete) dayanır ve evrensel kardeşlik ruhu, her türlü ayrımcı duygu ve düşüncüyü yok eder. Tevhit medeniyetinde farklılık ve üstünlük; hayır, rahmet, fazilet ve takvayla gerçekleşir. Bu kardeşlik içerisinde, bir kısım yetenek, beceri ve maharete sahip olanlar, bunlardan yoksun ve mahrum olanlara destek olur; onlarla mevcut vasıflarının mahsullerini paylaşırlar.

İnsana her daim hak ettiği önemi veren İslam medeniyeti; ahlak, erdem ve değerleri ön plana çıkarmıştır. Belirli bir devlet, toplum ve ferdin menfaati için bunlar ihmal ve istismar edilmemiştir. Yönetim, ilim, iktisat ve aile gibi hayatın tüm alanlarında geçerli olan hukuk kaidelerinde ahlaki ilkelere ehemmiyet verilmiştir.

İlmi en doğru usulleri benimsemiş olan İslam Medeniyeti, akidenin sarsılmaz prensiplerini bu ilim faaliyetinin temeli yapmıştır. Dolayısıyla akıl ve kalbe birlikte hitap ederek duygu ve düşünceye aynı zamanda tesir etmiştir. Bu özellik sayesinde hak ve adalete dayalı, kuvvetini din ve inançtan alan bir düzen ortaya çıkmıştır. Nitekim din, hiçbir zaman devletin ilerlemesine ve medeniyetin gelişmesine mani olmamış, bilakis terakkinin en önemli tetikleyicisi olmuştur. İlimin aydınlatan ışığı, Bağdat, Şam, Taşkent,

Semer kant, Buhara, İstanbul, Kahire, Kurtuba ve Gırnata'daki camilerin duvarlarını aşarak tüm dünyaya ulaşmıştır.

Çoğulculuğun ve bir arada yaşamının nadide örneklerini sunan İslam medeniyeti, fethettiği coğrafyalarda yaşayan insanların din ve inançlarına müdahale etmediği gibi, onların ibadetlerini yapabilmeleri için gerekli olan ortamı onlara sağlamış ve bu ortamın sürekliliğini teminat altına almıştır. İslam medeniyetinde insanın inanç, can, mal, nesil ve akıl gibi temel değerleri korunmuştur. Yine ilim ve bilgi, insanın medenileşmesi, mutluluğu ve huzurunun gerçekleşmesi için geliştirilmiştir. Bu anlamda İslam Medeniyeti, bir kardeşlik medeniyetidir.

Bir ilim medeniyeti olarak İslam, hiçbir şeye vermediği değeri ilme vermiştir. Kur'an'da yaklaşık 750 yerde ilim ve ilimle eş anlamlı kelimelerin geçmesi de bunun açık bir neticesidir. Din ile bilim arasındaki ilişkinin ahenk ve uyumunun bir benzeri başka bir medeniyette görülmemektedir. Yine Müslümanlar ulaştıkları bölgelerde felsefe, mantık, matematik, kimya ve tıp gibi bilimlerle ilgili mirası yok etmek yerine alıp, okuyup, değerlendirip ve eleştirdikten sonra geliştirme yolunu tercih etmişlerdir. Dolayısıyla İslam, bir ilim medeniyetidir.

İslam medeniyetinde vahiy, akıl ve duygunun ahenkli ve uyumlu olması onun en ayırtıcı özelliklerinden biridir. Nitekim bu medeniyet, kendini özgün kılan vasıflarının kaynağını vahiyde bulmuştur. Bu anlamda medeniyetimize "vahiy ve Kur'an medeniyeti" de denilebilir.

Âdem'in çocukları

İslam, kan ve soy birliğine dayanan asabiyet olgusuna karşılık, tevhit inancını temel alan ruh birliği, dayanışma ve paylaşma sorumluluğu üzerine kurulu bir cemiyet inşa etmiştir. Nesep ilişkisini; aynı soya mensubiyet, inanç, amaç ve davranış birliğini ifade eden kardeşliğe bağlamak yerine, Kur'an ve hadis Âdem'in çocukları ifadesine vurgu yapmıştır.

İslam, bir hoşgörü medeniyetini insanlığa sunmuştur. İnanç, adalet, sevgi, hoşgörü ve tolerans, İslam'la birlikte yeryüzünde zirve dönemlerini yaşamışlardır. Dolayısıyla kadim İslam medeniyeti, belli bir ırk ve coğrafyanın ürünü olmayıp başta Araplar, Türkler ve Farsların ve diğer unsurların tesiriyle şekillenmiştir. Böylece çoğulcu ve katılımcı bir medeniyet teşekkül etmiştir. Dolayısıyla İslam Medeniyeti, bölge, ırk, soy, nesep, mezhep gibi sosyal ve kültürel çeşitliliğin semeresini taşımaktadır.

Hukuk ve adaletin varoluşsal hakikati

Medeniyetimizin kaynağı olan Kur'an'ın takdim ettiği evren ve hayat anlayışı; hukuk ve ahlak prensipleri, insana verdiği değer gibi konuları önemsemiş ve medeniyetlerin mirasçısı olarak kendinden önceki medeniyetlerden faydalanmıştır. Bir fıkıh/hukuk medeniyeti olan İslam medeniyeti, bulunduğu bölge ve coğrafyalarda hukukun üstünlüğünü ve adaleti gerçekleştirecek bir sistem inşa etmiştir. Babil, Roma, Çin, Hint medeniyetlerinin aksine İslam medeniyeti bir hukuk metodolojisi oluşturarak kanunları bunun üzerine oluşturmuştur.

Denge üzerine inşa edilen bir medeniyet olarak İslam, birey ve toplum, ruh ve madde, iman ve akıl, kulluk ve özgürlük, biyolojik ihtiyaçlar ve yüksek ahlak niteliklerinin dengesini kurmayı hedefler. O, Hint çileciliğine de Hristiyan ruhbanlığına da müsaade etmez. İslam medeniyeti mensuplarına, dünya nimetlerinden meşru ve makul ölçüler çerçevesinde faydalanmayı önerir.

İslam medeniyeti emperyalist bir uygarlık özelliği taşımaz; bazı medeniyetler gibi yeryüzünün diğer coğrafyalarını sömürme amaç ve hedefi olmamıştır. Dolayısıyla medeniyetimiz, insanı ve çevreyi ezen ve sömüren bir karakterin karşında olmuştur. Hatta Müslümanlar, başka toprakları işgal edip emperyalist bir gayeyle sömürmek yerine, kendi zenginliklerini oralara aktarmışlardır. Endülüs'ü de Şam ve Bağdat gibi medeniyet merkezi hâline dönüştürmüşlerdir. İslam coğrafyasının her tarafına ilim, kültür, sanat, mimari dolayısıyla medeniyet taşımışlardır.

Fert ve cemiyet birbirlerine feda edilmeksizin bir arada dengeli bir düzeni ve sentezi oluşturan İslam Medeniyeti, köle-efendi, fakir-zengin, işçi-patron, beyaz-siyah gibi sınıflı toplum yapısını asla benimsememiştir. Sınıf ve ayrıma tabi toplumsal bir proje, bu medeniyet havzasında görülmemiştir. İslam medeniyetinin geniş bir alanda söz sahibi olmasının temelinde, bahsi geçen hususun gerçekleştirilen adalet bulunur.

Batı'daki İslam Medeniyeti: Endülüs

Medeniyetler halkasının eşsiz örneklerinden birisi olan Endülüs,

varlığıyla hem kendi coğrafyasına hem de insanlığa ilim, hikmet ve irfanı sunmuş bir İslam yurdu- dur. Estetik ve zarafet onunla zirveye ulaşmış, uygarlıkların özellikle Batı medeniyetinin beslenme kaynağı ve merkezi olmuştur. Doğu'nun ve Batı'nın birikim ve külliyyatı Endülüs'te rafine olmuş ve mayalanmıştır. Bu bilim ve tefekkür merkezi, şavkıyla doğduğu ocak Doğu'yu aydınlattığı gibi, bulunduğu Batı'ya/Avrupa'ya da insanlık ve medeniyet taşımıştır.

Müslümanlar, Endülüs'ü yıkıcı ve yok edici bir şekilde fethetmediler. Bilakis bu toprakları mamur hâle dönüştürerek şehirler inşa ettiler. Şehirleri hamam, medrese, cami, saray gibi yapıları sivil ve askerî mimariyle donatarak, Ortaçağın önemli medeniyet merkezine çevirdiler. Endülüs, Müslümanların fethiyle birlikte bilim ve düşünce coğrafyası şekline büründü.

Endülüs şehirleri içerisinde Kurtuba'nın ayrı bir yeri bulunmaktaydı. Zira onuncu yüzyıldan itibaren Kurtuba, insanları kendisine cezbeden müstakil bir yerleşim yeri idi. Halifenin bu başşehirinde, dokuz yüz hamam, on binlerce dükkân, yüzlerce cami, su kemerlerinde akan sular ve kaldırım taşıyla döşeli ve karanlıktan uzak iyi aydınlatılmış cadde- ler bulunması şaşırtıcı değildir.

Fetihten iki yüzyıl sonra Kurtuba, 113 bin hanesi, 21 dış mahallesi, 70 kütüphanesi, çok sayıdaki (bir rivayete göre 2 binin üzerinde) cami ve mescidi, bir o kadar han ve hamamı, muhteşem saray ve konaklarıyla beş yüz bin nüfuslu (Bağdat ve İstanbul'la beraber) üçüncü bir medeniyet şehri oldu. "Yeryüzünün Pırlantası" olarak

nitelendirilen Kurtuba şehrinde, sanat ve hayat iç içeydi.

Farklı dinlerin, kültürlerin ve geleneklerin varlık ve hayat bulduğu Kurtuba, kuşatıcı bir medeniyet algısının kanıtı olarak tarihte yer almıştır. Dört yüz bin ciltlik büyük kütüphanesiyle Kurtuba, çağında Avrupa'nın en büyük bilgi kaynağı ve hazinesi konumundaydı. Kitap çarşısında Kur'an istinsahıyla uğraşan yetmiş müstensihitten oluşan bir kadroyla birlikte Kurtuba'da yetmiş kütüphane bulunmaktaydı. Kurtuba kütüphanesinin katalogları kırk dört cilt tutacak kadar geniş bir koleksiyondan oluşmaktaydı. Bir rivayete göre de kitap sayısı altı yüz bin ciltten teşekkül etmekteydi.

Gırnata'daki medrese

Gırnata'daki Yusufiye/Nasriye Medresesi, 1349 yılında tamamlandıktan sonra 18. yüzyılda İspanyollar tarafından yıkılıncaya kadar ilim ve hikmet taliplilerince cazibe merkezi olan bir ocak olarak hizmet vermiştir. Bu ilim ocağı dönemin önemli usta hocaları tarafından fıkıh, kelam, tefsir, tasavvuf gibi dinî ilimlerin yanında, Arap dili, sarf, nahiv, belagat, psikoloji, felsefe, tıp, fizik, kimya, astronomi ve botanik derslerinin de verildiği bir eğitim müessesesi olmuştur.

Hristiyan Kastilya'dan ve diğer coğrafyalardan gelen yabancı öğrenciler, Müslüman öğrencilerle birlikte ilim tedrisatında bulunmuşlar. Akabinde bu öğrenciler aldıkları bilgi ve ilmi, kendi ülkelerine taşımışlardır. Avrupa'dan gelenler, Yunan uygarlığının mirasından Endülüs'te haberdar olmuşlardır. Zira Yunan filozofların

isimlerini ve orijinalleri yitip olan eserlerini, Arapça çevirilerinden okudular.

Vakıftan kitaba seyahat eden medeniyet

Medeniyet inşasında “vakıf” kurumu hayati derecede önemli bir müessesedir. Türkler Müslüman olduktan sonra medeniyet inşası konusunda çok büyük katkılarda bulunmuşlardır. Vakıf kurumu, insanların varlıklarını toplumun varlığı hâline dönüştürmektedir. Mısır’dan yola çıkan bir yolcunun 63 gün sonra İstanbul’a ulaştığında vakıf kervansaraylarında kaldığını ve kendisinden hiçbir ücret istenmediğini, aynı zamanda hayvanlarının bakımının, tımarlarının yapıldığını ve hasta olanları ile veterinerlerin ilgilendiğini nakledilmesi çok manidardır.

Bizim medeniyetimize dair; “kitap medeniyeti”, “vakıf medeniyeti”, “su medeniyeti”, “yol medeniyeti”, “ilim medeniyeti”, “irfan medeniyeti” gibi çok farklı isimlendirmeler bulunmaktadır. Ama genel olarak bakıldığında çeşitli

halkların mevcudiyetinden söz edebiliriz ki bu onun en bariz özelliklerinden biridir. Farklı kültürler, farklı inançlar ve farklı halklar vardır. Bu elbette bir zenginliktir ama özüne inildiğinde ana referans Hz. Peygamber’in (s.a.s.), eski adı Yesrip olan Medine’dir. Çünkü medeniyetin mayalandığı, kuluçkalandığı yer; Medine’dir, yani şehirdir. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Medine’sini, felsefi anlamda Farabi’nin Medine-i Fazıla’sını referans alan medeniyetimiz bir ütopya değildir.

Kültürel dokularımızın ve medeniyetimizin mayasındaki irfana, yüzlerce yıldır yaptığımız gibi bugün de tutunmak zorundayız. Endülüs ve Balkanlar’daki barışın anahtarı, geçmişte olduğu gibi şimdi de Türkiye’dir. Bu açıdan medeniyetimizin inşasındaki farklı etnik, dini ve siyasal kimliğe sahip olan bu coğrafyaların mayasının Türkiye’de karıldığını söyleyebiliriz.

Bir medeniyeti diğer medeniyet-ten üstün kılan en önemli vasıf, etkisinin büyüklüğü ve insanlığı

yaptığı katkı ve faydalarda aranmalıdır. Medeniyet, sistemi açısından ne kadar evrensel, eğilimleri açısından insanî, yönelişleri açısından ahlaki ve ilkeleri açısından ise ne kadar pratik ve gerçeğe uygun ise, tarihte o nispette kalıcı ve uzun ömürlü olmaktadır.

Sonuç olarak İslam Medeniyeti’nin temel parametrelerini üç dinamikte özetlemek mümkündür:

Yüksek tefekkür-Yüksek erdem/İrfan-Yüksek teknoloji

Yüksek tefekkür ve düşünce, İslam medeniyetini tarihin en önemli uygarlıklarından biri hâline getirmiştir. Bu tefekkür birikimi ve külliyyatı, yüksek ahlak ve erdemle birlikte erdemli bir medeniyeti insanlığın hizmetine sunmuştur. Yüksek tefekkür ve erdem, sonuçları itibarıyla ancak faydalı yüksek teknolojiyle küresel bir medeniyet hâline dönüşür. Yüksek teknolojide benimsenmesi gereken en hassas ilke; insan, çevre ve evrene zarar vermeden faydalı bir bilim ve teknoloji kullanımı olmalıdır. Faydalı bir bilim ve teknoloji üretimi gerçekleşmeden İslam medeniyetinin, küresel bir aktör ve özne olması imkân dâhilinde değildir. Yüksek teknoloji; savunma sanayi ve bilişim sektörlerindeki büyük atılım ve sıçramayla gerçekleşebilecek bir olgudur. Büyük kriz ve kırılmalara rağmen, İslam dünyası ve onun ortaya koyduğu İslam medeniyeti, yaşadığımız zamanlar için, bu potansiyele sahiptir. Yeter ki özgüvenle uzun zaman dilimlerini kapsayacak plan ve projelerle akli bir gayret ve cehdin içerisinde/şu-urunda bulunulsun.

Medeniyetimizin Yeniden Keşfinin İmkânı

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ULUKÜTÜK
İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

■ İlahî vahyin bakiyesi ve Müslüman toplumların tarihsel tecrübesinin bir hasılası olarak İslam düşüncesinin zaman ve mekân formları içinde tecelli ve tecessüm etmesi bağlamında söz konusu ettiğimiz ‘İslam medeniyet’ olgusu küreselleşen dünya düzeninin hegemonyası altında kozmopolit bir hayat yaşayan günümüz Müslümanları için yitik vaziyettir. Yitik medeniyetimizin yeniden keşfi için kanaatimce yapmamız gereken ilk şey geleneğimizden güç ve ilham alarak ‘bugün’, ‘şimdi’ medeniyetimizin üzerine bina edildiği felsefi/düşüncel damarla-

rın keşfine yapılacak uzun soluklu yolculuktur. Bu sayede İslam düşüncesi bağlamında bir medeniyet felsefesi inşa edebilecek, yitik medeniyetimizi keşfetmenin imkânını aralamış olacağız. Aşağıda bu yolculuktaki bazı önemli duraklardan bahsedeceğim.

Evvela, İslam düşüncesi bağlamında bir medeniyet felsefesi yapabilmenin ilk şartı Allah-âlem-insan tasavvurunun kendisine dayandığı ana damar İslam dünya görüşünün farkına varabilmektir. Bu dünya görüşünün varlık-bilgi-değer düzlemindeki dayandığı

zihniyetin özgünlüğü keşfetmeye çalışmaktır. Zira medeniyetleri, dünya görüşleri, zihniyetler inşa eder, yoksa medeniyetler dünya görüşünü oluşturmazlar. Dünya görüşü veya daha otantik ifadeyle âlem tasavvuru, bir medeniyetin mimarıdır, medeniyet de onun eseri. Medeniyetlerin varoluş, süreklilik ve değişim diyalektiğini belirleyecek olan da medeniyetin üzerine inşa edildiği ‘ben-idraki’dir. Bir ben-idrakinin oluşmasını sağlayan nihai etken de, kurumsal ve formel alan değil, bir bireyin varlık sorunsalını anlamlı bir çerçeveye oturtan var-

İslam düşüncesi bağlamında bir medeniyet felsefesi yapabilmenin ilk şartı Allah-âlem-insan tasavvurunun kendisine dayandığı ana damar İslam dünya görüşünün farkına varabilmektir. Bu dünya görüşünün varlık-bilgi-değer düzlemindeki dayandığı zihniyetin özgünlüğü keşfetmeye çalışmaktır.

lık-bilgi-değer üçgeninde oluşan alem tasavvurudur. Kimlik ile ben-idraki veya dünya görüşünü de basitçe birbirine indirgememek gerekir. Kimlik, sosyal tanınma temelinde gerçekleşen ilişki-bağımlı bir bilinç olarak iki tarafı gerekli kılarken, ben-idraki veya dünya görüşü karşı tarafa ya da sosyal bir tanınmaya ihtiyaç hissetmeyen bireysel bir şuur hâlini yansıtır. Kimlik sosyal, iktisadi ve siyasi otorite tarafından tanımlanabilen ve verilebilen bir nitelik taşıırken, özneyi ve varoluşu esas alan ben-idrakinin herhangi bir başka otorite tarafından tanımlanabilmesi de, tasfiye edilebilmesi de imkânsızdır. Böylesi bir dünya görüşünün yokluğunun önemli tezahürlerini her gün şahit olmaktayız. Aynı dünya görüşüne sahip Müslümanlar farklı kimlikler altında, arızı nedenlerle çatışma içinde olabilmektedir. Hâlbuki dünya görüşleri kimlikleri belirlerler, kimlik dünya görüşlerini değil.

İkinci olarak bu dünya görüşüne bağlı olarak zamanı, tarihi, şimdiyi anlama ve anlamlandırma kudretine sahip bir tarih felsefesine, sünnetullah bilincine sahip olmak gerekir. Kronolojik olarak art arda sıralanan olay ve olguları, anlamlı bir mikyasla, hikmete mebni bir ayna tutma ve görüntülerin arkasındaki hakikati keşfe çıkmadan bugünümüzü anlamlandıramadığımız gibi yarınımızı da inşa edemeyiz. Bugününü anlayamayan, yarınını inşa edemeyen, tarihi okumasını, anlamasını bilmeyen toplumların medeniyet kurma ihtimalleri olmadığı gibi bir medeniyet felsefesi yapabilmeleri şansları da yoktur. Sünnetullah bize önce ve sonra arasındaki basit zamansal ve tarihsel süreci anlamamızı ve anlamlandırmamızı sağlar. Sünnetullah ile fitratullah arasındaki gizemli denklemi keşf edebilirsek eğer geçmiş ve gelecek arasındaki rolümüzün ne anlama geldiğini de bir nebze yorumlayabilir hayatın değişim

cümbüşüyle çatışmadan anlamlandırma ve dönüştürme gücüne sahip olabiliriz.

Üçüncü olarak bir söz ve kelimeler olarak vahyin, dünya görüşü ve zihniyetinin pratiğe dönüşmesinin bir resmi ve örneği olarak nübüvvetin kurucu rolüne dikkat kesilmek gerekir. Nübüvvet, sadece iman esaslarından biri veya spekülâtif kelâmi tartışmaların bir nesnesi olarak değil, toplum kurabilmenin, birlikte yaşayabilmenin ve medeniyet kurabilmenin de en ciddi imkânlarından biridir. Bu konuda pek çok örnek arasından İbn Sina'nın "Peygamberliğin Delili" adlı risalesinde çok çarpıcı ifadeler vardır. İbn Sina için insan toplumsal bir varlık olup yalnız başına hayatını sürdüremez, iş bölümü denilen olgu da bunun en iyi göstergesidir, zira insanın varlığı ve yaşaması ortaklığı gerektirir, karşılıklı ilişkiler kanun (sünnet) ve adaleti, kanun ve adalet ise kanun koyucu ile adaleti sağlayan birini gerektirir, kanun

koyucu insanlara hitap edebilecek ve onların kanunu izlemelerini sağlayacak bir konumda olmalıdır. Buna göre o bir insan olmalıdır. İnsanlar kanun konusunda şahsi kanaatleriyle baş başa bırakılmamalıdır; aksi hâlde onlar kendi lehine olan şeyleri adil, aleyhine olan şeyleri ise gayri adil (zulüm) görmek suretiyle görüş ayrılığına düşerler. Öyleyse bir peygamber var olmalı ve o bir insan olmalıdır. Nübüvvet ve onun pratikteki aynası olan sünnet sadece ilmi olarak ikinci hüccet kaynağı değil aynı zamanda Müslüman bir toplumun oluşumunda sosyolojik bir imkândır. Dünya üzerinde çok sayıda Müslüman olmasına rağmen, onların bir ümmet veya toplum olup medeniyet inşa edememelerinin en büyük sebebi az önce belirttiğimiz sosyolojik imkânın eksikliğidir.

Dördüncü olarak; İslam düşüncesinin paradigma inşasında rol almış İslam klasikleriyle otantik ve dinamik bir ilişkinin şimdi buradaki imkanları üzerinde, ciddi bir irade ve yüzleşme gerekir. Klasikler bir medeniyetin can suyudur, pınarlarıdır. Sezai Karakoç'un deyişile; "Oku diye başlayan Kur'an'dan başlayarak bütün İslam klasiklerini ve kaynaklarını okumak, karanlığa gömülmüş olanları ışığa, gün yüzüne çıkarmak, yarı kalmış düşünceleri ge-

liştirmek. Sonra kitap sayfalarından gelen ve ruhun bilme susuzluğunu, her türlü dardını gideren bu ab-ı hayat bad-ı sabasını ruha geçirmek" gerekir. Kendi klasiklerinin dilini, düşüncesini, ruhunu bilmeyen insanların kendi medeniyetlerinin felsefesini yapmaları imkânsızdır.

Beşinci olarak; dilimiz ve dil bilinci üzerinde durmanın, medeniyetimizin dilinin ufuklarıyla şimdi buradaki dilimizin ufukları arasında bir ufuk kaynaştırması gerçekleştirmenin yollarının keşfine çıkmak gerekir. Dil-düşünce ve kültür ilişkisi konusunda Fârâbi, mantığı düşüncenin grameri, grameri ise dilin mantığı olarak düşünülen şeyle konuşulan şey arasında asgari bir mutabakatın olmasını gerektiğine dikkat çekmişti. Düşünce ve dil arasındaki mezkûr asgari mutabakat eksikliği, Müslümanların birbirini doğru anlamaları yönünde büyük bir engel olarak durmakla kalmamakta büyük çatışmalara da sebebiyet vermektedir. Eğer bugün dilimiz geleneğimizin ve medeniyetimizin terimlerini ve kavramlarını karşılamaktan acizse bize ulaşan emanet artık bir işe yaramıyorsa, kendimizde kayıp varlıklara dönüşmüşsek; bunun nedeni dil ile düşünce arasındaki bağlantıdır. Zamanımızdaki kültürel kopukluk bizleri şizofrenik

varlıklar yapmıştır. Dilimiz çeviri, konuşmamızsa dublajdır.

Altıncı olarak; kendi geleneğimizin fırsat ve sınırlılıkları üzerine dinamik bir süreklilik-değişim denklemi kurarak öznellik ve nesnellüğimizin hâllerile yüzleşmek gerekir. İlahî bir yaratıcının tarihe ve mekâna mukayyet olarak yarattığı insan, yeryüzü serüveninde 'olan' ile olması gereken arasında, değişim ve sürekliliğin diyalektiğinde varoluşunu gerçekleştirmeye çalışır. Onun bu çabasında bir geleneğe ait olması, süreklilik ve değişim arasındaki gerilimini sağlıklı ve doğal yollardan çözmesini sağlar. Bunu gerçekleştiremediğimiz bugünlerde şahit olduğumuz ise, metin ile hayat, teori ile pratik, ilim ile amel arasındaki büyük boşluktan meydana gelen bir gelenek yoksulluğudur.

Son olarak da ölüm ve mead ile hayatımız arasında anlamlı, tutarlı ve bütünlüklü ilişkiler kurabilmenin yollarını aramalıyız. Ölüm ve sonrasına ait temellendirilmiş bir inancımız olmadığı takdirde şimdi buradaki hayatımızı anlamamız ve inşa etmemiz mümkün değildir. Zira ölümsüzlüğe inanmadığımızda, dünyaya anlam vermemiz imkânsız olmasa da son derecede güçleşmektedir. Ölümsüzlük veya öldükten sonra bir hayatın olup olmadığı meselesi yalnızca kelimeler ve felsefeyi ilgilendiren salt soyut bir durum değildir, her gün hissettiğimiz, çoğu zaman unuttuğumuz, hayatımızda olduğu gibi zihinlerimizden de uzaklaştıralım dediğimiz ve zihinlerimizden de uzaklaştırdığımız ölçüde şimdi buradaki yaşamımızı ve kendimizi unuttuğumuz bir hadise olmaktadır.

Yitik Nesillerin Sessiz Çığlıkları

Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU
DİB Başkanlık Müşaviri

■ “İslam güzel de Müslümanlar bunun neresinde?” diye sormaktan kendini alamaz “Bilge Kral” lakaplı merhum Aliya İzzetbegoviç. Bu sualin sahibi, Allah mekânını cennet eylesin, İslam dünyasının hâlihazırdaki acıklı hâlini gören, mevcut sorunlarını yakından bilen, dertleriyle hemhal olan ve ömrünü çözüm aramakla geçiren bir dertli idi. Tıpkı onun gibi, Müslümanların son iki asırdaki hâlerinden mustarip olan ve benzer endişeleri duyan o kadar çok dertli var ki... Said Halim Paşa, Mehmet Akif, Nurettin Topçu, Cemil Meriç, Erol Güngör, Necip

Fazıl, Sezai Karakoç bir kalemde hatırlayabildiklerimiz. Başka İslam beldelerinden de Muhammed Abduh, Muhammed İkbal, Ali Şeriatî, Fazlur Rahman, Malik b. Nebi, Muhammed Gazali ve daha niceleri... Bütün Müslümanların derin ruhsal krizlerine çare arayan, sosyal, siyasi, ekonomik kaynaklı problemlerine çözüm araştıran, sıkıntılarıyla, dertleriyle hemhal olan, İslam dünyasının içine düşürüldüğü acıklı hâle için için gözyaşları döken nice dertli!

İzzetbegoviç’in sualine verilebilecek cevaplardan biri de, edip-

şair merhum Ahmet Hamdi Tanpınar’ın şu veciz dizelerinde saklı olsa gerektir: “Ne içindiyim zamanın; / Ne de büsbütün dışında; / Yekpare, geniş bir anın; / Parçalanmaz akışında.” Bu dizeleri, kendi benliğinden, yerli değerlerinden koparak Batılılaşmanın girdabına kapılan milyonlarca Müslüman adına söylenmiş samimi bir itiraf kabul edebiliriz. Köklerini yitiren, ne o ne bu olabilen, aidiyet kodlarını kaybeden, zaman tüneline yolunu şaşırان ve neticede asli kimliğini arayanların sessiz çığlığı olarak görebiliriz. Gerçek şu ki,

İslam coğrafyasının her kilometre karesinden, daha doğrusu bir Müslüman topluluğunun bulunduğu her yerden sessiz çığlıklar yükseliyor. Kim bilir kaç nesildir Müslümanlar, kendi köklerini, kendi kültür ve medeniyetlerinin yüce değerlerini arıyor; mutluluğu kendi kültürünün dışında bulacağını sananlar, yalancı bir serapta dolaştıklarının farkına yeni yeni varıyor.

İslam medeniyetinin yeryüzünün gelmiş-geçmiş en müstesna medeniyetlerinden biri olduğu hususunda, ön yargılı olanlar hariç, genel bir kanaat vardır. Mesela, gençlik yıllarından itibaren İslam'a büyük ilgi duyan Goethe, "İslam dünyanın kurtarıcısıdır" der ve "Hepimiz İslam üzere yaşıyor ve ölüyoruz" itirafını yapar. Alman düşünür ve şairi Goethe, Sevgili Peygamberimize olan hayranlığını da gizlemez: "İmdi Muhammed'in başardığı; Hak olsa gerektir doğrusu; O bir tek vahdet fikriyle; Tüm dünyayı râm etti kendine". "İslam bana mükemmel bir mimari eseri gibi görünüyor" der Muhammed Esed ve ardından devam eder: "Bütün parçaları, birbirini destekleyecek ve tamamlayacak şekilde tasavvur edilmiş. Hiçbir şey fuzuli değil, eksik bir şey de yok. Neticede karşımızda duran şey, mutlak bir dengeye ve sağlam bir duruşa sahip olan yapıdır."

O hâlde, bazıları niçin mutluluğu uzak diyarlarda, başka kültürlerde ararlar? Ellerinde İslam gibi bir hayat nizamı, Kur'an-ı Kerim gibi bir hayat rehberi ve hidayet kaynağı, Hz. Muhammed (s.a.s.) gibi yüce bir ahlâk ve insanlık timsali olmasına rağmen, İslam dünyasının bu yürek paralayan hâli nedir? Niçin İslam dünyası kan revan içinde? Müslümanların bu parçalanmışlık, bölünmüşlük, geri kalmışlık hâli neden? Yeryüzünün en şaşılahtan kültür ve medeniyetine, ilim ve irfanına sahip olmalarına rağmen, bu savrulmuşluk, vurdumduymazlık hâli neden? Kendi gelenek ve değerlerine bu sırt dönmüşlük hâli neden? Kendi olmak, kendi varlığı, benliği ve değerleri ile var olmaya, hayata ve insanlığa yeni değerler katmak, üretmek ve çalışmak varken, nedendir bu atalet ve tembellik?

Bu soruların tarihi, sosyal, siyasi, ekonomik sebepleri üzerinde durmak ve sayfalar dolusu cevaplar vermek mümkün elbette. Şu bir gerçek ki, İslam dünyasının nesilleri özellikle son iki asırdır kendi kültür ve medeniyetinin değerlerinden yavaş yavaş uzaklaşıyor ve bunun yarattığı derin ruhsal krizlerle boğuşuyor. Batılılaşma sürecinin, İslam medeniyetine sırt dönen, Batı medeniyetine hayran nesiller ürettiğini üzümlerle müşahade ediyoruz. "Boynumuz ağrıdı, Batı'ya bakıp

durmadan" diyordu Nuri Pakdil büyüğümüz. Bu durum yaklaşık iki asırdır sürüyor. Kabahat yalnızca gençlerin değil elbette. İslam medeniyetine alenen sırt dönen, onu her vesileyle aşağılayan, modernleşme ve gelişmenin yolunun yalnızca ve yalnızca Batılılaşmak ile mümkün olduğuna iman eden bir sözde aydın zihniyetin uzun zamandır iş başında olduğunu da unutmamalıyız. O çokça övülen Batı'nın gerçek içyüzünü merhum Attila İlhan "Hangi Batı" adlı eserinde bakın nasıl deşifre etmişti bize: "Sözü bağlayalım, Batılı, hür dünya, demokrasilerin dayanışması vs. emperyalist sistem içerisinde büyüklerin küçükleri sömürmesinden, aldatmasından başka bir şey değildir, koca bir yalandır."

Nesiller kendi kültür ve medeniyet değerlerine sırt dönmeye başladıklarında o kültür ve medeniyet çöküşe geçip ömrünü tamamlar mı, ya da bir başka deyişle, yeryüzüne gelip belli bir süre varlığını devam ettirmiş ama artık yok olmuş "yitik medeniyetler" mezarlığındaki yerini alır mı? Bir medeniyet ne zaman düşüşe geçer ve yok olur? İngiliz tarihçi Arnold Toynbee tarihe dair kaleme aldığı 12 ciltlik dev eserinde (A Study of History) yeryüzüne 26 medeniyetin geldiğini bunların 19 tanesinin çöktüğünü, hâlen beş tanesinin devam ettiğini, ancak ilerlemelerinin durduğunu söyler. Eserinde medeniyetlerin yükseliş ve çöküş sebeplerini anlattıktan sonra şunu der: "Bir medeniyet cinayetten ölmez, intihardan ölür." Ona göre, ahlaki ve dini çöküşle birlikte, bir medeniyetin sayıları çok az olan keşifçi,

yaratıcı beyinleri de üretim kabiliyetlerini kaybedip sustuklarında o medeniyet için çöküş kaçınılmaz olur. Kısaca onun demek istediği şey şudur: “Bir medeniyetin eceli başkasının elinden değil, kendi elinden olur.”

İslam medeniyeti, kendine has zihin ve düşünce dünyası, sosyal, siyasi ve ekonomik tecrübesi, maddi-manevi kültürü, insani ve ahlaki değerleri, gelenek ve ananesi ile insanlık tarihine en büyük katkıyı sunan medeniyetler arasında hiç şüphe yok ki en öndedir. Hiçbir medeniyetin, evrensel değerler üzerinde tek başına hak edemeyeceği fikrine kısmen iştirak etmekle birlikte, kendi medeniyetimizin her bakımdan üstün olduğu konusunda mütevazı olamayacağım. Bununla birlikte, şu soruyu sormadan da edemiyorum: Yüce bir medeniyetin bir kısım nesilleri –elbette ki tamamı değil– niçin kendi medeniyetlerine sırt dönerler de tüm varlık ve benlikleriyle bir başka medeniyete özenirler? Bu can alıcı soruya cevap verebilirsek, çözümün cevapta saklı olduğunu düşünüyorum.

Cevabım şu: Çünkü kandılar, kandırıldılar. Batı medeniyetinin her bakımdan en üstün, en mükemmel, en zirve medeniyet olduğuna inandırıldılar. Medeniyet dendiğinde yegâne hakiki medeniyetin Batı medeniyeti olduğu fikri müthiş bir propaganda ile beyinlere zerk edildi; etkilenmelerini imkânsızdı. Malum propagandaya göre bir Batı medeniyeti vardı bir de ötekiler; onun seviyesine erişmek ancak kendi benliğini ve değerlerini terk etmekle,

İslam medeniyeti, kendine has zihin ve düşünce dünyası, sosyal, siyasi ve ekonomik tecrübesi, maddi-manevi kültürü, insani ve ahlaki değerleri, gelenek ve ananesi ile insanlık tarihine en büyük katkıyı sunan medeniyetler arasında, hiç şüphe yok ki, en öndedir.

yani Batılılaşmakla mümkün olabilirdi. Batılılaşırsan, medenileşirsin; ne kadar Batılı isen o kadar medenisin tezi planlı bir biçimde işlendi. Propagandanın gücü, şiddeti ve araçları o kadar güçlüydü ki, açtığı tahribat büyük oldu. Henüz tam emeline ulaşamadı, ama azim ve sebatla sürdürülüyor. İslam dünyası buna karşı koyacak, kendi ülkesine, kültürüne, medeniyetine, görenek ve değerlerine sahip çıkacak bilinçli nesillerini arıyor.

Batı, kendisini öteki olarak nitelendirdiği Doğu ile kıyaslar sürekli. Bu, üstün/medeni olanla aşağı/ilkel arasındaki bir kıyaslamadır. Kendisi dinamik, hep değişen ve gelişendir; Doğu ise, sabit ve durağan. Kendisi, yaratıcı, zeki, ileyi görebilen ve denetleyebilen, rasyonel, bilimsel, disiplinli, dü-

zenli, kendini kontrol edebilen, makul ve insaflı, duyarlı, şuurlu, babacan, bağımsız, işlevsel, özgür, demokratik, müsamahakâr, saf ve dürüst, medeni, ahlaken ve iktisaden ilericidir. Tüm olumlu, müspet sıfatlar onundur. Öteki yani Doğu ise taklitçi, cahil, uyuşuk, irrasyonel, hurafeci, tembel, dengesiz, anlık kararlar veren, meczup, egzotik, cezbedici, çocuksu, bağımlı, işlevsiz, köleleşmiş, despot, müsamahasız, yozlaşmış, barbar, gayrimedeni, ahlaken geri ve iktisaden sönüktür. (J.M.Hobson, *The Eastern Origins of Western Civilisation*, s. 8-9.) Batı, bu kıyaslamadan yola çıkarak, Doğu’yu kölelikten kurtarıp özgürlüğüne kavuşturacak, ehlileştirerek, medenileştirecek yegâne güç olarak görmüştür kendini. Onu medenileştirme adına sömürmüş, sömürdükçe semirmiştir.

Batı’nın Doğu’ya yönelik bu bakış açısı ve tutumunda dünden bugüne değişen bir şey yok. Hatta karalama ve sömürünün dozajı daha da artmış vaziyette. Bununla da yetinmeyerek İslam dünyasını birbirine kırdırma projelerini kursesiz bir biçimde eyleme dökmektedir. Bunu yaparken elini ateşe sokmuyor, maşalar yani taşeron örgütler kullanıyor. Peki ya İslam dünyası bu büyük oyunun farkında mı? Görünen manzara bize aksini söylüyor. Allah, böyle durumlar için açık uyarıyı yapıyor: “Allah bir kavme verdiğini, o kavim kendini bozup değiştir-medikçe değiştirmez.” (Ra’d, 13/11.) Kanaatimce bu ayet bize şunu da ima ediyor: Bir toplum kendini durumunu değiştirmek için kılını kıpırdatmazsa, Allah o toplumu kaderine terk eder.

“Sizler insanların
hayrı için
meydana
çıkarılmış en
hayırlı bir
ümmeisiniz.
Marufu emreyler,
münkerden
nehyeder
ve Allah’a
inanırsınız.”

(Âl-i İmran, 3/110.)

İSLAM MEDENİYETİNİN Yitik İlim Halkası

Prof. Dr. Murteza BEDİR
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

■ Peygamberler silsilesinin son halkası Hz. Muhammed (s.a.s.)'e indirilen ahir zaman vahyi Kur'an temelinde tebliğ edilen İslam'ın 7. yüzyılın ilk yarısında Medine'de başlayan hikâyesi dünyanın sonuna kadar sürecek ve hak-batıl mücadelesinde hak, kıyame-te kadar İslam ile var olacaktır. Kur'an'ın ifade ettiği gibi:

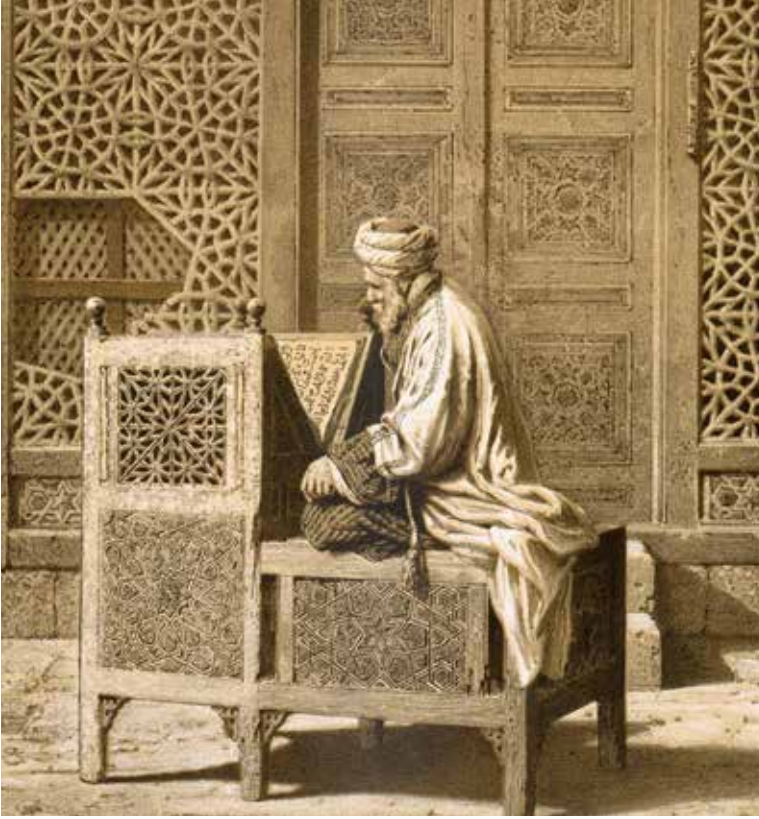
“Sizler insanların hayrı için meydana çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. Marufu emreyler, münkerden nehyeder ve Allah'a inanırsınız.” (Âl-i İmran, 3/110);

“İşte böylece siz insanlara tanık olasınız Resul de size tanık olsun diye sizi dengeli bir ümmet kıldık.” (Bakara, 2/143.)

Hakkı temsil etme sorumluluğu İslam ümmetine verildiği günden beri İslam medeniyeti dünyada iyiyi, doğruyu, ahlakı, ilkesel ve hak olanı hep savundu ve bu duruş doğrultusunda kurumlarını inşa etti. “Yeryüzünde dini üstün kılmak” Kur'ani düsturunu kendisine ilke eden İslam, insanlığa dünya ve ahiret dengesi kurarak hem dünya hem de ahiret mutluluğu vadetti. Kâinatın varlık sebebi insan, insanın varlık sebebi de kulluk ve kulluğun en üst derecesi de Allah'ın rızasını kazanmak olduğu gerçeğini her daim insana hatırlatma görevi peygamberlere verilmiş ve peygamberlerin so-

nuncusu Hz. Muhammed (s.a.s.) ile birlikte nübüvvet hatırlatması sona ermiştir. Bu son hatırlatmanın kıyamete kadar sürmesi; Kur'an'ın merkezinde yer aldığı İslam ahkâmının (İslam öğretisinin) ve de dolayısıyla ümmetin toptan yanılmaya karşı korunması ile gerçekleşecektir. İlahi mesajın son kertesinde nebilerin rolü âlimlere geçti. Nebiyy-i Zısan'ın diliyle: “Âlimler peygamberlerin mirasçılarıdır.” (el-Acluni, Keşfü'l-hafa, no: 1745.) İslam ümmeti âlimleriyle birlikte var olmakta ve ilimle hakkı temsil mesuliyetini tahakkuk ettirmektedir.

İslam, tarihi boyunca çeşitli meydana okumalarla karşı karşıya kaldı; ilk yüzleşme fetihler sonrasında Arap-ümme bir topluluk olan ilk Müslümanların eski medeniyetler ve önceki yazılı kültürlerle karşılaşmalarıyla yaşandı. Bu yüzleşme İslam'ı Sasani, Babil, Mezopotamya, Antik Yunan, Roma-Bizans, Hint ve Çin bilim ve kültürleri ile yüzleştirdi; bu karşılaşmadan İslam medeniyeti doğdu. Antik medeniyetlerin birikimlerini yeni bir sentezle yorumlayan İslam Medeniyeti, hukuktan siyasete, felsefeden sanata, bilimden teknolojiye, düşünceden ahlaka hemen her alanda dünyaya ışık tutan fikirler ve müesseseler üretti. 1000 yıl boyunca dünyaya model olan İslam

Medeniyeti ikinci bir meydan okumayı Moğol istilasıyla yaşadı. Dünyanın gördüğü en büyük istila hareketi olan Moğol saldırıları İslam ümmetine uzlaşma kültürünü öğretti; bu uzlaşma sayesinde Memluk, Osmanlı, Timur ve Babür Devletleri ile İslam Medeniyeti yeni sentezler üretti ve insanlığı adalete ve hakka çağırma vazifesini ifa etti. İslam'ın karşı karşıya kaldığı üçüncü karşılaşma Avrupa ile yaşandı; Ortaçağlardaki ilk karşılaşmada Haçlılar Kudüs işgaliyle İslam medeniyetinin birikimini tanıma ve ondan yararlanma yolunu öğrendiler. Bu karşılaşma Endülüs üzerinden Avrupa'yı aydınlatmaya devam edecek ve Memluk ve Osmanlılar üzerinden Avrupa'nın İslam medeniyetini keşfi yeni bir çağın başlangıcına zemin hazırlayacaktı.

**Medeniyetimizin
yitik
halkalarından
ilim halkasını
bulabilmek için
onu yitirdiğimiz
ana duruma,
yani son
halkaya dönüp
entelektüel
birikimimizi
bu yitik halka
üzerinden inşa
etmeliyiz.**

İslam'ın 18. yüzyıl ve sonrasında Batı Medeniyeti ile karşılaşması diğer yüzleşmelerden çok farklı bir nitelik arz eder. Zira 18. yüzyılda dünyayı etkilemeye başlayan ve ama esasen Sömürgecilik Çağı olan 19. yüzyılda bütün dünya halklarını ve medeniyetlerini derin bir değişime maruz bırakan Batı Avrupa kaynaklı modernleşme, sadece siyasi, askerî ve ekonomik bir karşılaşma olarak kalmadı. Aksine bu yüzleşmenin daha kalıcı etkileri Müslümanların dünya görüşünü, normatif pratiklerini ve ahlak anlayışlarını dönüştürdü; kısaca bu karşılaşma, hayatın hemen hemen her alanında derin izler bırakan bir niteliğe sahipti.

Modernleşme, önce Batı medeniyetinin kendi kadim gelenegini Aydınlanma felsefesi ve arkasından gelen yeni fikirlerle kritik eden bir olgu olarak ortaya çıktı. Ardından sömürgeciliğin sağladığı büyük imkânlar sayesinde bu aydınlanmacı modernleşmeyi Batılılar tüm dünyaya ve özel olarak da İslam dünyasına yayma fırsatı buldular; böylece tüm halklar gibi Müslümanlar da bu "yeni fikir"i cazibesine kapıldılar.

Modernleşme, İslam medeniyetini kökten değişikliklere maruz bıraktı; önce askerî, ekonomik ve siyasi kurumlar dönüştü; ardından eğitim ve hukuk kurumları dönüşüm geçirdi. Pratik ve kurumlar üzerinden başlayan bu değişimler bir süre sonra düşünce ve teori düzlemine taşındı. "En Uzun Yüzyıl" tüm dünyada olduğu gibi İslam dünyasında da modernleşme öncesini karanlık ve geri olarak nitelerken modernleşme ile gelen her şeyi aydınlanmış ve ileri olarak görmek eğiliminde olmuştur. Modernleşme ile ortaya çıkan olgunun oldukça kökten ve değiştirici bir etkiye sahip ol-

duğu bilinmektedir. Öyle ki, modernleşmeye maruz kalan halklar kendi medeniyetlerinin dünyasına ve diline yabancılaşmakta âdeta kendilerini inkâr ederek modernleşmenin tasvir etmiş olduğu tarihin akışına dair büyük resme kendilerini eklemleyerek bir şekilde yeni durumu içselleştirmekte, böylece kendi geleneklerine ve klasiklerini unutan, küçümseyen veya görmezden gelen bir hâletiruhiyeye düşer olmaktadır.

İslam medeniyeti de bu süreçten nasibini fazlasıyla aldı. 19. yüzyılda yaşanan büyük değişimler, Müslüman aydınları ve elitleri İslam'ın iman-amel-ahlak planında geliştirdiği medeniyet ve ilim birikimini değiştirilmesi elzem 'eski ve geri gelenek' olarak nitelermeye zorlamıştır. Tanzimat'la başlayan bu tavır II. Meşrutiyet sonrasında hız kazanmış ve nihayet Cumhuriyetle birlikte dönüşüm tamamlanmıştır. Başlangıçta ulema ve aydın-elit sınıf çok daha özgün yaklaşımlarla bu yüzleşmeyi tahlil edip her alanda sentezci bir bakış açısı geliştirmeyi tercih ediyordu. Yeni eğitim kurumlarının mezunlarının sayısının artması ve bu sınıfın eski ve geleneksel olandan çok yeni ve modern olana daha aşına olmaları, tabii olarak hem pratikte hem de düşüncede modernleşmenin etkisinin hızla artmasına sebep oldu. Devletin tercihiyle modern eğitim kurumu mektebin gelişerek etkisini yaygınlaştırması, geleneksel dünyanın ve bilginin penceresi olan medresenin git-tikçe cazibesini yitirmesine ve nihayet mektep mezunlarının geleneksel İslam mirası ve klasiklerine yabancılaşmasına neden oldu. Zaman içinde medreseler de bu değişim rüzgarına bigane kalamayacak ve II. Meşrutiyet sonrasında onlar da bu 'yeni durumun'

etkisine açık hâle geleceklerdir. Cumhuriyet döneminde bu yeni medreselere bile tahammül edilemeyecek ve nihayet elit ve aydınlar eski ve geleneksel olanın defedilmesinin tatmin edici süruruyla bu 'köhnemiş' kurumu ilga edeceklerdir. Medreselerin kapatılıp yerine ilahiyat ve imamahatip okullarının açılması ile ilgili kanun değişikliklerinin yapıldığı Meclis oturumlarına baktığımızda bu mutmain hâli müşahade ediyorsunuz. Ya da en azından kanun değişikliğini yapanların 1000 yılı aşan bir köklü kurumu tasfiye ettiklerinin bile farkında olmadıklarını, aksine sıradan bir kanun değişikliği yapıldığı düşüncesinde olduklarını görüyorsunuz.

İslam medeniyetinin kelim, fıkıh ve tasavvuf medeniyeti olduğunu söylemek hiç de abartı değildir. Sadık imanı kelim, salih ameli fıkıh ve selim vicdanı da tasavvufu ilmî disipline dönüştüren Müslümanlar bu sahada ürettikleri entelektüel mirası ve dolayısıyla bilgeliği bu son karşılaşma sürecinde maalesef kurban verdiler. Kurban verdiler çünkü geleneksel ilim dünyasına yabancı hâle gelen okur-yazar sınıfının modern bilgi diliyle geçmişte kalan geleneksel dünyayı anlaması neredeyse imkânsız hâle gelmişti. Kaldı ki, zaten geleneksel olanı öğrenmeye bir ihtiyaç hissetmeyen, hatta geleneksel olandan alınacak bir şeyin kalmadığına inanan yeni aydın sınıfın böyle bir derdi de yoktu.

İslam toplumlarının merkezi elitlerinin kelim-fıkıh-tasavvufun inşa ettiği bilgi ve kültür dünyasına sırtını dönmesi, İslami bilinci canlı tutan diğerlerinin ise bu bilgi ve kültürü Kur'an ve sünnete dönerek yeniden inşaaya girişmeleri, İslami entelektüel kimliği

karakterize eden geleneksel bilgi dünyasına ve onun entelektüel mirasına yabancılaşmayı beraberinde getirmiştir. Medeniyetimizin yitik halkalarından ilim halkasını bulabilmek için onu yitirdiğimiz ana duruma, yani son halkaya dönüp entelektüel birikimimizi bu yitik halka üzerinden inşa etmeliyiz. Ancak geleneksel dünyaya yabancılaşmamız sebebiyle bu dünyanın ilim mirasına uygun bir dil ve donanımına sahip olmadığımızı düşünürsek, İslami mirasın son halkasına nüfuz edecek yol ve yöntemleri geliştirmeye daha fazla zaman ve mesai ayırmamız gerekiyor. Modernleşmenin bizi donattığı dil ve söylem bu çabanın önünde bir engel oluşturduğu için öncelikle taklit-içtihat, gerileme ilerleme, akılcı-nakilci gibi ikilemleri bize dayatan modernist indirgemeci bakış açısını aşabilmemizi sağlayacak zihinsel terapiye ihtiyaç var. Ancak o zaman kadim yitik medeniyetimizin bizimle konuşabilmesini sağlayabiliriz.

İnsan ve toplum bilimleri alanında Batı medeniyetinin dünyaya sunduğu birikim de artık tüm insanlığa mal olan ortak miras hâlini aldı. Geçmiş büyük bilim ve kültür yüzleşmeleri karşısında buna bigane kalmayıp onu anlamaya çalışan, sonra dönüştüren ve ondan yeni sentezler üreten seleflerimizin yaptığı gibi kelim-fıkıh-tasavvuf birikimimize itimat ederek özgüvenle modern bilgi ve kültüre yaklaşabilmeli ve buradan yeni sentezler üretmeliyiz. İbn Haldun'un tespitiyle 'İslam kültürünü karakterize eden şeri ilimler ile insanlığın ortak mirasını teşkil eden akli ilimleri' dengeli bir uyuma kavuşturabilirsek İslam medeniyetini yeniden insanlığı aydınlatan, Hakk'a ve adaletle çağırın bir mesaj hâline getirebiliriz.

YİTİK MEDENİYET Bozulmalar, Çözölmeler ve Kayıplar

Prof. Dr. Recep ŞENTÖRK
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

■ İslam medeniyeti 15 asırlık tarihi boyunca birçok krizden başarıyla geçmiştir. Bunların başında dört önemli kriz gelmektedir: Moğol istilas, Haçlıların Kudüs'ü işgali, Endülüs'ün düşmesi ve nihayet Osmanlı'nın yıkılmasıyla İslam dünyasının sömürgeleştirilmesi. İslam medeniyeti ilk üç krizi başarıyla aştığı hâlde son krizden henüz çıkamamıştır. İlk üç krizde Müslümanlar kendi medeniyetlerine bağlı kalarak özgüvenle bir direniş yürütmüşlerdir. Osmanlı'nın yıkılmasıyla ortaya çıkan son krizde ise Müslümanlar özgüvenlerini kaybederek -İbn Haldun'un ifadesiyle- galiplere yani Batılılara benzemeyi krizden çıkış yolu olarak benimsemişlerdir. Bu stratejinin başarısız olmasından dolayı henüz son krizden çıkamadık.

Batılılaşma veya modernleşme adı verilen strateji bir toparlanmaya değil tam tersine çözülme ve dağılmaya, Batı'dan bağımsızlık kazanmaya değil tam tersine Batı'ya kültür, iktisat, bilim ve teknoloji gibi tüm alanlarda bağımlı hâle gelmeye sebep olmuştur. Bu sonuç, aradan geçen iki asır sonunda çok açık bir şekilde bütün ümmet, özellikle de aydınlar tarafından görülmüştür. Neticede Müslümanlar arasında medeniyetimizi yitirdik diye hayıflanma yayılmaya başlamıştır.

İşte tam bu dönemde, medeniyet krizinden çıkış, diriliş ve yeniden toparlanma için yeni strateji arayışı başlamıştır. Müslümanlar için Batılılaşmanın çıkar yol olmadığı kanaati yayılmıştır. İslam medeniyetinin en son, en uzun ve en büyük krizini aşmanın tek yolunun kendi medeniyet kaynaklarından beslenerek İslam medeniyetini "ihya" olduğu şek-

linde giderek güçlenen bir akım doğmuştur. Giderek yayılan ve güçlenen bu yeni ümit ve uyanış bir ba'sü ba'de'l-mevt veya diriliş arayışıdır. Bu yüzden medeniyet tarihimizde son derece önemli bir dönüm noktası olacaktır.

Daha somut bir ifadeyle, İslam medeniyetinin yükselişiyle insanlık ne kazanacak? Bu sorunun cevabını, Müslümanların çok açık bir şekilde tüm insanlığa sunması gerekmektedir. Yoksa İslam düşmanları dünyanın her yerinde "İslam yükselirse insanlık neler kaybedecek?" diye etkin bir propaganda yürütmektedirler. Böylece İslam'ın yükselişini tüm beşeriyet için bir tehdit olarak göstermeye çalışmaktadırlar. Ancak günümüzde Müslümanlar geleceğe dönük böyle bir vizyon sorusu yerine, hâlâ geçmişe dönük "İslam'ın gerilemesi ile insanlık ne kaybetti?" sorusu ile meşgul olmaya devam etmektedirler. Artık eski kayıplarımıza dair hayıflanmamızı ifade eden tarihî bu soru yerine geleceğe dönük şu soruyu sormak zorundayız: İslam'ın yükselişi insanlığa ne vaat ediyor?

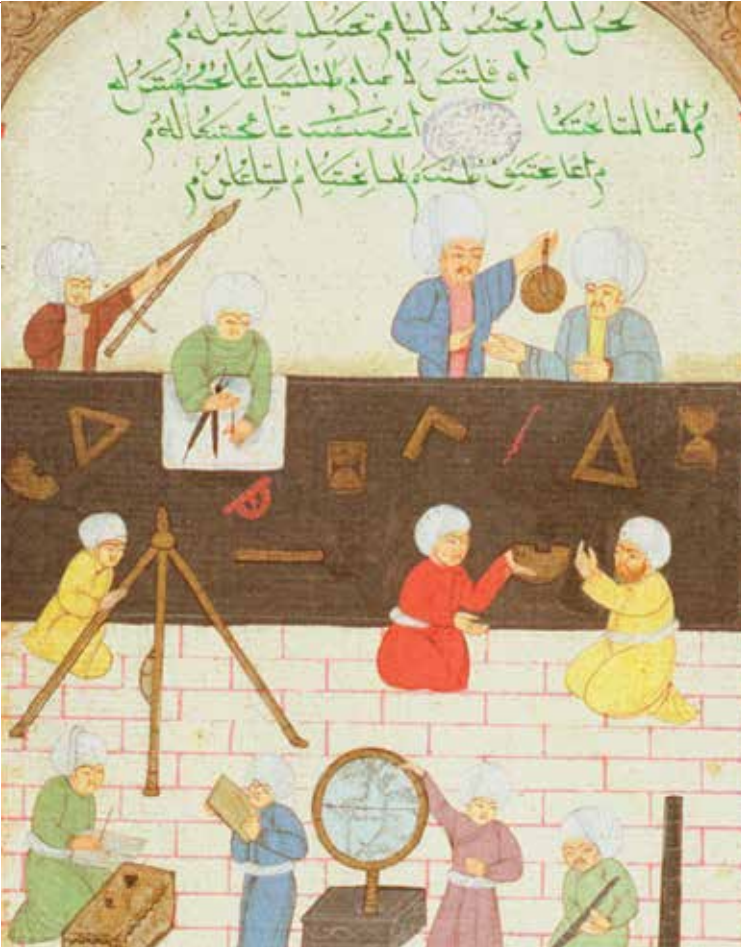
Diğer yandan değiştirmemiz gereken başka bir soru daha var. Son iki yüzyıldır bizi meşgul eden temel soru, Müslümanlar olarak "Batı'dan ne alabiliriz?" sorusu olmuştur. Şimdi artık bu soruyu da değiştirmenin zamanı gelmiştir. Yeni sorumuz şu olmalıdır: "Müslümanlar olarak Batı'ya ve tüm insanlığa ne verebiliriz?" İslam'ın mesajı evrenselidir ve tüm insanlığa yöneliktir. Çok kısa ifade etmek gerekirse, İslam'ın insanlığa sunabileceği en önemli şey, tahrife uğramamış ilahî hakikat içeren bir marifet,

tüm mahlukata karşı muhabbet, küresel adalet, insan hakları ve ahlaktır.

Ayrıca, günümüzün küreselleşen çoğulcu dünyasında "farklılık yönetimi" konusunda Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Medine devletinden günümüze kadar çok zengin bir birikim ve tecrübeyi den Müslümanlar insanlığa sunabilirler. Küreselleşen dünyamızda en önemli ihtiyaç farklılık yönetimidir ve bugün karşılaştığımız medeniyetler, dinler, sınıflar ve ırklar arasındaki birçok çatışma başarılı bir farklılık yönetiminin yokluğundan kaynaklanmaktadır. İslam medeniyetinin beşerî farklılıkları barış içinde yönetme konusunda çok ciddi bir birikimi ve tecrübesi vardır.

Her ne kadar tarihe saplanıp kalmak bize geleceği unuttursa da, bir gelecek tasavvuru ortaya koyabilmek ve İslam medeniyetinin ileriye doğru ciddi bir atılım yapabilmesi için eleştirel bir "hasar tespiti"ne ihtiyaç vardır. İslam medeniyeti dışardan düşmanlarının saldırıları, içerden de mensuplarının ihmâl ve hataları neticesinde büyük bir mağlubiyet, çözülme ve yıkıma uğramıştır.

Bütün bu hasarlara rağmen İslam hâlâ yaşayan ve dinamik bir medeniyettir. Batı medeniyetinin dünyaya yayılması neticesinde dünyadaki birçok medeniyet ya yok olmuş veya yok olma noktasına gelmiştir. Yok olmayan medeniyetler de bitkisel hayata girmiş ve Batı'ya alternatif sunma gücünü kaybetmiştir. İslam medeniyeti hâlen dünyada Batı medeniyetine alternatif olabilecek yegâne medeniyettir. Ancak İslam medeniyetinin amacı diğer

Son iki
yüzyıldır bizi
meşgul eden
temel soru,
Müslümanlar
olarak “Batı’dan
ne alabiliriz?”
sorusu
olmuştur.
Şimdi artık
bu soruyu da
değiştirmenin
zamanı
gelmiştir.

medeniyetleri yok etmek ve onlarla çatışmaya girmek değildir; tam tersine insanlığa -kendi özgür tercihleriyle kabul edecekleri- sahil alternatifler sunmaktır.

İslam medeniyet tarihine iki yaklaşım vardır. Bunlardan biri İslam medeniyet tarihinde bir “kırılma” olduğunu savunur. Diğer yaklaşım ise İslam medeniyet tarihinde “sürekliliği” savunur. Daha somut bir ifadeyle, “toplumsal hafıza zinciri” olarak adlandırdığımız isnat zinciri kopmuş mudur, yoksa devam etmekte midir? Bizim kanaatimiz, İslam medeniyeti asırlar boyunca hiç kesintiye uğramadan devam etmektedir çünkü isnat zinciri kırılmamıştır ama ciddi yaralar almış ve kayıplar yaşamıştır. Bu kayıplarımızın neler olduğu tespit etmeden geleceğe doğru ciddi adım atmamız imkânı yoktur.

İsnat sistemi hoca ve talebe arasında birebir ilişkiye dayalı bir eğitim sürecinden sonra bizzat hoca tarafından kendisinin Hz. Peygamber’e (s.a.s.) kadar ulaşan hocalarının silsilesini içeren bir diploma (icazet) verilmesi üzerine kurulmuştur. Bu nedenle günümüzde isnat ve icazet sadece özel gayretlerle sürdürülmektedir.

İsnadın resmi eğitim kurumlarında terkedilmesi toplumsal hafıza zincirinin hasar görmesi sonucunu doğurmuştur. İsnat yoluyla aktarılan sadece bilgi değil aynı zamanda amel ve hâldir. Ayrıca icazet veren hoca şahsen talebesinin ehliyetini garanti eder ve sorumluluğunu üstlenir. Kurumsal ve kitlesel eğitimde ise eğitimde hocadan ziyade okul ön plandadır. İslam eğitiminin amacı “insan-ı kâmil” yetiştirmektir;

modern eğitimin amacı resmî ideolojiyi benimsemiş “iyi vatandaş” yetiştirmektir.

İsnat İslam tarihi boyunca ilmin ve sanatın her alanında hâkim olagelmıştır. İsnat ve icazetin amacı âlimlik iddiasında bulunan kişinin bu iddiasının doğruluğunu belgelemektir. İsnat ve icazet böylece dinî ve ilmi alanda otorite oluşumunu belli bir sisteme bağlamıştır. Bu nedenle sadece ehil olan ve ehliyetini icazetleriyle belgeleyen insanlar otorite olarak kabul görmüştür.

Müslümanlar tarafından icat edilen ve 13 asır boyunca başarıyla uygulanan isnat sisteminin eğitimde Batılaşma sürecinde feda edilmesi, ilmin ve uygulamasının nesilden nesile bozulmadan aktarılmasını sekteye uğrattığı gibi, din alanındaki otorite oluşması sürecinin de çözülmesine sebep

olmuştur. Böylece, kendini âlim, arif, akademisyen ve aydın olarak tanıtan birçok insanın -artık isnat ve icazet ile belgelenen ehliyet ve liyakat aranmaksızın- din adına konuşmasının ve insanları yönlendirmesinin önü açılmıştır. Bu durum, modern eğitim sadece bilgi üzerinde durduğundan ilim ve amelin ayrılmasına ve din alanında kimin söz sahibi olduğu ve halkın kimi takip edeceği konusunda büyük bir kargaşaya yol açmıştır.

Fıkıhın krizi ve fıkıhsızlığın çıkmazları

Fıkıhı İslam medeniyetinin ürettiği bir ilimdir ve konusu insan, toplum ve insanın amelleridir. İnsanın amellerinin toplamı medeniyeti oluşturur. Bu yüzden fıkıh ilminin konusu -nihai anlamda- İslam medeniyetidir ve amacı İslam medeniyetini korumaktır. Fıkıh insanın, Müslüman veya gayrimüslim olduğuna bakmaksızın, ibadet, iktisat, aile, siyaset ve benzeri tüm alanlardaki amellerini, hak ve sorumluluklarını incelemiştir. Müslümanlar fıkıh ilmi yardımıyla ortak bir söylem üretmiş ve toplum sorunlarını fıkıh ilmi yardımıyla çözmüşlerdir.

Ancak eğitimde Batılaşma sürecinde fıkıh yerine Batı'dan ithal edilen sosyal bilimler ikame edilmiştir. Böylece insanın ne olduğu, hukuki ve ahlaki anlamda doğru ve yanlışın ne olduğu, iktisat, siyaset ve aile gibi kurumlarının işleyişi ve değişimi konusunda Kur'an'dan ve sünnetten alınan şeri hükümler ve içtihatlar yerine sosyal bilimlerin ürettiği teoriler yol gösterici kabul edilmeye başlamıştır. Ancak fıkıh her ne kadar resmî söylem ve eğitim kurumlarından dışlan-

sa da sivil toplumda hakimiyetini sürdürmüştür. Bu durum Müslüman toplumların sosyal dünya görüşünde ve normatif düzenlerinde bir çatlamaya ve çatışmaya yol açmıştır.

Günümüzde insan ve toplumu anlamak veya bu konularda araştırma yapmak isteyen gençlerin önünde iki seçenek bulunmaktadır: Batılı sosyal bilimler veya fıkıh ilmi. En bariz fark insan denilince ne kastedildiğinde ortaya çıkmaktadır. Mesela Freud'un ya da davranışçı psikologların veya Marksist sosyal bilimcilerin insan deyince kastettiği varlık ile Ebu Hanife'nin, Gazali'nin veya Elmalılı Hamdi Yazır'ın insan deyince kastettiği varlık aynı değildir. Kısaca ifade edersek, en önemli fark, İslam medeniyetine göre insanın kalp sahibi olması ve kalbiyle akıl etmesidir. İnsan anlayışındaki bu temel ayrım iktisat, siyaset, aile ve psikoloji alanlarında birçok farklılığın esasını oluşturmaktadır.

Neticede, bir yandan Batı'dan gelen, diğer yandan İslam'dan gelen düşüncelerin sistemsiz ve tesadüfi bir şekilde bir arada bulunduğu böyle bir zihin dünyasında fıkıh ve sosyal bilimlerin metotları, kavramları ve söylemleri karışıp birbirine girmiştir. Fıkıhçı ve sosyal bilimcilerinin rolleri de karışmıştır: Fıkıhçı sosyal teori üretirken, sosyal bilimci içtihat yapmaya kalkışmıştır. Böylesine bir kargaşa ortamında özgün ve sistemli düşünce üretilmesi imkânsız hale gelmiştir.

Fıkıhın ihyası için, bir yandan modern dünyanın gerçeğini yansıtan empririk olgularla, diğer yandan Furu-ı fıkıh ile Fıkıh-ı Ekber (Kelam ve felsefe) ve Fıkıh-ı Batın

veya Fıkıh-ı Vicdani arasında sağlıklı bir irtibatın yeniden kurulması gerekmektedir. Böylece çağdaş Müslümanın amelinin vakıa, akıl ve gönül ile irtibatı kurulmuş olacaktır.

Yeniden açık medeniyete

İslam diğer medeniyetlerle birlikte yaşamaya ve kendi içinde değişime olumlu yaklaşan bir açık medeniyettir. Ancak bu özelliğini Batılaşma sürecinde kaybetmiştir. İslam medeniyetinin bugünkü problemi Batılaşmayı bir çözüm yolu olarak benimseyip medeniyet krizini aşmaya çalışmasında yatmaktadır. İçinde bulunduğumuz derin krizi aşmanın yolu, Batılaşma yerine Batı'yla etkileşim içinde "Açık Medeniyet" yaklaşımını benimsemektir. Açık medeniyet yaklaşımı kendi medeniyetimizi muhafaza ederken, başka medeniyetlerle verme ve almaya dayalı karşılıklı etkileşime açık olmayı savunur. Açık medeniyet yaklaşımı, aşırı muhafazakârlık ile toptan batılaşma arasında fıkıh yöntemi ile oluşturulan orta yoldur.

İslam'ın beşeriyete vaadi açık medeniyettir. Bu hedefe yönelik olarak, insanlığa ne sunabileceğimizi bir gelecek vizyonu çerçevesinde ele almamız gerekmektedir. İslam medeniyetini içinde bulunduğu krizden kurtarıp yeniden ihya ederek, insanlığa yeni ve farklı katkılar sunabilmemiz, ancak İslam medeniyetinin özgün ilim ve kurumlarına -özellikle de isnat ve fıkıha- yeniden işlevsellik kazandırmak yoluyla olabilir; Batı'dan ithal ettiğimiz ve bizi Batıya entelektüel olarak bağımlı hâle getiren Batılı sosyal bilimler yoluyla olamaz.

Hız. Muhammed (s.a.s.)'e indirilen mesajın kısa sürede kendine özgü ve özgün bir medeniyet teşekkülüyle hâsıl olan yüksek kültürü biçimlendirmede oldukça etkin ve büyük ölçüde özerk entelektüel bir faaliyetin klasik kaynaklar bağlamında yeniden okunması gerekir.

Yitik Medeniyetimizin İzlerini Takip Ederek Yeniden Diriltmek

Prof. Dr. Mevlüt UYANIK
Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yüzyıllarca farklı dil, ırk ve dinî tasavvurlara sahip insanlara esenlik ve barışı sağlayan İslam dini ve medeniyeti şimdilerde niçin yitik konumunda ve yeniden diriltmek için neler yapabiliriz?

■ Birçok alanda yeni krizlerle karşı karşıya olan insanlığı huzura kavuşturabilecek yeni bir medeniyet tasavvuru üzerine düşünmek gerekiyor. Dinî ve metafizik değerlerden arındırılmış maddecipozitivist bilgi, bilim tasavvuru ve bunlar üzerine kurulu Batı medeniyet anlayışının sosyo-politik alanda küreselleşmesiyle insan insanın kurdu hâline geldi. Kitle katliamları yapılmaya; bireysel anlamda bencillik, hırcılık, faydacılık ve sefahat öncelenmeye başlandı.

Hız. Muhammed (s.a.s.)'e gönderilen İslam, ahlaki ve sosyal bir düstur anlamında sadece bir din va'z etmekle kalmadı, aynı zamanda bir zihniyet değişimini de gerçekleştirdi. Kısa sürede kendine özgü ve özgün bir medeniyet oluşturdu. "Yüzyıllarca farklı dil, ırk ve dinî tasavvurlara sahip insanlara esenlik ve barışı sağlayan İslam dini ve medeniyeti şimdilerde niçin yitik konumunda ve yeniden diriltmek için neler yapabiliriz?" üzerinde düşünmek gerekmektedir.

Eğer yeni bir medeniyet anlayışı kurgulamak ve hayata geçirmek istiyorsak, öncelikle 17-19. yüzyıllara hâkim olan pozitivist "bilgi güctür, güç de bilgidir" anlayışın tutarlılığını tahlil etmek gerekiyor ki, bu yazının amacının dışındadır. O hâlde bu noktada Müslümanların Sasani, Grek/Bizans ve Çin-Hint medeniyetleri ile hesaplaşması ve kısa sürede kendine özgü bir bilgi, bilim ve medeniyet oluşturmalarının temellerini yeniden incelemeliyiz. Eğer kısa sürede kendine özgü bir bilgi, bilim ve medeniyet tasavvuru oluşturup hayata geçiren Hız. Muhammed (s.a.s.) yol ve yöntemini "yaşayan sünnet" hâline getirebilirsek, yitiğimizi/hikmeti yeniden bulup, yeni bir medeniyet oluşturabiliriz.

Yüce Mevla, Hız. Âdem'den itibaren insanlara dünyada refah, ahirette felahı sağlayacak ilkeleri, farklı zaman ve mekânlarda, farklı dillerde farklı uygulayıcılara (nebi/rasul) göndermiştir. Bu da ilk olarak Tanrı-Evren-İnsan ilişkilerinin nasıl olduğunun tabii/

pozitif/ideal (b)ilimlerle açıklanmasını, sonra bu evrenin niçin yaratıldığı sorusuyla ilgili olarak ilahiyat ve medeni ilimler (ahlak/fıkıh/kelam) ile cevabını aranmasından geçer. Diğer bir ifadeyle yitik medeniyetimizin kuruluş kodlarını yeniden keşfetmek ve güncel soru/n/lara çözümler üretebilecek bir bilgi, bilim ve felsefesi tasavvuru oluşturmak ve bunları hayata geçirerek yeni bir medeniyet kurmak gerekir.

İslam bilgi-bilim-felsefe ve medeniyet tasavvuru

Hız. Muhammed (s.a.s.)'e indirilen mesajın kısa sürede kendine özgü ve özgün bir medeniyet teşekkülüyle hâsıl olan yüksek kültürü biçimlendirmede oldukça etkin ve büyük ölçüde özerk entelektüel bir faaliyetin klasik kaynaklar bağlamında yeniden okunması gerekir. Klasik kelam/felsefe kitaplarında ilk konunun bilgi ve bilginin elde edilerek tasnifi; duyular, akıl ve haber-i mütevatır'ın mahiyetiyle başlaması, İslam'ın kendine özgü bir "episteme"si, bir "paradigma"sı olduğunun göstergesidir.

Müslüman âlimler, öncelikle Tanrı-evren ve insan münasebetlerini nasıl kurgulanacağına dair beşerî/şerî ilim ve pozitif bilimlerin mahiyetini ve tasnifini yaparak çalışmalarına başladılar. Nitekim İslam düşünce geleneğinin teşekkülünde önemli rol oynayan Kindî'nin Fi Aksam el-Ulum; felsefe tarihinde Aristoteles'ten sonraki "İkinci Muallim" sıfatını kazanan Ebu Nasr el-Farabî'nin İhsau'l Ulum isimli risaleleri nasıl yeni bir yöntem geliştireceğimize dair ipuçları verebilir. Filozoflar burhan yöntemini önceleyerek,

Arap Baharı
adıyla başlayan
operasyonlarla
Ortadoğu bir kan
gölüne dönüştü.
“Medeniyetler
Arası Savaş” ve
“Tarihin Sonu”
tezleriyle İslam
dünyasına yönelik
müdahalelerin
altyapısını
oluşturmakta
kullanıldı.

cedel/diyalektik yöntemin farklı görüş/epistemeyi ret, tekfir veya ötekileştirmeden ve “gerekli bir öteki” olmaktan kaçınılmışlardır.

Burada bir “episteme”nin diğeri üzerine mutlaklığı veya reddi, dışlanması değil, paradigmlar arası rekabeti öngören bir düşünce pazarı kurulması istenildiği için yanlışlıklara, aksaklıklara dikkat edilir, Hak'tan yansımaları barındıran hususlarda ötekileştirilmezdi. Hatta Muhammedi yol ve yöntem, öncekilerin yöntemleri (şer'u men kablena) bağlamında Hz. Âdem'den itibaren temel ilkelerin farklı zaman ve mekânlarda pratiğe aktarılma tarzlarını inceler, nasıl bilimsel

modeller geliştirdiklerine bakar ve medeniyet(ler) kurulma süreçlerine dikkat ederlerdi. Çünkü insanların; ne yaptığı, ne düşündüğü ve nasıl düşündüğü arasındaki farklara dikkat ederek, içinde yetiştiğimiz kültürün unsurlarının kavramsal bir tahlile tabi tutulması, bilişsel unsurlarının tahlili, bilgi-bilim ve değer ilişkisinin tespitinde büyük önem arz etmektedir. Diğer kadim medeniyetlerle yüzleşmeden kasıt budur.

Bu çerçevede, sosyo-politik bir canlı olarak insan, modern bilgi ve bilim anlayışında “modern” olanın ne olduğunu, bilimsel keşiflerin ve bulguların değerlerinde ne gibi değişiklikler ortaya çıkardığını araştırmaya başlamıştır. İslam dünyasında oryantalist sömürü sonrasında önemli oranda gerileme yaşanan bilgi, bilim ve felsefe alanında yeniden bir diriliş için S. Nakip el-Attas, İsmail Raci Faruki, Batılı tasavvurları ciddi bir eleştiriye tabi tutarak “Bilginin İslamileştirilmesi” üzerinde çalışmaya başladılar. Bu projede birtakım düşünürler tarafından yaşanan aksaklıklara da dikkat edilerek bir İslam bilim tasavvuru geliştirilmesi üzerinde duruldu ve gelenek(sel)ci akım paradigması oluşturulmaya başlandı. Batılı moderniteye ciddi eleştiriler yöneltilerek farklı çözüm önerileri gündeme getirildi.

Yeni bir İslam medeniyeti tasavvuru için Atayurt ve Anayurt birikimini okumak

11 Eylül 2001 aslında yeni yüzyıl başlangıç tarihidir. Küresel güçler, enerji üretim ve arz merkezlerine, demokrasi insan hakları vb. gerekçelerle müdahalelerde

bulunmaya başladı. Irak’tan başlayarak (bir zamanlar ipek yolunun güney hattı olan) Afganistan ve Pakistan bölgesine kadar alanda “sürekli bir istikrarsızlık” durumu oluşturuldu. Arap Baharı adıyla başlayan operasyonlarla Ortadoğu bir kan gölüne dönüştü. “Medeniyetler Arası Savaş” ve “Tarihin Sonu” tezleriyle İslam dünyasına yönelik müdahalelerin altyapısını oluşturmakta kullanıldı. Şimdi Şii-Selefi ayrımıyla Müslümanlar birbirini kırmakta ve bir “Medeniyet İçi Çatışma” hâli yaşanmaktadır.

Tarihsel olarak bu çatışmalarda hiçbir yer almamış bir zihniyete sahip olan Anadolu Müslümanları için yeni bir medeniyet tasavvuru Atayurt ve Anayurt birikimini okumak ve yorumlamakla mümkün olabilir. Bu birikimi Atayurt’un hâl dili olan Ahmet Yesevi ile gönüllere hitap etmesini güncelleyerek halka ulaşabiliriz. Bunun felsefi boyutunu ise Farabi’nin İlimlerin Sayımı adlı eserinde yaptığı gibi, Tanrı-evren ve insan ilişkisini açıkladığı gibi bir sunumla yeni bir medeniyet tasavvuru oluşturabiliriz. Atayurt ve Anayurt merkezli yeni bir medeniyet tasavvurunun müspet/doğa bilimleri bölümü ise Biruni merkezli bir yöntem ile yeniden üretilebilir.

“Batı felsefesi Platon’a düşülen dipnotlar” denilir, biz de Muallimi Sani Farabi’nin Tanrı’nın evreni niçin yarattığını, insanın varoluş anlamını ilahiyat bağlamında müzakere etmeye başlayabiliriz. Ardından bu tasavvurun nasıl hayata geçirileceği medeni ilimler (siyaset/fıkıh ve kalam) ile yapılır. Müslüman filozofların ahlak ilmi-

ni siyaset ilmi ile birlikte “medenî ilimler” kısmına dâhil etmesi, günümüz siyasal sorunlarına dair etik problemlere çözüm önerileri üretmede etkili olabilir.

Yeni bir medeniyet tasavvuru oluşturmamızın bize düşen kısmında yerli/millî çağdaş âlimler olarak Mümtaz Turhan, Nurettin Topçu ve Erol Güngör gibi değerlerimizin yöntemlerini incelemeliyiz. Özellikle Topçu’nun Batı materyalist ve pozitivist öğretisinin eleştirisi olan Bergson’un sezgi ve Blondel’in aksiyon felsefesinden hareketle Anadolu Müslümanların soru/nlarına çözüm araması önemsenmelidir. Felsefi değerleri Abdülaziz Bekkine ile tanışıp dini/millî/yerli öğreti hâline dönüştürmesinin tahlili, bu medeniyet tasavvurunun halka ulaştırılmasındaki Yesevi yöntemini güncellenmek demektir.

Dini-ahlaki ilkelerin temel hedefi; insanlara huzurlu, mutlu, (maddi ve manevi-sosyal açıdan) müreffeh bir ortam sağlamayı hedefler. İslam dünyasının içinde yaşadığı sosyo-ekonomik tarihini iyi incelediğimiz zaman Haneî fıkhı, Maturidi Akaidi, Ahmet Yesevi’nin hâl diliyle manevi/tinsel ilimlerle evrenin ve insanın niçin yaratıldığı; Biruni gibi âlimlerin yöntemleriyle de pozitif ilimlerle evrenin dilinin mahiyetini, Farabi gibi âlimlerin yaptığı gibi erdemli/medeni bir yönetimin (ahlak/fıkıh/kalam) tarzını yeniden ortaya koyabilecek yeni bir medeniyet tasavvuru oluşturabiliriz. Böylece dünyada mutluluğun elde edilmesi mümkün olacaktır, bunu elde edebilen birisi, ahirette saadetü’l-kusva’ya zaten erişecektir.

Prof. Dr. Alparslan Açıkgenç

“İslam medeniyetinin temel parametreleri iki anlayış üzerine yani ahlaki ve insani değerleri de içeren din ve bilim temelinde odaklanmıştır.”

Sayın hocam! İbn Haldun kültürü medeniyetin temel ölçüsü olarak almıştır. Bir kültürün mahalli olmaktan çıkarak evrensel bir medeniyet olabilmesi için de birtakım özelliklere sahip olması gerekir. Bu açıdan bakarsak İslam medeniyetini oluşturan temel parametrelerin neler olduğunu söyler misiniz?

Şimdi soruyu sorarken şöyle dediniz: “Bir kültürün mahalli olmaktan çıkarak evrensel bir medeniyet olabilmesi” için hangi özelliklere sahip olması lazım? Bu soruda aslında medeniyetin bir tanımı mevcuttur. Çünkü ben, medeniyeti sadece “küllileşen mahalli kültür olarak tanımlıyorum.” İslam medeniyeti açısından bakarsak küllileşen mahalli kültürün Mekke Arap toplumu olduğunu söyleyebiliriz. Bu mahalli kültürü Arap cahiliye özelliklerinden arındırarak onu küllî bir medeniyet seviyesine çıkaran ise şüphesiz ki İslam dinidir. İslam bunun için birtakım küllî “dinî, ahlaki ve insani” değerleri vahyin rehberliğinde ilk Müslüman toplumuna eğitim yoluyla yerleştirerek Mekke Arap kültürünü evrensel bir medeniyete dönüştürmüştür. Ancak yine de İslamlaşan mahalli Mekke Arap kültürü sadece o bölgeye has kalarak hayatini sürdürmüştür. Çünkü İslam’ın amacı mahalli kültürleri yok et-

mek değil, sadece onları “dinî, ahlaki ve insani” değerlerle donatmaktır. Aslında İslami açıdan böyle üçlü bir değer sistemi bizde yoktur, çünkü ahlaki ve insani değerleri İslam din olarak zaten ihtiva etmektedir. Ancak biz sadece “dinî değerler” dediğimiz zaman bu yanlış anlaşılmaktadır. Onun için diğer iki dinî değeri de vurgu için sayıyoruz. Aksi hâlde İslam demek “dinî, ahlaki ve insani” değerler demektir. Tabii buradaki “dinî” kelimesi de diğer din mensuplarına tanınan inanç hürriyetini de içinde barındırmaktadır. Zaten İslam’ın asıl küllî düsturları burada daha bariz olarak görülebilir. Onun için dikkat edelim, geçmiş tarihi bir inceleyelim: Bakalım geçmişte Müslümanların idaresi altında bulunan ülkelerdeki kültürler ne durumda? Mesela biz Balkanlarda bulunduk; Yunanistan ve diğer Avrupa ülkelerinde idareci bulunduk. Bir kıyaslama yapalım: Kuzey ve Güney Amerika, Avustralya ve Afrika gibi kıtalarda hâkimiyet kuran Batı medeniyetinin buralarda bıraktığı izlerle karşılaştıralım. Oralardaki yerel kültürler ne durumda? Balkanlardaki ve Yunanistan’daki yerel kültürler ne durumda? Bence bu karşılaştırma yeterli olur. İslam medeniyeti mahalli kültürü küllileştirmede

sadece dinî değerleri değil aynı zamanda bilimsel değerleri de kullanmıştır. Çünkü eşine başka diğer hiçbir medeniyette rastlamayacağımız bir hızda, yani yaklaşık 250 yılda (miladi 850-900'lü yıllarda), İslam medeniyeti çok güçlü bir bilim geleneği kurmuştur. Tarihte eşine az rastlanır bilimsel bir üstünlük kurmuştur. Gerçekten de eşine az rastlanır, çünkü İslam medeniyetinden önce bunu gerçekleştirebilen sadece Eskiçağ Yunan medeniyeti vardır. Örnek olarak sadece cebir bilimini kuran Harezmi (ö. yaklaşık 850'ler), kimyayı gerçek bilim olarak kuran Cabir ibn Hayyan (ö. yaklaşık 780'ler), bilim tarihçisi George Sarton'ın modern bilimin kurucusu dediği ve optik bilimini bulan âlim İbnu'l-Heysem (ö. yaklaşık 1040'lar) gibi en büyüklerden birkaç tane saymamız yeterli olur. Biruni, İbn Sina ve Gazali gibi yine erken dönem düşünür ve bilim adamlarını da dikkate alırsak İslam bilim geleneği hakkındaki söylediğimiz bir abartı olmadığı anlaşılır. Bu gelenek her ırktan ve dinden insanları bir çatı altına toplamıştır. Yine bu gelenek teknik kavramlarını yani istilâhatını Kur'an ve hadisten alarak insanlık için yararlı olan ve seküler bilim anlayışı gibi insanlığa zarar vermeyen önemli bir bilim zihniyeti geliştirmiştir. İşte İslam medeniyetinin temel parametreleri iki anlayış üzerine yani ahlaki ve insani değerleri de içeren din ve bilim temelinde odaklanmıştır.

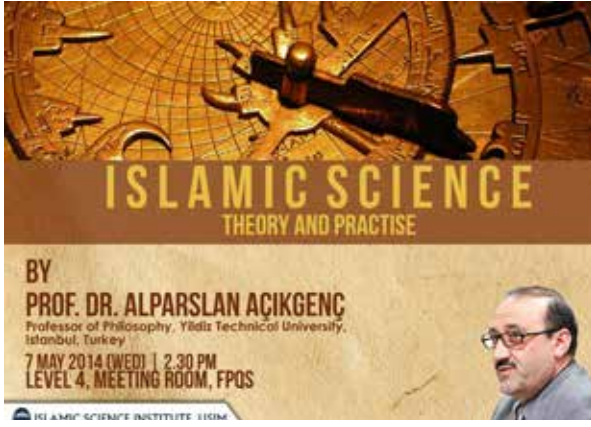
Medeniyetler sahip oldukları şehirlerle şekillenmektedirler. İslam medeniyeti de peygamberin şehri olan Medine-i Münevver'e'den neşet etmiş bir medeniyettir. Medeniyet-şehir ilişkisi hakkında neler söylersiniz?

Evet, medeniyet şehir olmadan olmaz. Diğer bir deyişle kurulu bir yerleşik düzen olursa ancak medeniyet seviyesine gelinebilir. İbn Haldun bu hususu özellikle işlemektedir. Medeniyet demek yerleşik düzen demektir. Ancak bu yerleşik düzen şehir olarak tezahür ederse bütün insan hayatının taalluk ettiği alanlara cevap verebilecek nitelikte olmalıdır. Yani bir köy düzeninde olan yerleşik düzen medeniyet kuramaz. Mesela şöyle düşünelim: Bir köyde insanlar ihtiyaçlarını tam manasıyla karşılayamazlar. Onun için en azından her gün olmasa bile haftada bir defa şehre inerler. Hâlbuki şehirde böyle bir şey söz konusu değildir. Tam kurulu bir düzeni olan şehir in-

sanların her ihtiyacına cevap verebilmelidir. Farabi bunu Medinetü'l-Fadila (Erdemli Şehir) adlı eserinde çok güzel açıklamıştır. Tam teşekküllü diyebileceğimiz böyle bir şehir yaşayan bir insan gibidir. Nasıl ki insan bedeninde bütün organlar ve azalar birbirine yardım eder ve tam bir yardımlaşma örneği teşkil ederler, aynı şekilde bir şehirdeki insanlar da fazilet örneği olarak birbirlerine destek olur yardımlaşır. Yine nasıl ki insan bedeninde faziletli bir organ "akıl" olarak görev görür ve hem bedeni hem de ruhu idare ederek faziletli bir hayata vesile olur, aynı şekilde bir şehirde de bir peygamber aynı görevi görür ve kendinden sonra onu temsil eden vârislerine bu görevi devreder. Hakiki medeniyet İslam anlayışında budur.

İslam medeniyetini diğer medeniyetlerden özellikle Batı medeniyetinden ayıran özellikler nelerdir?

Aslında bunları tek tek sayabilmek mümkündür. Birinci olarak İslam medeniyeti vahiy kaynaklıdır. Bunu söylerken vahiy gelip bize bir medeniyet kurdu demek istemiyorum bu çok yanlış olur. Nitekim Peygamber efendimiz (s.a.s.) "ben bir medeniyet kuracağım" iddiasıyla gelmedi. Hiçbir Peygamber bu iddia ile gelmez. Ama zaten mucize olan da budur; medeniyet kurma amacı olmadığı halde insanlık tarihinin en iyi medeniyetlerinden birine yol açmak sadece Allah'ın rehberliğinde olur. Gerçekten İslam medeniyetinde ilahî bir yön görebiliyorum ki bu da onun bir açıdan mucize olduğunu gösterir. Yalnız burada mucize kelimesini fazla sağa sola çekmeyelim, şunu demek istiyorum: 250 senede bir bilim geleneği oluşturmak mucizevi bir başarıdır, onun için Allah'ın yardımı vardır demek istiyorum. Sadece bu değil; ayrıca bakalım İslam medeniyetinde bütünlük diğer hiçbir medeniyette yoktur. Yani birçok kültürleri içerdği hâlde İslam medeniyeti kapsamındaki ülkelere gidin, dinî akide ve ahlaki değerleri birdir, ama kültürleri çok farklıdır. Hatta bu mezhepler arası farklılıklara rağmen yine İslam medeniyetinde bir bütünlük vardır. Ama diğer medeniyetlerde böylesine bütünleştirici bir unsur yoktur. Bu da İslam medeniyetine homojen bir yapı kazandırmıştır. Ayrıca İslam medeniyetinde medeniyet sürecinde daha düzenli bir gelişme ve tarihî süreçleri

gözlemlemek mümkündür. Bu da beni şu sonuca götürüyor; medeniyet araştırmalarında model medeniyet olarak İslam medeniyeti alınmalı ve bu incelemelerden çıkarılan sonuçlar diğer medeniyetlere de uygulanmalıdır.

İslam medeniyeti, Batı medeniyetinin meydan okumalarına karşı esaslı bir duruş sergileyebildiğini söyleyebilir miyiz? Bu meydan okumalar karşısında bizim tavrımız ne olmalı/olmalıydı?

Geçmişte İslam medeniyeti bilimsel açıdan güçlü olduğu için askerî ve teknolojik üstünlüğe sahipti. Onun için Batı medeniyetinin meydan okumalarına karşı esaslı bir duruş sergileyebilmiştir. Ancak günümüzde bunu söyleyemeyiz. Maalesef medeniyet olarak biz artık tükenmiş gibi geliyor bana; diğer bir deyişle İbn Haldun'un ifadesi ile artık çökmüş bir medeniyetiz. Onun için bugünkü duruma bakıp İslam medeniyetini tarihi bütünlüğü ile değerlendiremeyiz. Bugünkü durumumuz sadece bugünkü hâli pür melalimizi gösterir.

İslam medeniyeti, tarihte zaman zaman duran-ğanlaştığı hâlde yeniden canlanarak dinamikliğini korumuştur. Son birkaç yüzyıldır etkin olma vasfını kaybederek yitik bir medeniyet hâline geldiğini söyleyebiliriz. Müslümanların bugün yaşadığı bu savrulmaların ve medeniyet mirasına sahip olmamalarının sebepleri hakkında neler söylersiniz?

Bu hususta benim şöyle bir deyimim var, bunu İSAM'ın yayınladığı İslam Medeniyetinde Bilgi ve Bilim adlı kitabımda ifade etmiştim: "çöküşün izlerini yükselişin saiklerinde görebilirsiniz." Bunun anlamı şudur: İslam medeniyetinin nasıl

Geçmişte İslam medeniyeti bilimsel açıdan güçlü olduğu için askerî ve teknolojik üstünlüğe sahipti. Onun için Batı medeniyetinin meydan okumalarına karşı esaslı bir duruş sergileyebilmiştir. Ancak günümüzde bunu söyleyemeyiz.

doğduğunu çok iyi tahlil edecek olursak bu medeniyeti doğuran asıl unsurların neler olduğunu çok kolay çıkarabiliriz. O zaman işimiz çok kolay: İslam Allah'ın Rasulü (s.a.s.) rehberliğinde insanlara ne verdi ise bugün o asli unsurlarımızı kaybettiğimiz için Müslümanların bugün yaşadığı bu savrulmaların ve medeniyet mirasına sahip olmamalarının sebepleri de işte bunlardır. Biz bu yöntemi kullanmayıp bugünkü durumumuzu tahlil etmeye çalışarak Müslümanların yaşadığı bu savrulmaların ve medeniyet mirasına sahip olmamalarının sebeplerini bulamayız ya da ufak tefek önemsiz bazı gözümüze ilişen maddi sebepleri sayıp dururuz. Mesela bu hususta önemli bir son dönem düşünürümüz olan Bediüzzaman Said Nursi şöyle der: "Evet şeriat-ı garranın (İslam medeniyetinin) üstün gelmesine mâni olan istibdad-ı mütenevvî (toplumda yaygın olan çeşitli baskılar), ahlaksızlık, müşevveşiyet-i ahval ve ataleti intaç eden (tembelliğe yol açan) yeistir (ümitsizlik)."

Burada İslam medeniyetinin geri kalmasının nedeni olarak sayılan dört sebep öyle tahmin ediyorum ki İslam'ın doğuş süreci tahlil edilerek çıkarılmıştır. Mesela ahlaksızlık ve ümitsizlik, dini ihmalden olur; hatta müşevveşiyet-i ahval de dini ihmalden olur çünkü müşevveşiyet-i ahval iş ahlakındaki yetersizlik demektir. Burada kast edilen odur.

İslam medeniyetinin diğer medeniyetlerin tahakkümüne karşı direnebilmesi için neler yapılabilir?

Bugün zannedersem İslam medeniyeti tarihinde ikinci bir istila yaşıyor ve birinci olan Moğol isti-

lasından çok daha zorlu bir çember içerisine alınmış durumda. Yine bundan kurtulmanın çareleri İslam'ın özüne sarılmakla olur. Bence İslam'ın geldiği nebevi dönemi ve herhâlde özellikle ilk iki halife dönemi olmak üzere Hulefa-i Raşidin dönemini çok iyi tahlil etmemiz gerekiyor. Özellikle eğitim sistemimizi buna göre şekillendirmemiz ve yeniden bir eğitim felsefesi geliştirerek buna göre bir sistem inşa etmemiz gerekiyor.

İslam medeniyetinin yeniden ihya ve inşası için Müslümanlara düşen ödevler nelerdir, neler yapılması gerekir?

En başta herhâlde bugün bize düşen Kur'an'ın bize verdiği "emri bil-ma'ruf ve nehyi anil-münker" görevidir. Her gün televizyonlarda artık geçmişte şöyleydi böyleydi onun için geri kaldık demeyi bırakalım. Geçmiş meselelerimizi tartışmak görünen o ki bizi bir yere götürmeyecektir. Özellikle günümüzde maalesef biz Batılı kaynaklardan bilgi açısından beslendiğimiz için İslam'ı tahrif etme derecesine geldik. Bunları bırakalım inanın geçmiş âlimlerimiz İslam'ı nasıl bir ahlak sistemi olarak ortaya koymuşlarsa onları hayatımıza bir görev yansıtalım ne kadar başarılı olacağımızı göreceğiz. Bu dahi bugün bizim için bir kurtarıcı olacaktır, yeter ki onları hakkıyla anlayabilelim. Belki günümüzde hukuki meselelere fazla girilmezse daha iyi olur çünkü hukuki uygulamalarda çok ihtilaf olacağı gibi henüz günümüzdeki Müslümanların İslam'ın ahlaki boyutunu bile tam kavramadan hukuki meselelere girmeleri tehlikeli olabilir.

Yine buna ek olarak herkesin kendi görevi toplumda ona düşenin ne olduğunu belirler. İşte bir Müslüman olarak bize düşen bu görevi bi-hakkın yerine getirmektir. Mesela ben öğretmenim: bana düşen görev bellidir. Çok ama çok iyi öğrenci yetiştirmek benim en birinci vazifemdir. Bunu bana düşenin çok üstünde yapmaya çalışacağım. İslam'ın ahlaki boyutu derken bunu kast ediyorum. Bir berber isem bana düşen doğru ve ahlaklı en iyi bir berber olmaktır; bir fırıncı isem işimde dürüst, insanları aldatmayan en iyi ve sağlıklı ekmek üreten bir fırıncı olmaktır; bir bilim adamı isem günümü geceme katıp bir şeyler üretmem ve çok iyi talebeler yetiştirmem lazım. Bir ev hanımı isem bunu gayet ilmf ve en iyi şekilde yapabilmek için ne gerekiyorsa elim-

den geleni ona göre yapmam lazım. Aynı şey siyasetçi, hâkim, asker, devlet memuru, polis normal vatandaş, çiftçi vs. herkes için geçerlidir. Böyle bir toplum oluşturmak için çok iyi bir eğitim sistemine ihtiyaç vardır ve inşallah bunları dikkate alırsan neden tekrar eskiden olduğu gibi yüksek medeniyet seviyesini yakalayalım. Belki günümüz için ayrıca dikkate değer bir husus da küreselleşmedir. Artık eskisi gibi kendimizi diğer medeniyetlerden ve toplumlardan soyutlayamayız. Devletimizin çok akıllı politikalar takip etmesi ve özellikle bizi engelleyici politikalar üreten ülkelere karşı dikkatli olup onların ne yapmaya çalıştıklarını çok çok iyi tahlil eden ilim adamlarımızla istişare etmeliler ve böyle ilim adamları yetişmesi için kurumları desteklemelidirler. Bunun yanında biz iyi niyet ve ihlasla bu yönde çalışırsak unutmayalım ki başlangıçta nebevi dönemde olduğu gibi Allah'ın yardımı yakındır: Nasr suresi bu hususta müjde verdiği gibi Bakara suresi, 214. ayet de çok müjdeleyicidir: "Yoksa siz sizden öncekilerin başına gelenler sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlar o kadar darlığa ve zorluklara maruz kalmışlardı ki Allah'ın elçisi ve onunla birlikte iman edenler "Allah'ın yardımı ne zaman" demişlerdi. İyi bilin ki Allah'ın yardımı pek yakındır.

Prof. Dr. Alparslan AÇIKGENÇ

1952 yılında Erzurum'da doğdu. Lisans eğitimini Ankara Üniversitesinde tamamladı (1974). Yüksek lisansını University of Wisconsin'de (1978) ve Doktorasını The University of Chicago'da (1983) yaptı. 1983 yılında ODTÜ Felsefe Bölümünde göreve başladı. 1984te Yardımcı Doçent, 1987de Doçent ve 1993te Profesör oldu. 1985de Chicago Üniversitesinde, 1995-99 arasında Malezya Milletler Arası İslam Düşüncesi ve Medeniyeti Enstitüsünde vazife yaptı. Sonrasında Fatih Üniversitesi'nde 2006-2009 yılları arasında Rektör Yardımcılığı ve öğretim üyeliği yapan Açıkgenç, hâlen Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesinde görevine devam etmektedir.

KÜRESEL DÜNYADA Medeniyet'i Bulmak

Prof. Dr. Mustafa TEKİN
İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

KÜRESELLEŞME, içinde yaşadığımız dünya ve bizi kuşatan şartlara dair iç içe geçmiş devasa bir içerikle karşımıza çıkmaktadır. Hiç şüphesiz onu önemli kılan şey, içinde yaşadığımız bir dönem olmasıdır. Ancak bu dönem, “küresel” kelimesiyle sade bir biçimde açıklanamayacak kadar başka kavram ve nitelemelere ihtiyaç duymaktadır; postmodernizm, tüketim kültürü gibi. Bunun anlamı; küreselleşmenin insanı çok geniş bir ilişkiler evreni içinde sarmasıdır. Nihayetinde biz küresel ile evrensel arasında operasyonel bir ayırım yaparken, evrensel doğrular ile bizi dünya ölçeğinde kuşatan ilişkiler arasındaki farka da işaret etmekteyiz.

Küreselleşme tanımlarında ortak noktalara atıflar olmakla birlikte, onun farklı boyutlarına dikkatler de çekilmektedir. Mesela; Roland Robertson küreselleşmeyle dünyanın küçülmesi ve dünyalılık bilincinin güçlenmesine vurgu yaparken (Roland Robertson, *Küreselleşme-Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara, Bilim ve Sanat

Yay., 1999, s. 21.) dünyalılık bilincinin güçlenmesini giderek artan karşılıklı bağımlılıkla ilişkilendirmektedir. (Roland Robertson, *age. s. 295.*) Bu anlamda küçülen dünyayı Mc Luhan, “dünyanın küresel bir köy haline gelmesi” (Marshall, Mc Luhan, *Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşu*, 2. Baskı, İstanbul, Y.K.Y., 2001, s. 48.) şeklindeki söylemle ifade etmektedir. Giddens ise, küreselleşmeyi, modernliğin küresel ölçekte yaygın hâle gelmesi olarak görmektedir. Giddens, modernliğin üç temel kaynağının küreselleşmenin oluşumundaki etkisinden bahseder. Bunlar; zaman-mekân ayrılması, toplumsal etkinliği yerel bağlamdan kaldırıp geniş zaman-mekân aralığında yeniden düzenlemesi ve nihayet toplumsal yaşama geleneğin değişmezliklerinden mesafe aldirarak sistemi yeniden oluşturmayı sağlayacak bilginin elde edilmesidir. (Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, Çev. Ersin Kuşdil, 2. Baskı, İstanbul, Ayrıntı Yay., 1998, s. 55.) Giddens, küreselleşmenin boyutlarına dair temel tezahürleri ulus-devlet sistemi, kapitalizmin

Bir kere içinde bulunduğumuz durumu, geleceğin yeniden inşası için bir imkan olarak görmek gerekmektedir. Bir başka deyişle, küresel bir dünya ve hayatın içinde yaşarken, onu aşarak kendi imkanlarımızı üretmek lazımdır. Bunun anlamı; küresel dünya değerlerine her şeyiyle öykünmek ve pastadan pay kapmak yarışına girmek demek değildir.

dünya ekonomisi, askeri dünya düzeni, kapitalizmle bağlantılı uluslararası işbölümü şeklinde-ki kavramlarla ifade etmektedir.

(Anthony Giddens, age. s. 71-72.)

Doğrusu konumuzu analiz etmek için Giddens'in yaklaşımının iyi bir başlangıç noktası oluşturduğu kanaatindeyim. Onun küreselleşmenin temeline yerleştirdiği şeyin bir "modernizm" olduğunu, kendi sistematiği içerisinde bir yaşam tarzı önerdiğini görmekteyiz. Yeni bir bilgi, farklı bir dünya, insan ve evren algısı bu yaşam tarzının paradigmatik niteliğine de atıfta bulunmaktadır. Paradigmatik bakıştaki farklılık ve buna yeni bir dünyanın (ki küreselleşme bunun bir neticesidir) nihai anlamda "Batı Medeniyeti" şeklinde ifade edeceğimiz bir yapıyı karşımıza çıkarmaktadır. Zira insan anlayışlarından birikimlerine, mimariden siyasete kadar ortaya koyduğu teknolojik, düşünsel tüm maddi ve manevi ürünler, bugün bizim karşı karşıya kaldığımız bir medeniyeti göstermektedir. Üstelik de Batı medeniyeti

bugün etkileri ve ürünleri itibarıyla küresel hale gelmiştir.

Medeniyetler arasındaki farklılık, toplumlar ve kültürler arasındaki alelade bir farklılığa dayanmaz; dolayısıyla her kültür ve toplumun bir medeniyet yaratmadığını biliyoruz. Nitekim dünyada birçok ülke varken, medeniyetlerin sayısının çok az olduğu görülmektedir. Medeniyet kültürel gelişmelerin belli bir aşamasında ortaya çıkarken, ilimden teknolojiye, mimariden sanata kadar birçok alanda o kültürün kendine özgü inkişafını ve doruk noktasını gösterir. Bu açıdan, medeniyet hem külli bir inkişafı hem de bu noktaya gelebilmek için belli bir zamanı gerektirir. Fakat medeniyetler arasındaki farkların paradigmatik düzeyde olduğunu burada vurgulamalıyız. Bunun anlamı; her bir medeniyetin temel referansı, dünya görüşü, perspektifi, yaşam tarzı ve değerler dünyası vardır.

Medeniyetler arası farklılığı belki felsefenin ana konuları olan

varlık, bilgi ve değerler kavramı üzerinden takip edebiliriz. Burada konumuz tüm medeniyetler olmadığı için özelde İslam ve Batı medeniyeti arasında karşılaştırmalar yapmak istiyoruz. Batı medeniyetinin bugünkü varlık anlayışı pagan temellere dayanmaktadır. Pagan kültür, tek bir Tanrı'nın egemenliğinden uzak olduğu gibi, bu Tanrı'yı da referans olarak kabul etmemektedir. Bu durumu açıklayabilmek için iki noktaya dikkat çekmeliyiz. Birincisi, Zeus ile Prometheus arasında geçen ilişkidir. Mitolojide Prometheus, Zeus tarafından zincire bağlanarak karaciğeri kartala yedirilmek suretiyle cezalandırılmıştır. Prometheus ise Zeus'u aldatmış, ateşi tanrılardan çalarak insanlara vermiştir. (Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, 12. Baskı, İst., Remzi Kitabevi, 2003, s. 254-255.)

Burada dikkat edilirse, Tanrı ile insan arasında bir çatışma söz konusudur. Tanrılar mitolojide insani özellikleriyle öne çıkarlar ve tıpkı insanlar gibi konum ve işlevlerinde farklılıklar oluşur.

Roma'ya Hz. İsa (a.s.) bir peygamber olarak gelmiş ve özünde tevhidi inancı deklare etmiştir. Ancak Hz. İsa'dan çok kısa bir süre sonra, Yeni Eflatuncu ve diğer bazı felsefelerin de etkisiyle Hristiyanlık kendi orijinalitesini kaybederek pagan kültürün birçok niteliklerini içselleştirmiş ve bu şekilde kurumsallaşmıştır. Doğrusu Batı Medeniyeti Hristiyanlıktan tamamen kopuk olmakla birlikte, pagan bir varlık anlayışına dayanmaktadır ve bu medeniyeti ifade eden anahtar kavram hümanizmadır. Hüma-

nizma, adım adım Tanrı yerine insanı ikame ederek Batı medeniyetine hayatiyet kazandırmıştır. Bu, bir yandan insanın tüm öznelliklerini (=bencilliklerini) yükseltip merkeze almakta, öte yandan pagan kültürü ile referanslarını çeşitlendirerek insanın kimlik ve kişiliğini parçalamaktadır. İslam Medeniyeti ise, özünde tek bir Allah'a (c.c.) dayalı bir medeniyettir ve merkezde Allah yer alır. Böylece ne Allah ile insan arasındaki bir çatışmadan ne de Tanrı'nın insansılaştırılmasından bahsedilemez. Bunun öteki ayağı da insanın tanrılaşmamasıdır. Bu durum Batı medeniyetinde ırk ve insani arzuların merkeze gelmesini sonuçlarken, İslam Medeniyeti'nde insan Tanrı ile bir anlam kazanmakta ve Tanrı'nın merhametine konu olmaktadır. Batı medeniyetinin ırkçı ve bencil karakteri buraya dayanmaktadır.

İkinci önemli farklılık, varlık tasavvuru ile de bağlantılı olarak bilgi anlayışıdır. İslam Medeniyeti vahiy merkezli bir medeniyettir. Serdar'a göre, "Sünnet ve Kur'an birlikte İslam Medeniyeti'nin mutlak referans sistemini teşkil ederler." (Ziyaeddin Serdar, *İslam Medeniyetinin Geleceği*, Çev. D. Aydın, İst., İnsan Yay., 1986, s. 22-23.) Dolayısıyla İslam Medeniyeti, vahiy belirli bir süreçte, belirli kültürel çevreye ve şartlara uygun olarak sunma çabasıdır. (Hasan Hanefi, *Gelenek ve Yenilenme*, Çev. M. Emin Maşalı, Ankara, Otto Yay., s.199.)

Hiç şüphesiz vahiy, bu medeniyetin ana çerçevesi ve kodlarını (Hasan Hanefi, *age. s. 199.*) belirtmekte olup, medeniyetin tezahürleri olan gündelik hayatın farklı alan-

lardaki üretimi Müslümanların bu çerçevede çabalarına bağlıdır. Batı medeniyetinin bilgi üretimi de varlık tasavvuru ile iç içe gider. Dolayısıyla bu bilginin seküler, içkin olması son kertede kaçınılmazdır. Diğer önemli bir sorun da, nihai bilgi kaynağının ve meşruiyetinin insan olması sonucu, akıl, sezgi, deney gibi bilgiyi farklı elde etme yollarını da birbirinden bağımsızlaştırarak parçalamış ve daha da önemlisi dünya ve insanın anlamına dair i-hatalı bir cevap oluşturamamıştır. Bugün postmodernizm ile özelde bilgide rölative öne çıkarken, yorum ile bilginin arası da bulanıklaşmış; bunun doğal sonucu olarak da değerler dünyası krize girmiştir.

Buradan üçüncü noktaya gelmiş oluyoruz. Değerler dediğimizde ahlak ve estetik işin içine girmektedir. Dolayısıyla karşımıza "iyi-kötü" ve "güzel-çirkin" kavramları gelmektedir. İslam Medeniyeti varlık ve bilgi anlayışı çerçevesinde hayatı inşa ederken, değerler düzlemi de belirlenmiş olur. İslam, maruf ve münkerden bahsederken, tarih boyunca insanların maruf ve münker tecrübelerine göndermede bulunur. Bu değerler düzleminin, bilgi ile çerçevelenerek toplumda ete kemiğe büründüğünü görmekteyiz. Söz gelimi; sanat alanları, estetik kaygıları değerlerin somutlaşmış halidir. Batı Medeniyeti'nin değersel düzlemi ise, bugün hızlık, tüketim, bencillik şeklinde somutlaşmaktadır. Özellikle küreselleşme söz konusu olunca, bu değersel düzlemin insan ve eşya üzerindeki tahribatı her gün mü-

şahedemizin konusu olmaya devam etmektedir.

Tüm bunlarla Batı Medeniyeti'nin insanlığa hiçbir katkı sunmadığını söylemeye çalışmıyorum. Medeniyetleri aynı zamanda insanlığın ortak havuzunda bir birikim olarak da görmeliyiz. Öte yandan çok kategorik biçimde İslam ve Batı arasında katı bir ayrışma yaparak, bunların etkilerine kapalı oldukları gibi bir sonuca da ulaşmak istemem. Ancak bu paradigmal farklılıkların da ayırdına varılması gerekmektedir.

Şimdi esas soruya geelim; son birkaç yüzyıldır yoğun olarak yaşadığımız Batı medeniyeti ve küresel dünya karşısındaki tavrımız ne olacaktır? Bu sorunu düşünürken, Müslümanların kendi üzerlerine kapanarak kendi medeniyetlerini araması, krizi ve bu

Doğrusu Batı Medeniyeti Hristiyanlıktan tamamen kopuk olmamakla birlikte, pagan bir varlık anlayışına dayanmaktadır ve bu medeniyeti ifade eden anahtar kavram hümanizmadır. Hümanizma, adım adım Tanrı yerine insanı ikame ederek Batı medeniyetine hayatıyet kazandırmıştır.

arada Batı'yı daha da büyütecektir. Mevcut dünyanın gidişatı ise, gezegenimize geleceğe dair ümitli olmamız konusunda iç açıcı şeyler söylememektedir. Peki, o zaman ne yapılacaktır?

Bir kere içinde bulunduğumuz durumu, geleceğin yeniden inşası için bir imkân olarak görmek gerekmektedir. Bir başka deyişle, küresel bir dünya ve hayatın içinde yaşarken, onu aşarak kendi imkânlarımızı üretmek lazımdır. Bunun anlamı; küresel dünya değerlerine her şeyiyle taklit etmek ve pastadan pay kapmak yarışına girmek demek değildir. Doğrusu bütün peygamberler de içinde yaşadıkları şartları aşarak, "kendi"liklerini meydana getirmişlerdir. "Bu hususun mümkün iki ayağı vardır. Birincisi; önce kendimize yüzümüzü dönmemiz. Bunun doğal sonucu, sahih temellerine kadar takip ve yeniden kritik ederek gelenek ve birikimlerimizle buluşmak. Buradan elde edeceğimiz sabiteler ve bu sabitelerin tarihteki gerçekleştirmeleri üzerine yoğun olarak düşünmek bunu izleyen adım olacaktır. İkinci ayağı da, Batı dünyasının ve hatta oradan yola çıkarak tüm medeniyetlerin birikimlerini analiz ve kritik ederek, bunu kendimizi inşa etmek için bir imkâna ve birikime dönüştürmektir.

Her inşa faaliyeti, içinde yaşanan şartları aşma ile gerçekleşir. Bu anlamda mevcut bir imkândır. Dolayısıyla yitiğimizi ötelere aramaya gerek yok yanı başımızda duruyor. Ancak yoğun bir mesaiye ihtiyacımız var.

İslam Medeniyetinin COĞRAFYASI

Dr. Gazi ERDEM

DİB Stratejik Planlama ve Yönetimi
Geliştirme Daire Başkanı

MEDENİYET en genel şekilde insanlığın maddi manevi tüm kazanımlarının toplamı olarak tarif edilmektedir. Medeniyetin şehirli olma ve şehirleşme ile irtibatlı olduğu, çöl ve orman gibi insan yerleşiminden uzak yerlerin bu ifadenin kapsamına girmediği söylenmektedir. İslam, o günkü medeniyet merkezlerinden uzak bir coğrafya olan Hicaz'da doğmuştur. Bölgede göçebe kabileler hâlinde yaşayan toplumlar, ticaret vesilesiyle bazı medeniyet merkezlerini görmüş olsalar da medeniyetin maddi unsurları bu bölgede gelişmemiştir.

Tevhit inancı ve üstün ahlak anlayışı, İslam kültür ve medeniyetinin dünyada çok hızlı bir şekilde yayılmasının esas sebebi olarak görülmektedir. İslam medeniyetinin manevi unsurları, Hz. Peygamber döneminde toplumda kısa zamanda yerleşmiş, Medine'de medeni bir toplum yetiştirmiştir. Yetişen çekirdek toplumun üyeleri, fethedilen coğrafyada İslam kültür ve medeniyetinin yerleşmesini sağlamışlardır.

Hicretten itibaren bir asır içerisinde Orta Asya'dan İspanya'ya kadar uzanan geniş coğrafya İslam dünyası hâline getirilmiştir. Bu genişlemenin bir sonucu

olarak dili, dini, kültür ve tarihi birbirinden çok farklı insanlar, İslam devletinin vatandaşı olmuşlardır. Mısır, Suriye, Irak ve Mezopotamya'da bulunan ve dünyanın en önemli kültür ve medeniyet merkezleri olan İskenderiye, Edessa (Urfa), Nisibis (Nusaybin), Kinnesrin, Antakya, Cundişapur ve Harran İslam devletinin sınırları içerisinde kalmıştır.

İslam medeniyetinin zirveye ulaştığı h. III. asra gelindiğinde, İslam coğrafyası da tarihî olarak sahip olduğu sınırlara ulaşmıştı. Dolayısıyla İslam medeniyetinin hâkim medeniyet olarak yaşadığı coğrafya, iki asırlık bir dönemde oluşmuş ve bu dönemden itibaren dünya medeniyetine katkı sunmaya başlamıştır.

İslam medeniyetinin coğrafyasına fütuhâtı da dikkate alarak bakıldığında belli havzalar öne çıkmaktadır. Bunlar Arap Yarımadası, Irak, Suriye, Kuzey Afrika, İspanya, Orta Asya, Anadolu ve Hint Yarımadası gibi havzalardır.

Arap Yarımadasında İslam medeniyeti

İslam'ın geldiği çağda Arap Yarımadasındaki Mekke, Yesrip ve Taif şehirleri, Şam, İskenderiye, İstanbul, Roma veya Medain gibi

zamanın gelişmiş şehirleri gibi olmaktan oldukça uzaktı. Arap Yarımadası, baştan itibaren İslam medeniyetiyle birlikte gelişmiştir.

Hz. Peygamber'in hicretinden sonra Medinetü'r-Rasûl ya da Medine adı verilen Yesrip şehri, Hz. Ali'nin Küfe'yi başkent yapmasına kadar İslam devletinin başkenti olmuştur. Hz. Peygamber'in mescidi, Arap kabileleri ve Yahudiler arasında sağladığı anlaşma ve serbest ticaret alanı olarak kurduğu Medine çarşısı, İslam şehirciliğine model olmuştur. İslam ilimlerinin kaynağı sahabe olduğundan şehir, ilim hayatının merkezi, mescidin misyonu ve Ashab-ı Suffe'nin ders halkaları da İslam dünyasına örnek olmuştur.

Dünyanın en eski yerleşim birimi olan Mekke, Kâbe ve İslam ilimlerinin gelişmesinde oynadığı rol sebebiyle İslam medeniyeti

açısından en önemli merkezdir. Burada yaptırılan eserler, İslam dünyasına örnek olmuştur. Tefsir ilmi Mekke'de Abdullah b. Abbas tarafından kurumsallaştırılırken pek çok Mekkeli âlim de İslami ilimlerin tedvinine katkı yapmıştır.

Aşağı Mezopotamya ve Irak'ta İslam medeniyeti

Aşağı Mezopotamya ve Irak havzası, Müslümanların oldukça erken dönemde ulaştıkları bölgelerdendir. Sasanilerin ulaştıkları medeniyet seviyesi, burada onlardan devralınmıştır. Özellikle sanat, dil ve edebiyat alanlarında bu medeniyetten etkilenildiği bilinmektedir. Müslümanlar Hint medeniyetine ait bazı eserlerle de bu bölgede karşılaşmışlar ve onları kendi hasıllarına katmışlardır.

Askerî garnizon olarak kurulan ve 20-30 yıl gibi kısa zamanda 200 bin civarında nüfusa ulaşan Basra ve Kûfe şehirleri, Bağdat kuruluncaya kadar bölgenin İslam medeniyeti açısından en önemli şehirleridir. Her ikisi de kültürel faaliyetlerin merkezi olmuştur. Şii siyasi düşüncesinin her yapı taşında adı ve izi bulunan Kûfe'nin Şiilik merkezi olma vasfı öne çıkarken, Basra Sünni karakteriyle dikkat çekmiştir. Tefsir, hadis, Arap dili, tarih, İslam hukuku ve kıraat ilimlerinde birçok âlimin yetiştiği şehirlerde, ilmî ekoller ve altın zincirler teşekkül etmiştir. Arapça gramerine dair ilk eserler buralarda yazılmış, Hanefî, Eşarî ve Mutezile mezhepleri bu topraklarda doğmuştur.

Bağdat, hem İslam kültürünün hem de dünya kültür tarihinin

de en parlak şehrinde. İslam şehircilik anlayışını ve İslam medeniyetinin seviyesini gösterir. Şehir en parlak dönemi olan Memun döneminde, 1,5 - 2 milyon civarındaki nüfusuyla dünyanın en büyük şehri olmuştur. İslam dünyasındaki ilk ilimler akademisi olan Beytül-Hikme sayesinde tercümelerin evi ve kültür şehri olan Bağdat, Hanefî ve Hanbelî mezheplerinin de merkezidir.

İlk resmî medrese olarak Bağdat'ta kurulan Nizamiye Medresesi, sistem ve mimari olarak İslam dünyasındaki medreselere örnek olduğu gibi Batı'daki kolejlere de modellik yapmıştır. İslam âleminin ilk rasathanesi olan Şemmasiye Rasathanesi ve hastaneler de şehrin örnek ve önemli kurumlardır. VIII. yüzyılın sonlarında ilk kâğıt fabrikası da Bağdat'ta kurulmuştur.

Mısır, Kahire'de El Rhamree Camii / David Roberts

Suriye'de İslam kültür ve medeniyeti

Müslümanların Bizans medeniyetiyle karşılaştıkları alan, bin yıldır Helenistik medeniyetin etkisi altında kalan Suriye'dir. Mimari, şehircilik ve yönetim alanlarında Müslümanların en fazla etkiledikleri medeniyet, Batı medeniyetidir. Hz. Ömer'in divanları buradan öğrendiği, Şam valilerinin Bizans yönetimini aynen devam ettirdikleri, çalışanları görevlerinde bıraktıkları bilinmektedir. Şam, Suriye'de İslam medeniyetinin en gelişmiş şehridir.

Dünyanın en eski şehirlerinden birisi olan ve Hz. Adem'den Hz.

İsa'ya kadar peygamberlere ait birçok hatırayı barındıran Şam, Emeviler döneminde başkent olmuş ve bir asır İslam medeniyetine merkezlik etmiştir. İslam âleminin ilk kütüphanesi ve ilk hastanesine sahip olma gibi ilklerle anılan şehrin en önemli merkezlerinden birisi, tarih boyunca önemli bir eğitim yeri olarak da hizmet veren Ümeyye Camii'dir. Şam, kendine has medreseleri ile eğitim şehri olarak asırlarca hizmet etmiştir.

Kuzey Afrika'da İslam kültür ve medeniyeti

Kuzey Afrika da, Müslümanların erken dönemde karşılaştıkları medeniyet merkezlerindendir. Mısır en gelişmiş kadim medeniyetlerden birinin evidir. Mısır medeniyetinden katkı almış olan Bizans medeniyeti, buraların fethedildiği dönemde bölgede canlı olarak yaşanmaktaydı. Bizans medeniyet merkezlerinden birisi olan ve gelişmişliği ile dikkat çeken İskenderiye, ticari fonksiyonu, mimari ve şehirciliği ile İslam kültürüne katkı sunmuştur. İskenderiye'nin Müslümanlara en önemli katkısı, deniz kuvvetlerinin kurulmasına örneklik etmesidir. Kahire de İslam medeniyetinin tarih boyunca yaşandığı bölgenin önemli bir merkezidir. Dünyanın bilinen en eski ikinci üniversitesi olan Ezher Üniversitesi, hâlen bu coğrafyada İslam medeniyetine hizmet etmektedir.

İspanya'da İslam kültür ve medeniyeti

Müslümanlar Kuzey Afrika fethinden sonra Akdeniz'i geçerek kısa sürede (711-732) Pirene Dağlarına kadar Avrupa içlerine ulaşılar. Kurdukları refah seviyesi yüksek ve güçlü devlet-

le geliştirdikleri medeniyeti bu coğrafyada Avrupa'ya aktardılar. İspanya Müslümanlarının kültür seviyelerinin Avrupa milletleriyle kıyaslanamayacak kadar iyi olduğu, buradaki okullaşma ve okuryazarlık seviyesinin İslam dünyasının diğer kısımlarından daha ileri olduğu söylenmiştir.

Avrupalı talebeler Endülüs medreselerinde Arapça öğrendiler ve ilmi eserleri kendi dillerine aktardılar. Bölgede bir taraftan İslam medeniyetinin en parlak sayfaları yazılırken bir taraftan da bu hamule Avrupa'ya aktarılmış, Rönesans'ın öncülüğü yapılmıştır. Batı medeniyeti, İslam medeniyetinin bir çocuğu olarak burada doğmuştur. Ancak İslam devletlerinin hâkimiyeti sona erince bu coğrafyadaki Müslümanlar din değiştirme veya göçten birisini kabul etmeye zorlandılar. Dinini yaşamaya çalışanlara işkence yapıldı, yakalananlar veya şikâyet edilenler idam edildi. Camiler, kiliseye çevrildi ya da yıkıldı. Burada yaşayanlar İslam ve Batı anlayışlarının karşılaştırılmasına imkân vermektedir. Yapılanlar, Avrupa'da İslam kültürünün yayılmasına karşı tepkinin ne kadar amansız olduğunu göstermektedir.

Orta Asya'da İslam kültür ve medeniyeti

Orta Asya, eski adıyla Maverâün-nehir Müslümanlarla İspanya ile aynı dönemlerde karşılaşmıştır. Bölge, Müslümanlar gelinceye kadar bir medeniyete ev sahipliği yapamamıştır. Göçebelik tercih edildiğinden yoğun bir şehirleşme de olmamıştır. Bölgenin fethinden birkaç asır sonra, buralarda yoğun bir İslam kültürü yaşandığı ve eserler bırakıldığı görül-

mektedir. Müslümanlar kâğıt yapımını Çinlilerden bu bölgede öğrendiler ve dünyaya tanıttılar. Sadece bu bile bölgenin ilime katkısı bakımından zikre değer bir hadisedir. Bölge insanının İslam'ın koruyucu gücü hâline gelmesi, İslam'ı başka milletlere ulaştırmadaki gayretleri, bölgede yetişen Buhari, İbn Sina, İmam Maturidi vb. önemli âlimlerin İslam medeniyetine katkıları da hatırlanması gereken hususlardır.

Anadolu'da İslam kültür ve medeniyeti

Anadolu coğrafyasında Erzurum ve Diyarbakır başta olmak üzere birçok şehir, henüz Hulefa-i Raşidin döneminde fethedilmiş, İstanbul'a ulaşılmaya çalışılmıştır. Selçukluların Anadolu'ya gelişlerinden itibaren Diyarbakır, Erzurum, Sivas, Kayseri ve Konya gibi şehirler ulu camileri, medreseleri, hastaneleri, ticaret merkezleri, han ve hamamlarıyla parlak birer medeniyet merkezi olmuşlardır. Hâlen ayakta duran bu şaheserler, yaşanan medeniyetin parlaklığını göstermektedir. Osmanlı medeniyetinin eserleri ise, daha çok Bursa, Edirne, İstanbul ve Balkanlarda ortaya çıkmıştır.

İstanbul'un fethedildiği dönemde 50-60 bin civarında olan nüfusu, bir asırda 700.000'e çıkarak Avrupa'nın en büyük şehrinin iki katına ulaşmıştır. Bu dönemde çoğu sanat eseri olan eserlerle şehir yeniden inşa edilmiştir. İslam kültür ve medeniyetinin eserleri olan külliyelerle İstanbul başta ülkenin tüm şehirleri donatılmıştır.

Hint Yarımadasında İslam kültür ve medeniyeti

Müslümanların Hindistan'a girişleri Endülüs'e girişleriyle eş

zamanlıdır. Ancak İslam'ın burarlarda kalıcı olarak varlığı, Gazneliler ile (1001-1187) başlamış ve Babürler Devletinin (1526-1858) hâkimiyeti İngilizlere bırakmasına kadar devam etmiştir. Hindistan asırlar boyunca İslam medeniyetinin yaşandığı merkezlerden birisi olmuş, Tac Mahal gibi önemli bazı eserler ortaya çıkmıştır.

İslam Hindistan'da sadece me-

İslam medeniyetinin yaşandığı coğrafya, bugün içler acısı bir durumdadır. Özellikle Suriye ve Irak'ta yıkım söz konusudur. Gelişmişlik seviyesiyle dünyaya örnek olan bölge, bugün insanların gidip gezmeyi bırakın, televizyondan bile seyretmeye korktuğu bir vahşete sahnelik yapmaktadır. Dileğimiz, İslam âleminde medeniyetin yeniden, bir kez daha parlaması ve tüm dünyayı aydınlatacak hâle gelmesidir.

deniyetin maddi unsurlarına ve kültüre etki etmekle kalmamış dinî yapıyı da büyük oranda etkilemiştir. İslam'ın tek tanrı ve eşit toplum anlayışı, çok tanrılı ve kast sistemine dayanan Hinduizm'i sarsmış, bir Allah inancı onları cezbetmiş, eşitlik ve takva anlayışı kabul görmüş ve İslamlaşma yaygınlaşmıştır. Nank, Hinduizm'in bazı adetlerini kaldırıp İslam'ın bazı unsurlarını alarak Sih dinini kurmuştur. İslam'ın Hindistan'daki etkisi bakımından Sih dininin kurulması bile oldukça önemli gözükmektedir.

İslam Hindistan'da sadece medeniyetin maddi unsurlarına ve kültüre etki etmekle kalmamış dinî yapıyı da büyük oranda etkilemiştir. İslam'ın tek tanrı ve eşit toplum anlayışı, çok tanrılı ve kast sistemine dayanan Hinduizm'i sarsmış, bir Allah inancı onları cezbetmiş, eşitlik ve takva anlayışı kabul görmüş ve İslamlaşma yaygınlaşmıştır.

“Ey iman edenler! Siz kendi sorumluluklarınıza bakın. Doğru yolda olduğunuz takdirde sapkın kimseler size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah’adır. O zaman Allah size yaptıklarınızı haber verecektir.”

(Maide, 5/105.)

Önce Kendine Bakmak Erdemi

Doç. Dr. Halil ALTUNTAŞ

DİB Başkanlık Müşaviri

BİR şeyin varlığını sağlıklı ve beklenen düzen içinde sürdürebilmesi için gerekli şartları taşıması hâlini Kur’an “salah” kavramı ile ifade eder. Salah kısaca doğruluk, kusur ve ayıplardan uzak olmak anlamını da ifade ediyor. Kur’an’da aynı kökten gelen sulh (barış), ıslah (düzeltmek), salih (uygun, iyi) salihin (iyi kimseler) salihat (iyi ve yararlı işler), muslih (ıslah edici) gibi kelimelerin sayısız denebilecek sıklıkta (180 kere) kullanılmış olması Kur’an’ın muhatapları açısından muhkem ve müstakim bir bünyenin ne derece önem taşıdığına işaret etmektedir. Hayatın istikrar içinde sürmesi için bireyi/toplumu oluşturan maddi manevi tüm unsurların bu temel niteliğe sahip olması ve bün-yeyi ayakta tutan değerlerde aşınma ve yıpranma-lara meydan verilmemesi gerekiyor. İşte Kur’an-ı Kerim, anlamını verdiğimiz yukarıdaki ayette sa-lah ilkesini, çok daha köklü ve kapsamlı bir konu üzerinden, iman ve tebliğ yani dini yaşayarak ve anlatarak başkalarına ulaştırma görevi üzerinden özel bir vurgu ile gündeme taşımaktadır.

Vahiy sürecinde müminler, İslam’a davet karşı-sında sapkın, inatçı ve saldırgan bir tutum içinde olan müşriklerin bu durumuna çok üzüyor, on-ların da iman etmelerini çok arzu ediyorlardı. İşte ayet onlara, “Siz kendinize bakın, sağlam durun, kendinizi düzeltme ve doğru yol üzere olma gö-revinize bakın. Böyle yaparsanız sapkınlığı tercih e-denlerin bu tutumu size zarar vermez.” uyarısında bulunmuştu. Ayetin mesajı, “siz bunu yaparken başkaları ile ilgilenmeyin” gibi tebliğ ve iyiliği tav-siye, kötülüklerden alıkoyma görevini iptal eden bir anlam taşıyor. Bu görevi yerine getirmeni-

ze rağmen yine de direnç söz konusu olursa, sizi aşan bir durumla karşı karşıyasınız demektir. Ar-tık sizin yapacağınız şey ortam iyileşinceye kadar, bireysel ve toplumsal sorumluluklarınızı yerine getirmede daha ileri noktalara ulaşma gayretine ağırlık vermenizdir denilmiş oluyor. Ayette temel mesaj olarak da öldükten sonra dirilme ve dünya-da yapıp edilenlerin hesabının Allah katında veri-leceği hükmü öne çıkıyor.

İniş sebebi olarak zikredilen rivayetler (*Ebu Davud, Melahim, 17; Ibn Mace, Fiten, 21.*) dikkate alındığında aye-tin tebliğ görevini yerine getiren Müslümanların önünde kalan sorumluluk alanının tespiti öne çık-maktadır. Ancak, iniş sebebi ile ilişkilendirilme-den ayet lafzi yönü ile değerlendirildiğinde -asıl anlam saklı kalmak şartıyla- daha farklı ve özel-likle günümüz olgusuna paralel bir anlam kendini gösteriyor.

Toplumsal bir varlık oluşu yönü ile temelde bir düzen ve nizam duygusuna sahip olan insan, zaaf-ları sebebi ile çok kere bu düzeni sağlayacak çaba ve fedakârlıkları başkalarından bekleme eğilimi içine girebiliyor. Kendi içimize dönüp yapacağı-mız küçük bir değerlendirme bu durumu bizim de fiilen yaşadığımızı ortaya koyacaktır. Trafığın düzensizliğinden şikâyetçi olmayamız yoktur. Ama yine de olumlu bireysel davranışlar yoluyla düzelebilecek sayısız şikâyet konusu da varlığını sürdürmeye devam eder. Sokakların temiz olma-yışı herkesi rahatsız eder. Fakat açılan araba ca-mından bir kâğıt mendilin, bir içecek kutusunun, bir plastik şişenin dışarıya atıldığına sıklıkla şahit

oluruz. Bu tutumun dile getirilmeyen anlamı şu oluyor: Trafik düzenli olsun, ama gene de ben sormusuzca davranabileyim. Şehir temiz olsun, ama ben en basit insani bir davranışı sergileme zahmetine katlanmayayım. Kısacası, ödev mi? Evet, ama ben değil, başkaları yapsın diyoruz; bencilce duygularımızın esaretinde kalıyoruz. Daha da garip olanı bu tür davranışlarımızı makulleştirecek pek çok gerekçemizin hazır oluşudur. Evini kaçak elektrik ile ısıtan ve bundan en küçük bir rahatsızlık duymayan anlayış aynı zamanda toplumdaki yanlış ve haksızlıklardan alabildiğine şikâyetçidir. “Evine çatı yapmayan, pencere boşluklarına çerçeve koymak yerine fırtınada dışarı çıkıp rüzgâra, yağmura ve bulutlara bağırıp çağıran bir insana deli deriz. Ancak içimizdeki kötülükle mücadele etmek yerine başkalarının kötülüklerine söverek ve onları suçlayarak benzer şeyi hepimiz yapıyoruz.” (Thomas Carlyle) Kendimize eleştirel gözle bakmadan, nefis muhasebesi dediğimiz içsel etkinliği sergilemeden başkalarının bize yapıcı gözle bakmasını sağlamamız zordur. Burada yapılması gereken ruhumuzu, kendi hâlimizi ıslah etmektir. Gerçekte “bize dünyadaki en önemli işler göze görünür işlermiş gibi gelir... Görülmeyen iş yani ruhumuzun yaptıkları ise sanki önemsizdir. Oysa ruhumuzu ıslah etmek için yaptığımız göze görünmez iş dünyadaki en önemli iştir ve diğer tüm görünür türden işler ancak bu önemli işi yapıyor-sak yarar sağlar.” (Tolstoy, *Bilgelik Takvimi, Kaknüs, 2. Baskı, İstanbul 2003, s. 29.*)

Hep başkalarını eleştirmek, işleri onlardan beklemek yerine aynayı kendine döndürerek, ben önce kendime bakmalı, üzerime düşeni yapmalıyım anlayışını hâkim kılmak, ruhi ve toplumsal hayatımızın düzeni için kaçınılmazdır. Her birey kendini ıslah etse, toplumla uyum içinde yaşaması daha kolay olur. Bu noktaya geldiğimiz zaman başkalarına iyiyi, doğruyu ve güzeli söyleme, hatırlatma hakkımız doğar, sözümüz etkili olur. Bu noktayı dikkate almadan hep başkalarından iyi işler, iyi davranışlar beklemek “emr bilmaruf” görevinin bir tür kötüye kullanılmasıdır. Dünyayı düzeltmek isteyen kimse işe önce kendi dünyasını düzeltmekle başlamalıdır. Bu erdemi yaşamak kişiye bambaşka dünyaların kapısını açacaktır. “Her fert, hak yolunu tutup kendini bizzat düzeltince,

başkasına örnek olması, kurtuluş ve hidayetinin diğerlerine ulaşması nispeten kolay olur. Ferdi nefis böyle olduğu gibi, sosyal nefis de böyledir. Kendi işleri hasta, kurtuluş ve hidayete muhtaç olan bir toplum da diğer bir toplumu düzeltemez, başkalarını ıslah etmek veya onların zararlarından kendilerini korumak isteyen bir millet ilk önce kendi iç işlerini düzeltmeli ve nizama sokmalı, kendi yolunu doğrultmalıdır.” (M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili, I-IX, Eser Kitabevi, İstanbul Tarihsiz, III, 1826-7.*)

Olayın başka bir yüzü de şu: Hayatı kendi imkânları ile çekip çevirme gücüne sahip olmayan, bu yüzden de mahrum ve muhtaç durumda bulunan toplumlarda savunmacı, yansıtmacı ve sığınmacı bir psikoloji hâkim oluyor. Ekonomimiz iyi durumda değilse küresel sermaye, milli ve yerli unsurlarımız zayıfsa, kökü dışarda zihniyetler, kültürel hayatınız çözülme içinde ise ve hayata bakışınız artık kendine ait renkleri taşıyamıyorsa bunun suçlusu uluslararası siyasal ekonomik ve kültürel oyunlar ve gizli projeleridir. Oysa bu gibi durumlarda suçlu aranmaz, problemi ortadan kaldırmamanın yolları aranır. Suç dediğimiz olgu, belli bir sistem içinde kurula bağlanmış işleyişin dışına çıkmakla gerçekleşir. Sizin idari ve siyasi etki alanınız dışında olan organizasyonların size karşı insafı olmalarını bekleyemezsiniz. “Fizik dünyada boşluk yoktur” ilkesi gerçekte sosyo-psikolojik ve ekonomik dünya için de geçerlidir. Bu alanlarda gücü az olanlar çok olanların etki, baskı ve nihayet hâkimiyetine maruz kalır. Bugün İslam dünyası olarak karşı karşıya bulunduğumuz durum tam da budur. Beşerî planda adalet ilkesine sığınarak “ama bu zulüm!” diyebileceğimiz sayısız uygulama pratik hayatın işleyişi içinde “haklı”dır. Haklı olmayanlar ise “Siz kendinizi düzeltin. Siz doğru yolda olursanız yoldan sapkın kimseler size zarar veremez” ilkesine kulak asmayanlardır. Unutmamalı ki, “güçlü isen haklısın” söylemi ahlaken yanlış olsa da fiilen yaşanan bir olgudur ve “zor oyunu bozar.”

Kendimizi haklı olduğumuza değil de, ödevimizi yapmadığımız için “haksız” ve konumumuza müstahak olduğumuza inandırabilirsek iyi bir adım atmışız oluruz; bireysel planda da ümmet planında da.

“Kalbe kalp denilmesinin sebebi, onun çok değişken olmasındandır.
Kalp, (çöldeki) bir ağacın üzerinde asılı kalan kuştüyü gibidir.
Rüzgâr onu bir oraya bir buraya savurur.”

(İbn Hanbel, IV, 409.)

İnsan Bu, Bir Öyle Bir Böyle

Elif ERDEM

Diyanet İşleri Uzmanı

TEMİM kabilesinin Üseyyidoğulları koluna mensup Hanzala b. Rebi'in zihni karmakarışık. Rasulüllah ile birlikteyken her şey ne kadar da güzeldi. Onun anlattıkları nasıl da içine işliyor, kalbini imanla dolduruyordu. Cennetten bahsederken sanki onunla birlikte bu eşsiz beka yurdundaki güzel manzaraları hayranlıkla seyre dalıyor, cehennemden söz ettiğindeyse âdeta kızgın ateşin kaynamalarını kulaklarında duyuyor, sıcaklığını teninde hissediyordu. Peki ya sonra? Hz. Peygamber'in yanından ayrıldıktan sonra bu hissiyatı kaybediyor, ailesiyle güle oynaya vakit geçiriyor, günlük hayatın telaşesine kapılıp gidiyordu. Bu çelişkili durumun izahını yapamayan Hanzala (r.a.) itikadının sağlam olmadığından endişe ediyor; imanla şereflendikten sonra nifak gibi küfürden de beter bir hastalığa düşer olduğunu düşünmek ruhunu büsbütün sıkıyor. Bu ruh hâli içerisinde, kendisine “Nasılsın, Hanzala!” diye seslenen Rasulüllah'ın sadık dostu Hz. Ebubekir'e doğrudan “Hanzala münafık oldu!” diye karşılık verdi. Hz. Ebubekir şaşırmişti, “Sübhaneallah! O nasıl söz!” diye çıkışınca Hanzala kendisini bu sözleri söylemeye iten nedenleri bir bir açıkladı. “Allah biliyor ya, ben de aynı durumdayım.” dedi

Ebubekir (r.a.) ve Allah Rasulü'nün yanına giden Hanzala'ya eşlik etti, Rasulüllah'ın ne diyeceğini o da merak ediyordu. Yanına vardıklarında Hanzala beyinde yankılanıp duran o sözlerle başladı yine konuşmaya: “Ey Allah Rasulü! Hanzala münafık oldu.” Bu sefer şaşırma sırası Rasulüllah'taydı, “Bu nasıl söz?” dedi. Kendisine inen vahyi satırlara nakşeden vahiy kâtiplerinden seçkin bir sahabyı Hanzala, bu sözleri neden söylemiş olabilirdi ki? Hanzala hemen arz etti halini: “Ey Allah Rasulü! Senin yanımdayken bize cennet ve cehennemi öyle anlatıyorsun ki (her birini) gözümüzle görür gibi oluyoruz. Yanından ayrılınca çocukla, iş güce uğraşmaktan (anlattıklarını) unutuveriyoruz.” Bunun üzerine Allah Rasulü hem onun hem yanı başında merakla bekleyen Hz. Ebubekir'in hem de o günlerden günümüze aynı çıkmazda bocalayan tüm müminlerin yüreğine su serpecek şu sözlerle Hanzala'yı teselli etti: “Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki benim yanımdaki ve ibadet ettiğiniz esnadaki hâliniz her zaman devam edecek olsaydı melekler evlerinizde, yollarınızda karşınıza çıkıp sizinle selamlaşır, elinizi tutarlardı. Gel gör ki ya Hanzala! (İnsan bu!) Bir öyle, bir böyle! (Müslim, Tevbe, 12; İbn Hanbel, IV, 346.)

“(İnsan bu!) Bir öyle, bir böyle!” sözünü üç defa tekrarlayan Hz. Peygamber, insanın değişken tabiatına dikkatleri çekmişti. Hanzala’nın ruh hâlindeki değişkenlikten yakınması, bunu münafıklığa yorması sebebiyle söylenen bu sözler, esasında Hanzala’nın Hz. Peygamber’le yaptığı bu kısacık görüşmede yaşadığı ruhsal değişimi de özetliyordu. Zira Allah Rasulü bu sözleri söylemeden önce Hanzala’nın ruhu prangalar altındaydı sanki; dünya ona dar geliyor, imanını kaybetme korkusu aklını başından alıyordu. Rasulüllah’ın sözlerinden sonra ise belki de o, dünyanın en bahtiyar insanlarından biri olmuştu; kalbini kuşatan kara bulutlar dağılmış, içinde kelekler uçuşmaya başlamıştı. Korku ve endişe, yerini umut ve sevince bırakmıştı. Duygu dünyasındaki bu büyük değişimin gerçekleşmesi ise yalnızca saniyeler sürmüştü.

Sevinçten hüzne, korkudan ümide, sevgiden nefrete birçok duygu arasında geçişler yapan hatta birbirine zıt duyguları bir arada bile yaşayabilen bir varlıktır insan. Bütün bu duyguların merkezi olan “kalb”e “kalp” denilmesinin nedeni de bu değişken yapısı nedeniyledir. Zira kalp, sözlükte “bir şeyin içini dışına çıkarmak, altını üstüne getirmek, ters çevirmek, bir şeyi başka bir şeye dönüştürmek, değiştirmek” manalarına gelmektedir. “Kalbe kalp denilmesinin sebebi, onun çok değişken olmasındandır.” diyen Allah Rasulü sözlerinin devamında bu değişkenliği kalbin her türlü yönlendirmeye açık oluşuna bağlamaktadır: “Kalp, çöldeki bir ağacın üzerinde asılı kalan kuştüyü gibidir. Rüzgâr onu bir oraya bir buraya savurur.” (İbn Hanbel, IV, 409; İbn Mace, Sünne, 10.) Duygu ve düşüncelerin, insanın fiillerine yön veren niyetlerin mekânı olan kalp hem rahmani çağrıların ve ilhamların hem de şeytani vesveselerin ve telkinlerin hedef noktasıdır. Kalp ilahî yönlendirmelere uyduğu sürece kirlerinden arınır, tertemiz olur. İlim, iman ve irfanla yoğrularak rikkat sıfatıyla bütünleşir ve hakikate pürüzsüz bir ayna olur. İmanla huzur bulup salih amelle mutmain olan, dolayısıyla insanı daima hayra teşvik eden, samimi, selim bir kalp olur ki ahirette insanı kurtaracak olan yegâne ser-

maye böyle bir kalp ve onunla hayata geçirilen güzel amellerdir. Şeytani telkinlere kapılan kalp ise gaflet örtüsüne bürünür, günahlarla kararır pas tutar, inceliğini kaybedip katılaşır. Hakikat ışığına ayna olamadığı gibi ilim ve hikmete, iyilik ve güzelliklere karşı da kilitlenmiştir kendini. Bu nedenle insanı hep kötülöklere sürükler, tatmin duygusu kaybaldığı için kişi günah bataklığında bocalayıp durur.

Rasulüllah Efendimizin kalbin değişkenliğine dair verdiği bilgiler insana kendini tanıma ve eylemlerini tanımlama fırsatı vermektedir. Kalbin değişkenliği gerçeğini bilen kişi kalpteki hissiyatın durağan olmadığını kabul eder; kalbin çok çeşitli duygu değişikliklerine sahne olduğu gibi aynı duyguyu farklı zaman ve mekânlarda farklı yoğunluklarda hissedebildiğini de fark eder. Dolayısıyla kendinde gördüğü değişikliklerin her zaman itikadi bir sorundan kaynaklanmadığını idrak eder. Fakat aynı zamanda kalbin değişken yapısı, insana inancını kaybetme tehlikesiyle her zaman karşı karşıya olduğunu, bu nedenle imanını daima diri tutmak için çaba sarf etmesi gerektiğini de hatırlatır. “İnandım” demekle her şeyin bitmediğini, beslenmediği ve eylemlerle güçlendirilmediği takdirde imanın yerini küfre bırakabileceğini anlamasını sağlar. “Müslümanım” demekle ilahî rızayı garantilediğini düşünmek yerine Allah Rasulü’nün en gözde ashabından olan Hanzala’nın konumunda dahi münafıklık hastalığına yakalanabileceği gerçeğiyle yüzleştirir. “Ahsen-i takvim”de (en güzel surette) yaratılmışken “esfel-i safilin”e dönüşebileceğini veya tam tersi konumdayken insan-ı kâmil olmayı başarabileceğini fısıldar.

Kalbin her türlü değişime ve dönüşüme açık olması, dünya imtihanının sürekliliğinin ve çeşitliliğinin bir göstergesidir aslında. Bütün bu imtihanlarda başarılı olmanın yöntemini de yine Hz. Peygamber öğretmiştir bizlere. En çok yaptığı duayı bizlere de öğretmiş ve her zaman olduğu gibi bu hususta da ilahi yardıma başvurmayı tavsiye etmiştir: “Ey kalpleri bir hâlden bir hâle çeviren Rabbim, benim kalbimi dinin üzere sabit kıl.” (Tirmizî, Deavat, 89.)

“Canım elinde olan Allah’a yemin ederim ki benim yanımdaki ve ibadet ettiğiniz esnadaki hâliniz her zaman devam edecek olsaydı melekler evlerinizde, yollarınızda karşınıza çıkıp sizinle selamlaşır, elinizi tutarlardı. Gel gör ki ya Hanzala! (İnsan bu!) Bir öyle, bir böyle! (Müslim, Tevbe, 12; İbn Hanbel, IV, 346.)

A. Ali URAL

ZIRH

KOLEKSİYONU

KÜSMEK taşınması zor bir zırh; ağır çünkü... Bir adam düşünün; kahvaltıya zırhıyla oturuyor, zırhıyla yürüyor sokaklarda, masasında zırhıyla çalışıyor ve akşam olduğunda kurşun ağırlığında adımlarla dönüyor evine. Zırhını çıkarmadan geçiyor televizyonun karşısına ve uykunun ağırlığı zırhının ağırlığına eklenince bir yastık çekip başının altına, zırhıyla uyuyor.

Sabah uyandığında ilk işi zırhını çıkarmak olmuyor, hayır. Zırhıyla geçiyor aynanın karşısına. Suyu hafifletemiyor yüzünün ağırlığını. Sabun köpüğüyle yumuşatmayı deniyor sertliğini mimiklerinin, nafile. Tıraş bıçağı kaysa da yanaklarında, parmak uçlarında hep pürüzleri teninin. Giyinmek için zaman harcamıyor, zırhını hiç çıkarmadı çünkü. Fakat ağırlığı gitgide arttığından her gün işine biraz daha fazla geç kalıyor.

Bir gökdelende iş yeri zırh giymiş adamın. Hangi asansöre binse, kırmızı ışık yanıp sönmeye başlıyor ve asansörün diğer yolcuları bakışlarıyla kapıyı gösteriyorlar ona. Merdivenlerden çıkmayı göze alamadığından binanın تنها saatlerini kolluyor asansöre binebilmek için. İçinde bir sıkıntı var, dayanılması güç bir ağırlık. Fakat o bunu üstündeki demir yığına bağlayacak kadar cesur değil. Zırhıyla yaşamaya alıştığından şöyle bir hisse kapılmış: Zırhını çıkardığı anda bir balon gibi kayacak ellerinden hayatın ve bir iki yalpaladıktan sonra yükselip bulutlara karışacak.

Küs kalmaya izin yok. Küslüğü seyretmeye de! Duvar da asılı duran “Kitap”ı indirip okumanın tam zamanı: “Müminler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin...” (Hucurat, 49/10.)

Yine de kollarının ağırlığından şikâyet ediyor bazen, durdurmak için elini kaldırırsa kadar gözden kayboluyor, ya da başka bir yol-cuyu alıyor taksiler. Tokalaşmayı sevmiyor, çünkü kimin elini tutsa bir dal gibi eğiyor yerlere kadar. Telefonlarla arası hoş değil, ahizeye uzanana kadar üç kere çalmış bulunuyor telefon. Yolcu uğurlamaktan nefret ediyor. El sallayacak ama elini kaldırmayı başardığında yolcu adresine çoktan varmış oluyor.

Fakat güven içinde hissediyor kendini zırhını çıkarmadıkça. Küçük bir boşluk bıraksa bedeninde kaplanmamış, yeryüzünün bütün okları yağacak. Gri bulutlar hiç eksilmiyor başından. Aşıl’ın yalnız topuğu vardı; onun koskocaman bir bedeni var. Savaş olmasa da ne gam. Uzun bir ömür için ağır bir hayatı göze alabilir pekâlâ. Bir de “Tartalım!” diye yalvarmasalar kaldırımda yürürken. Bir de hızla geçebilse tartıların önünden.

Küsmek taşınması zor bir zırh; ağır çünkü. Üç günden sonra belini büküyor insanın. Üç gün üç yıl. Üç yüz yıl. Üç bin yıl üç gün. Bu yüzden Yaratıcı üç günden fazla taşınmasına izin vermiyor bu ağır zırhın. Elçisiyle uyarıyor taşıdıklarını ağırlığın altında ezilen insanları: “Birbirinize kin beslemeyiniz, birbirinize haset etmeyiniz ve birbirinize sırt çevirmeyiniz. Ey Allah’ın kulları! Kardeş olun. Bir Müslümana, kardeşini üç gecedan fazla terk etmesi helal olmaz...”

Peki ya haksızlığa uğramışsa küsen. Ya hak etmediği bir sözle

anılmışsa gıyabında. Sahabi hanımlardan Ümmü Derda’ya biri gelip şöyle demişti: “Bir adam Abdülmelik’in yanında sana dil uzattı.” Ne yaptı Ümmü Derda bu söz üzerine sizce? Kendisine laf taşıyanı taltif mi etti? Ya da hakkında ileri geri konuştuğu ileri sürülen şahsı kötölemeye mi başladı hemen. Cevabın ihtişamına bakın: “Bizde olmayan bir şeyle ayıplanmamız ha! Bunun ne önemi var! Bizde olmayan şeylerle ne kadar övülmüştük. Olsa olsa söylenenler yüzünden günahlarımızdan arınmışızdır.”

Küs kalmaya izin yok. Küslüğü seyretmeye de! Duvar da asılı duran “Kitap”ı indirip okumanın tam zamanı: “Müminler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin...” (Hucurat, 49/10.) “Allah’tan korkun, (iyilik ve adaletle) aranızı düzeltin.” (Enfal, 9/1.) Allah elçisinin amcasının oğlu tefsir bilgini İbn Abbas, şöyle tefsir ediyor ayeti: “Bu Allah’tan korkmaları ve aralarını düzeltmeleri için Allah’ın müminleri bir sıkıştırmasıdır...”

Allah elçisinin arkadaşlarından Ebu’d-Derda anlatıyor: Peygamber buyurdular ki: “Size namaz, oruç ve sadakanın derecesinden daha üstün olan bir şeyi haber vereyim mi?” Sahabiler: “Evet, söyleyin,” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.): “İnsanların arasını düzeltmektir. İnsanların arasını bozmak ise, o (dini) kökünden kazır.”

Ara bozucuların silahını ellerinden almak, onların sözlerine ku-

lak vermemekle olur. Aksi takdirde farkına varmaksızın iftiraya ortak olur insan. “Şaşırtıcı derecede büyük iftiranın ne olduğunu biliyor musunuz?” diye sormuştur Hz. Peygamber de, sahabiler: “Allah ve rasulü daha iyi bilir,” diyerek kulak kesilmişlerdir Kâinatın Efendisi’ne: “Aralarını bozmak için insanlar arasında söz taşımaktır.”

Değil fitne çıkarmaya, küs kalmaya bile izin verilmemişken yollarımızı ve kalplerimizi yeniden yoklamanın zamanı. İnsanın ilk duyduğu günden beri hiçbir şaşma ya da bozulma yaşamayan kurallar ıslıl ıslıl hâlâ. Dün geçerli olan, bugün de geçerli. Birlikten vazgeçmenin hükmü hiçbir zaman feshedilmedi.

Hikmet kapıları çağlarla baki değil. Hz. Mevlana Raşit halifelerin kapısını çalmasaydı, Anadolu coğrafyasında birlik için çırpınanlar kapısını çaldığında şu sözleri söyleyemezdi onlara:

“Gül, o güzel kokuyu diken ile hoş geçindiği için kazandı. Bu hakikatı gülden de işit. Bak, o ne diyor: Dikenle beraber bulduğum için neden gama düşeyim, neden kendimi kedere salayım? Ben ki, gülmeyi, o kötü huylu dikenin beraberliğine katlandığım için elde ettim. Onun vesilesiyle âleme güzellikler ve hoş kokular sunma imkânına kavuştum...”

Görünmeyen zırhları çıkarıp Kur’an ve hadis zırhlarımızı giyelim. Onların taşınması değil, taşınmamasıdır yük.

Allah'a Yakın Olmak

Dr. Lamia LEVENT ABUL

Diyanet İşleri Uzmanı

İNSAN niçin yaşar sorusu, insanın varoluşunu temellendirmek ve hayatı daha anlamlı kılmak için kendine sorduğu soruların başında gelir. Niçin yaratıldığımız, bu dünyaya neden gönderildiğimiz ve ölümden sonra nereye gideceğimiz sorularına cevap verdiğimiz ölçüde hayat ve ölüm bizim için hakiki manasına kavuşur. Kur'an ısrarla insana bu soruları sorar ve insanı kendisiyle muhasebeye sevk ederek cevaplar bulmasına yardım eder. "Biz göğü, yeri ve ikisi arasında bulunanları boş yere yaratmadık." (Sad, 38/27.) buyuran Yüce Rabbimiz insana yaratılış hikmetinin peşine düşmesi gerektiğini hatırlatır.

Kur'an hayat yolculuğunda biz insanoğluna yol gösterir ve her daim istikamet üzere gitmemiz için rehberlik eder. Nisyan ile malul insan bazen unuttur, gaflete dalar da yolunu şaşırır. Ama her seferinde dönüp Kitab'a sarılırsa yoluna emniyet içerisinde devam eder. Hep hatırında kalsın, hiç unutmaması diye tekrar eder ve yeniden hatırlatır neden yaratıldığını, niçin bu yolculukta olduğunu ve yolculuk bitince nereye gideceğini.

Kendi özünden ve yaratılış gayesinden uzaklaşması halinde zorluk ve sıkıntılarla dolu bir yolculuk insanoğlunu beklemektedir. Mülk suresinde insana hayatın ve ölümün anlamı bildirilirken, yolda karşılaşacağı imtihan gerçeği de hatırlatılır. "O, hayatı ve ölümü hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için

yaratandır." (Mülk, 67/2.) buyuran Hak Teala, hem dünya hem de ahiret imtihanını kazanmanın yolunu gösterir ve her iki dünyamızı mamur edecek güzel işler yapmaya çağırır. Zira insanı en güzel surette yaratan ve yeryüzünü ona musahhar kılan Yüce Mevla, onu yeryüzünün imarı ile yani yeryüzünde hakikatin egemen olması için çalışmak ve mücadele etmek üzere vazifelendirmiştir.

Hayat insanın yaptığı ve yapacağı işlerin sırandığı bir yolculuktur. Yolculukta daha vakit varken Hz. Mevlana'nın şu sözlerine kulak verip düşünmek gerek; acaba ömür sermayemi Rabbimin rızasına uygun mu harcıyorum yoksa nefsimin ve hevamin peşinden mi sürükleniyorum: "Eğer sen hayat suyunun nasıl akıp gittiğini göremiyorsan, hiç olmazsa bir ırmağın kenarına otur da ırmağı seyret ve kendi ömrünün su gibi akıp gittiğini ve tükendiğini düşün! Şu nebatların, suda sürüklenen kabukların çerçöpün geçip gidişine bak. Her şey gelip geçicidir."

Değil mi ki yolun her tarafı bizi asıl gayemizden uzaklaştıran tuzaklar ve cezbedici oyuncaqlarla doludur, her insan için hayat yolculuğu farklı hâllerde/şekillerde tecelli eder. Yüce Allah'ın esmasına ayna olan insan, O'nun özüne derc ettiği yüksek hakikatleri açığa çıkaran bir hayatı ve işleri tercih etmesi halinde yolculuğu suhuletle tamamlar.

*Allah'ın katında değer ve kıymetini
bilmek istiyorsan, seni hangi işte ikame
ettiğine, seni hangi hâlde tuttuğuna bak.*

İbn Ataullah İskenderî

Sosyal statümüz, işimiz-gücümüz, meşguliyetlerimiz, meraklarımız, iletişim içinde olduğumuz insanlar ve daha burada sıralayamadığımız ama bir şekilde hayatımıza temas eden tüm işlerimizde düsturumuz Allah'ın rızasını kazanmak ise istikametimiz Rabbimizdir. İşte o zaman Peygamber Efendimizin buyurdıkları gibi, Allah katındaki hissemiz, Allah'ın bizim yanımızdaki hissesiyle (*Suyuti, Camiu's-Sağır, 6/49, Hadis No: 8386.*) orantılı hâle gelir. Zira her işimizde 'Onu hatırlarsak O da her an bizimle olur.

Sufiler güzel ameller işlemeyi ne cennet arzusu ne de cehenneme korkusu saiki ile yaparlar. Onlar için tüm bunların ötesinde varılacak makam Rabbe yakınlık makamıdır. Hadis-i kutside buyrulduğu gibi salih ameller işleyen kul, Rabbine yakınlaşır ve sevgisine mazhar olur. Bu öyle bir yakınlıktır ki, Rabbi onun gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olur. (*Buhari, Rikak, 38.*) Kurbiyet makamı olan bu makam, dünya ve ahirette Rabbin dostluğu manasına gelir. İbn Ataullah'ın da hikmetinde dile getirdiği üzere; Cenab-ı Hak ile yakınlığımızı, O'nun katındaki değerimizi bilmek istiyorsak bu dünyada iştigal ettiğimiz işlere, amellere bakmamız yeterlidir.

Dünya hızla dönüp gidiyor ve bizler her dönüşünde daha bir yaklaşıyoruz asıl yurdumuza. Bu gerçeği görmezden gelip tüm çaba ve gayretimizi dünyanın refah ve konforuna teksif

edersek aynı hızla uzaklaşırız yaratıcımızdan. Belki insanların dostluğunu, yakınlık ve sevgisini kazanırız. Başarılar elde eder, takdirler toplarız. Servetimize servet katar, insanların hayranlığına ve alkışlarına mazhar oluruz. Ama şöyle bir durup düşündüğümüzde, tüm bunlar bizi Rabbimizin rızasına ve yakınlığına ulaştırıyor mu? İnsanların yararına mı yaptığımız işler? Niyetimiz halis, tuttuğumuz yol doğru ve düzgün mü? Yaptığımız işleri, kazandığımız nimetleri meşru yollardan elde edip tüm bu nimetlerin şükrünü eda edebildik mi? Eğer ki gönül rahatlığı ile evet diyebiliyorsak tüm bu sorulara; Rabbimizin yakınlığı ve dostluğunu kazanmak gibi büyük bir mükâfattır bizi bekleyen. Değilse, payımıza düşen O'ndan uzaklık ve kaybedilmiş bir imtihan demektir.

İnsan, tüm bu uyarı ve nasihatlere rağmen dünyanın aldatıcı cazibesine ve nefsin süfli isteklerine kapılıp, onu asıl gayesinden uzaklaştıracak ameller peşinden de koşabilir; Rabbin rızasını kazandıracak işler de yapabilir. Hayat yolculuğunda kendine çizdiği istikamet hayra da şerre de götürebilir ki, iyi ve güzel işler yaparak yaratılış amacını gerçekleştiren insan, böylelikle Rabbin rızasına muvafık bir hayat yaşar. Rabbin rızasını kazanmak ise O'na kurbiyete yani yakınlığa vesile olur.

Maarife ve Memleketine Hizmete Adanmış Bir İsim:

Tevfik İleri (1911-1961)

Tevfik İleri memleketine, milletine o derece sevdalı bir isimdir ki eşine evlilik için tek şart koşmuştur, o da “ülkemizi, memleketimizi seveceğiz”dir.

Kâmil BÜYÜKER

MEMLEKETİNE hizmete kendini adanmış, özellikle maarif davamızda, milli, İslami anlamda kalıcı izler bırakmış bir isimdir Tefvik İleri. Bugün hayırlı neticelerini hâlâ görmekte olduğumuz İmam Hatip ve Yüksek İslam Enstitüsü kuşağının önünün açılmasında ve bu kurumların müesseseseleşip, yurdun dört bir yanında yeşermesinde de yine onun imzası vardır.

Zorluklar karşısında dik duruş

Demokrat bir kişilik aynı zamanda, imanlı bir fert olan Tefvik İleri, Birinci Dünya harbinin yokluk ve sıkıntılı günlerinde Rize'nin Çamlıhemşin ilçesinde dünyaya gelmiş, küçük yaşta kardeşleri ile Çamlıhemşin'den kalkıp büyükbabasının Fatih'teki evine yerleşmiştir. Daha sonra Gelenbevi Ortaokuluna devam etmiştir. O tarihlerde yaşadığı sıkıntıları gazeteye verdiği mülakatta şöyle anlatıyor: “Harp yeni bitmişti. Hayat hudutsuz derecede pahalıydı. Önceleri ilk mektebe, sonra da Gelenbevi Ortaokuluna devam ettim. Akşamları da Akşemseddin Mektebi'nin avlusunda kan ter içinde kalıncaya kadar oynardık. Çok yaramazdım ama bilhassa

riyaziye sınıfının birincisiydim. Sıkıntılı seneler ailemizi tam bir fakr u zarurete düşürmüştü. Onun için tatillerde boynuma astığım bir kutu içinde sigara kâğıdı satıyordum. Okumak ve adam olmak ve hatta yaşamak için bunu yapmak zorundaydım.” (Hürriyet Gazetesi, 20.08.1950) Yokluk sadece bir alanda değil, hayatın her alanında. “Mektep senede bir potin verirdi bana. Bayram ve tatil günleri bu yeni kunduraları kardeşimle nöbetleşe giyerdik.” (agg. 20.08.1950)

Daha çocuk yaşta kendini vazifeli addeden ve sorumluluk yüklenen Tefvik İleri imtihanla mühendis mektebine girer. Gerek ortaokulda gerekse mühendislik mektebinde Riyaziye (Matematik)'ye o kadar âşıktır ki kafasının içinde sürekli hâlline uğraştığı meseleler olur. İleri, şöyle anlatıyor bu durumu: “Mesela Galata Köprüsü'nden geçerken zengin insanları lüks içinde görür, haset ve kıskançlık duyacak yerde kendi kendime “onların her şeyleri var ama kâfalarının içinde bu riyaziye meseleleri yok derdim.” (agg. 20.08.1950) Hayatta hep mücadeleyi tercih etmiş olan Tefvik İleri'yi Yüksek Mühendislik Mektebinde, Teknik Üniversite Talebe Cemiyeti ve Milli Türk Talebe Birliği başkanı olduğu zamanlarda da hep bir

ceht ve gayret içerisinde görürüz.

Mühendis mektebinde okuduğu yıllarda yaşanan bir hadise onun hayat önceliklerini değiştirir. Yaşanan bir boykot sebebi ile yedi arkadaşının okuldan atılacağını duyan ve o güne kadar matematiğe âşık bir adam olan İleri, o gün hayatta sadece matematiğin önemli olmadığını ve haksızlık karşısında dik durmak gerektiğini idrak ederek, okul idaresine gösterdiği direnç ve itiraz sayesinde o arkadaşlarını okuldan atılmaktan kurtarır. Yine Bulgaristan Razgrad'daki Türk mezarlığını tahrip eden Bulgar gençlerini protesto etmek, Türkçe'nin yaygın olarak kullanımını sağlamak ve yerli malını teşvik etmek için mitingler ve kampanyalar düzenlenmesine öncülük eder.

Tek şart: Ülkemizi, memleketimizi seveceğiz

Okulu bitirdiğinde 21 yaşındadır ve Erzurum'da karayolları kontrol mühendisi (1933-1937) olarak tayin edilir. Daha sonra Çanakkale'de nâfia müdürü (1937-1942) ve Samsun'da nâfia müdürü ve yedinci bölge müdürü (1942-1950) olarak görev yapan Tefvik İleri, “Ecdat bize canları pahasına bir vatan bırakmış, biz bu vatani daha mamur, daha gü-

zel, daha yaşanılır, daha emniyetli olarak torunlarımıza devretmek için çalışıyoruz.” düşüncesi ile hareket etmiştir. Bu yolda yine memleketine hizmet düşüncesi ile Samsun’dan Demokrat Parti’den aday olur. Milletvekilliğini kazanması ve DP’nin iktidar olması ile birlikte Ulaştırma Bakanı olur. Mayıs-Ağustos 1950 tarihleri arasında bu vazifeyi yaparken memurlara ilk tamimi halka insan muamelesi yapmalarını istemesidir. İleri şunları söylemiştir: “Seçimlerin son günü konuşurken Samsun’da şöyle demişim: “Evvelce mebusluk yapan arkadaşlara millet sevgisinin ne olduğunu görmedikleri, kavramadıkları için acırım. Biz bu seçimde hakikaten millet sevgisinin ne olduğunu çok yakından gördük ve hissettik. Bu sevgiye ihanet etmek çok korkunçtur. Buna kaniim ki, bu muzdarip ve mübarek millete hizmet edebilmek ibadetlerin en kutsî olanıdır.” (Her Yönüyle Tevfik İleri, TDV yay. Ankara 1995, s. 8.) Bu ilk bakanlık döneminde İstanbul’a birinci köprü yapma düşüncesi ve projesi de onun eseridir. Yine aynı dönemde yedi baraj, kilometrelerce yollar ve daha nice eserler inşa edilmiş ve nice kalıcı eserler yapılmıştır.

“Millî Eğitim davasını memleketin bütün davalarının temeli saymaktayız.” diyen Tevfik İleri Millî Eğitim Bakanlığı yaptığı dönemde ise ilkokullara din derslerinin alınması (1951), İmam Hatip Okullarının açılması (1951-1952), Yüksek İslam Enstitüleri’nin açılması (1959-1960) gibi bu milletin maneviyatına yön verecek köklü hamleler hayata geçirilmiş ve müesseseler hizmete başlamıştır. (Şaban Sitembölükbaşı, “Tevfik İleri” DIA, c. 22, s. 88.) Bu hizmetleri gerçekleştirirken bir duası ve temennisi dile getirerek yani: “Şüphe yok ki, bunların -yani İmam Hatip okullarının, Yüksek İslam enstitülerinin, din bilgisiyle yetişen gençlerin- sade-

ce milletimize değil çok yakın bir gelecekte bütün İslam âlemine ve beşeriyete büyük hayırları dokunacaktır. Cenab-ı Hak’tan bu temennimizin tahakkukuna imkân vermesini niyaz ederek” müesseseleri hizmete açar.

Tevfik İleri memleketine, milleti-ne o derece sevdalı bir isimdir ki eşine evlilik için tek şart koşmuştur, o da “ülkemizi, memleketimizi seveceğiz”dir. Bütün bu hizmetlere mukabil 27 Mayıs 1960 ihtilali ile sudan sebepler bahane edilerek memlekete hizmete sevdalı isimler birer birer tutuklanır ve Yassıada’da yargılanır. Tevfik İleri de bütün bu aşamalarda vicdanı rahattır. Çünkü memleketin hayrı dışında bir şey düşünmemiştir. Yassıada yargılanması ve sonraki safhalarda Tevfik İleri’nin söylediği tek şey vardır, “son nefesimize kadar namusumuzu müdafaa edeceğiz.” Nihayet Yassıada’da tutuklu bulunduğu süre içinde Samet Ağaoğlu’nun savunmasını çok beğenmiştir. Savunmasının son cümleleri şöyledir: “İster öl, ister diri buradan zafer bayrağını dikmiş olarak çıkacağım.”

Topyekûn affetmekten başka yol yok

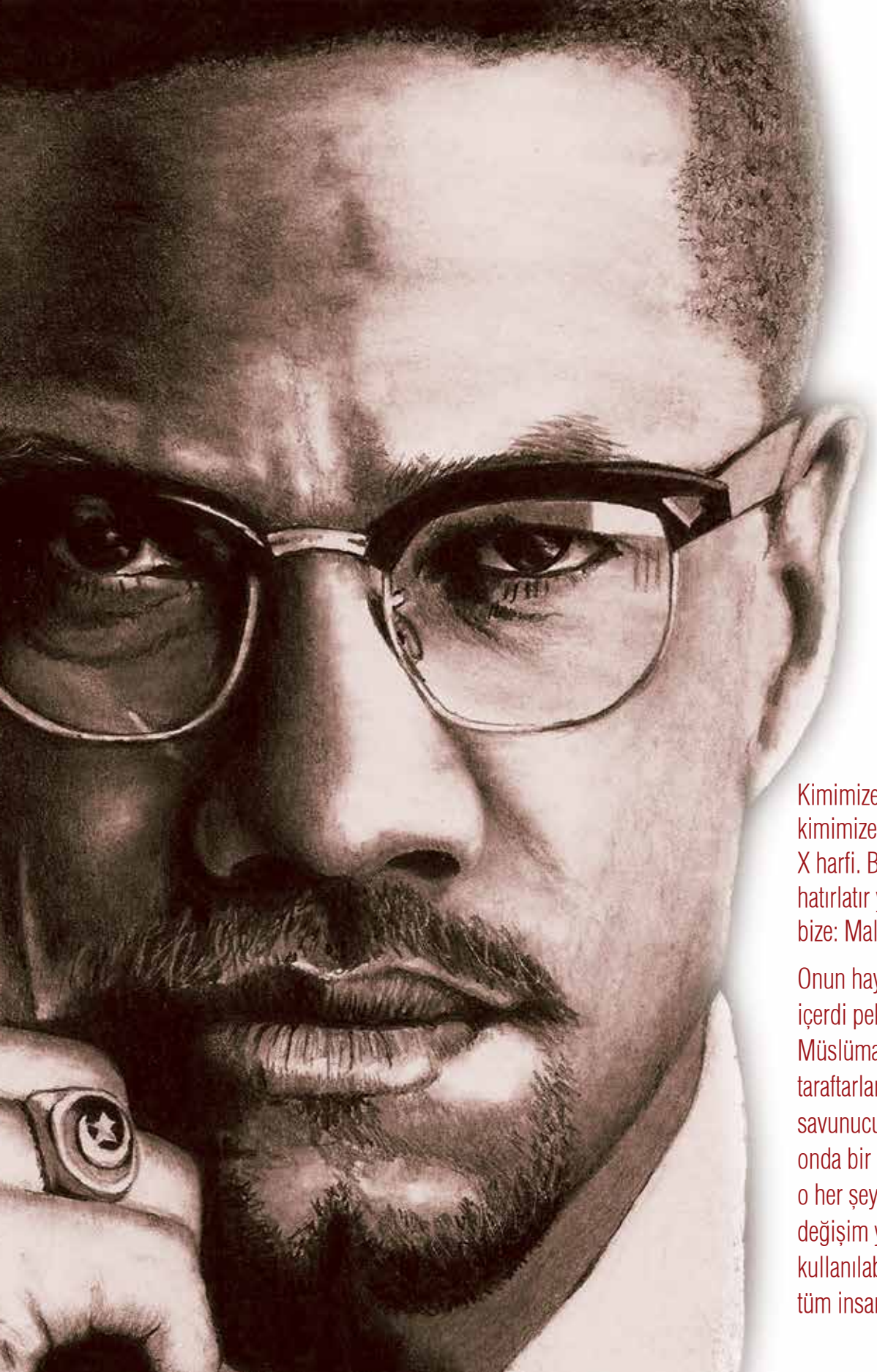
Onun hayatta korktuğu tek mesele taşıdığı mesuliyeti yerine getirememekten kaynaklıdır. Hep zor zamanlarda ona hizmet etmek düşmüştür. Samet Ağaoğlu’nun hatıratında nakledilen şu hadise ibret vericidir: “İhtilal olmuş bütün DP’li üst düzey insanlar Harp Okulunda toplanmış. Bu arada kalabalık grup içerisinde bir horlama sesi gelmektedir. Bakarlarsa ki Tevfik İleri uyumakta ve horlama sesi ondan gelmektedir. Kendisini uyandırırılar. “Yahu hiç mi korkmuyorsun, nasıl uyuyabiliyorsun?” derler. O da “Tam on yıl boyunca devletin farklı makamlarında bu milletin yükü omuzlarımda idi ve bu esnada gece gündüz, mil-

lete hizmet yolunda doğru dürüst uyku dahi uyumamıştım. Şimdi bu yük ilk defa omuzlarımdan alındı onun rahatlığı ile uyuyorum” der.

Tevfik İleri’nin o en sıkıntılı zamanlarda eşi Vasfiye Hanım’a yazdığı mektuplarda neredeyse eşini teselli etmektedir: “Sabretmek, şükretmek ve topyekûn affetmekten başka yol yok.” demiştir. Yassıada döneminden bir arkadaşı şunları naklediyor: “Kararlar verilmiş, kimse ne olacağını bilmiyor. Müebbetleri bir kenara ayırıp ellerine kelepçe vuruyorlar. Tevfik kelepçeli ellerini kaldırıyor ve “Sonunda bunu da gördük. İftihar ediyorum” diyor ve ellerini indiriyor.

Yine Yassıada’da hücrede kararların tebliğ edilmesinden sonraki bir başka olayda ise kendilerine hangi maddeye göre mahkûm edildikleri tebliğ ediliyor. Tevfik İleri hemen namaza duruyor. Oda arkadaşlarından hukukçu İzzet Akçal, mühendis olduğu için Tevfik İleri’nin bu maddenin ne manaya geldiğini anlamadığını zannediyor ve bu namazın manasını soruyor. O da, “Zalim değil, mazlum olduğumuz için şükür namazı kıldım.” diyor. (Her Yönüyle Tevfik İleri, s. 163.) Yassıada’da kendisine isnat edilen “Vatan cephesi kurmak, muhalefetin faaliyetini kısıtlayıp diktatörlük tesis etmek, meclisi çalıştırmamak, anayasayı ihlal” gibi suçlarla yargılanır ve ihtilal mahkemesinde müebbet hapse mahkûm edilir. Kayseri Cezaevi’ne nakledilir. Fakat bir süre sonra hastalanır ve kaldırıldığı Ankara Hastanesi’nde 31.12.1961 tarihinde kanserden vefat eder.

Bugün hepimizin hayırla andığı, daima anacağı ve kurduğu müesseselerin harcında imanı, aşkı, heyecanı olan bu güzel ismi tekrar rahmetle yâd ediyoruz. Ruhu şâd olsun.

Kimimize matematięi,
kimimize ölümü anımsatır
X harfi. Bir de bir ismi
hatırlatır yeni dünyadan
bize: Malcolm X.

Onun hayatı birçok sembol
içerdi pek çok kişi için.
Müslümanlar, özgürlük
taftaları, insan hakları
savunucuları, sosyalistler
onda bir şeyler buldu. Ama
o her şeyden çok, iradenin
değişim yönünde nasıl
kullanılabileceğini gösterdi
tüm insanlara.

SİYAH BEYAZ

BİR HAYAT HİKÂYESİ

Malcolm X

Prof. Dr. Ali KÖSE

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

21 Şubat 1965'te henüz 40 yaşındayken dünyayı çok görmüşlerdi ona. Birkaç kurşun yetmişti bu özgürlük savaşçısını o kafa tuttuğu ölümle buluşturmak için.

Hani büyük adamlar vardır. Hayatları dönem dönemdir. Rezil bir hayatı vezir bir hayata dönüştürürler. Bireysel değişimin, irade gücünün timsalidirler. İşte onlardan birisidir Malcolm X. Kırk yıl yetmiştir ona; hayata büyük bir çizik atmak, dinlisine dinsizine, Müslümanına Hristiyanına çok şey öğretmek için.

19 Mayıs 1925'te Omaha'da (Nebraska) Malcolm Little ismiyle dünyaya gelir. Babası zencilerin ABD'de hiçbir zaman özgürlüklerine kavuşamayacaklarını, Afrika'ya geri dönmeleri gerektiğini savunan bir papazdır. Dört amcası ırkçılığa kurban gitmiş, babası da Malcolm daha altı yaşındayken onları takip etmiştir. Sekiz kardeş darmadağın olurlar. Kimisi ıslahevinde kimisi sokakta bulur kendini. Annelerinin yeri ise çoktan ayrılmıştır akıl hastanesinde.

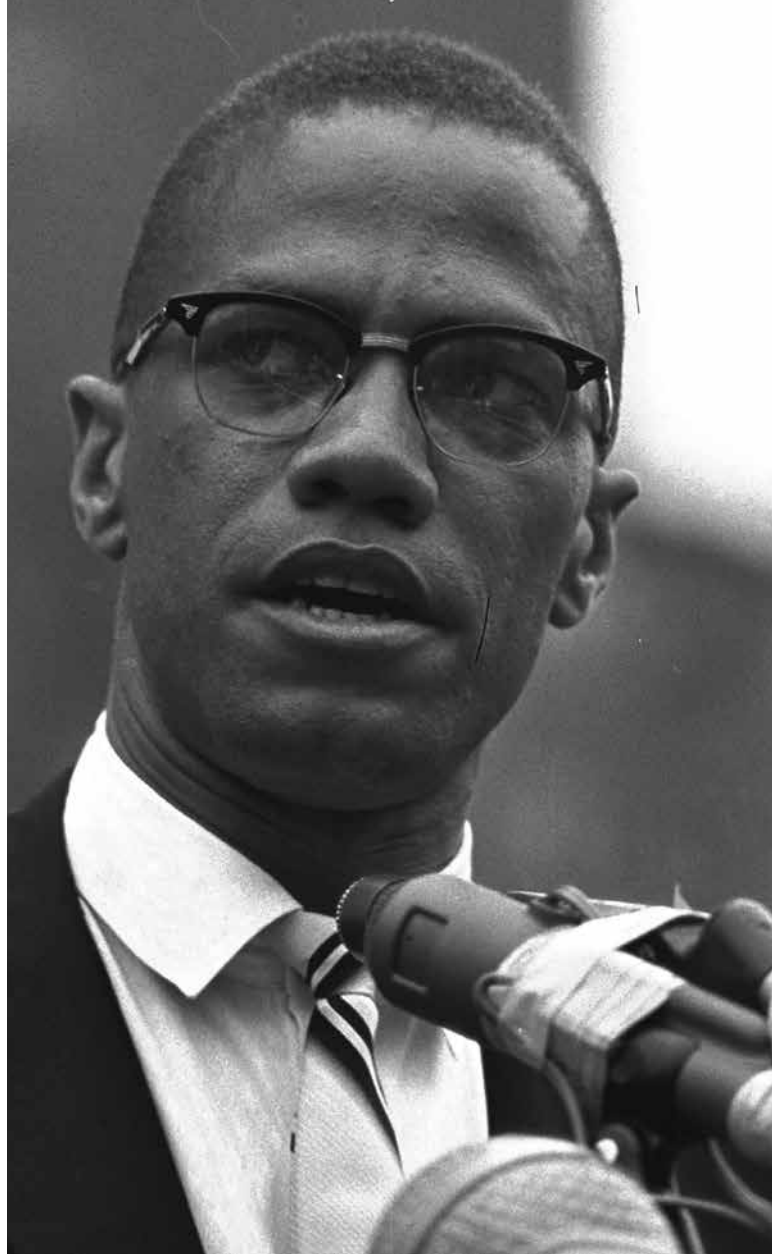
Bütün bunlar Malcolm'u "beyaz adam" düşmanlığına iter. "Beyaz adam"la ilgili imajı bu yıllarda oluşmaya başlar. Gerçi mahalleden tanıdığı birkaç beyaz çocuk dışında pek beyaz insanla muhatap olmamıştır ama bu sınırlı tanımlarda yaşadığı tecrübeler yargılarını pekiştirmiştir. Bir gün beyaz bir çocukla yazı tura oynar ve kaybeder. Çocuk elindeki paraları alır. Daha sonra beyaz çocuğun hile yaptığını anlar. Bu olay ona o kadar dokunur ki, yıllar sonra bunu bir mahalle hatırası olarak değil, "beyaz adam"a yönelik fikirlerinin bir delili olarak aktarır: "Beyaz adam profesyonel bir kumarcıdır. Bütün kozlar onun elindedir ve bütün mangırları da o toplar önüne; bizim halkımızla oynarken kâğıtları istediği gibi kurar ve hep destenin altından çeker."

Boston'un, New York'un karanlık sokaklarıyla tanışır daha çocuk yaşında. Konser salonlarında ayakbaşı boyacılığından, trenlerde sandviç satmaya kadar uzanır iş tecrübesi. Gençlik yıllarında ise zenci gettosu Harlem'le tanışır.

“Harlem’de çevrilen dümenlerin merkezi” dediği bir barda iş bulur kendine. Ama hayatı daha kestirmeden kazanma hevesine kapılır. Uyuşturucu tacirliği ve hırsızlık yeni mesleğidir artık. Hem beyaz adamı “beyaz”la zehirlemekte, hem de onun kendisini sömürerek edindiği mallarını çalmaktadır! Ama çok geçmeden enselenir. Yıl 1946’dır. Henüz 21 yaşındadır.

Altı yıl sürececek hapis hayatından sonra Amerika bambaşka bir Malcolm’la tanışacaktır. 1948’in sonlarında mükemmel bir kütüphanesi bulunan Norfolk Hapishanesi’ne nakledilir. Hapishane kütüphanesinde okumadık kitap bırakmaz. Kölelik üzerine okuduklarından sonra artık bilinçli bir “beyaz adam düşmanı”dır. Beyazlara olan kini Tanrı’nın bile zenci olduğunu söyleyen Elijah Muhammed’in görüşlerini benimsemesini kolaylaştırır. Artık bir Nation of Islam (İslam Milleti) inanandır. Kardeşleri sayesinde Elijah Muhammed’le mektuplaşmaya başlar. Namaz kılmakta, dua etmektedir. Aslında din ve ibadet olgusuna çok yabancıdır. Çünkü din olarak şimdiye kadar Hristiyanlığı tanımıştır ve Hristiyanlıktan da nefret etmektedir. Ona göre Hristiyanlık beyaz adamın dinidir: Beyazlar kendileri bu dünyada cennetin tadını çıkarırken, zencileri öbür dünya cennetiyle kandırmak için Hristiyanlığı kullanmaktadırlar.

Hapis sonrası kısa sürede Elijah Muhammed’in Nation of Islam hareketinin en önemli adamı haline gelir. Elijah onu teşkilat faaliyetleri için farklı bölgelere gönderir. Son durak ise New York şeh-

“...Gördüklerim ve tecrübelerim beni daha önceki düşüncelerimi yeniden gözden geçirmeye ve bazı inançlarımı terk etmeye zorladı. İbrahim’in, Muhammed’in ve diğer tüm peygamberlerin mekânı olan bu kutsal topraklarda tüm ırk ve renklerden insanlarda gördüğüm gerçek kardeşlik ruhunu ve konukseverliği hayatımda görmedim...”

rinin zenci mekânı olan Harlem bölgesidir. Kader onu Harlem'le tekrar buluşturur. Bir zamanlar “dümen” öğrenmek üzere bulunduğu Harlem'in mürşididir artık.

Kısa sürede Amerika'nın en fazla konuşulan ismi olur. Artık, sözünü sakınmayan, korkusuz, ateşli bir hatiptir. Milyonlarca Afrikalıyı sanki tek başına savunmak zorunda hisseder kendini. Kısa sürede zenci gettolarını harekete geçirir. “Tanrı değilse bile, Tanrı'dan hiç de aşağı kalmayan birisi” diyecek kadar inandığı Elijah Muhammed'in konuşan ağzıdır artık. Zenci ırkçılığını savunan ve şeytan olarak tanımladığı “beyaz adam”dan kurtulmayı amaçlayan bir dinin amansız savunucusudur. Amerika'da bir isyan başlatabilecek ya da bastırabilecek tek zencidir o. Tam bir dava adamıdır artık.

Bu arada yine Nation of Islam inanlısı olan Betty ile evlenir. Çocuklarına isim verirken bile dava adamlığının ve Batılılara karşı duyduğu kinin izlerini görmek mümkündür. Mesela ilk çocuğundan bahsederken “Ona Hun İmparatoru Atilla'nın adını verdik, hani şu Roma'yı bir çuvala koyan imparator” der.

Fakat hayatında yeni bir dönem açacak gelişmeler pek uzak değildir. Elijah Muhammed'e yaklaştıkça onun gayr-i meşru işlerine tanık olur. Onun özel hayatını sorgulamaya başlar. İki kadın sekreterinin “çocuklarının babasının Elijah olduğu” iddiasıyla nafaka davası açması Elijah'ı Malcolm'un gözünden iyice düşürür. Zaten Elijah da onun yükselişinden rahatsızdır. Bu arada

Malcolm, Başkan Kennedy suikastını onaylayan sözler söyleyince de ipler kopar.

Mart 1964'de Elijah Muhammed ve hareketi Nation of Islam'dan ayrılır. “Zenci İslamı” fikrini sorgulamaya başlar. Beyaz adamın “şeytan” olduğu öğretilerinden vazgeçer. 1964 yılında Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerini kapsayan bir geziye çıkar. Amacı öteden beri aklında olan ve Afrika ile köklerin korunmasını, ilişkinin canlı tutulmasını savunan Afro-Amerikan tezini canlandırmaktır. Sünni İslam'la tanıştığı Mekke'de hacı olur ve sanki yeniden doğar. Farklı ırklardan Müslümanlarla tanışır. Türkiye'den tanıştıkları arasında Kasım Gülek de vardır. Mekke'den Amerika'daki bir arkadaşına gönderdiği mektupta şu sözlerle yer verir:

“...Gördüklerim ve tecrübelerim beni daha önceki düşüncelerimi yeniden gözden geçirmeye ve bazı inançlarımı terk etmeye zorladı. İbrahim'in, Muhammed'in ve diğer tüm peygamberlerin mekânı olan bu kutsal topraklarda tüm ırk ve renklerden insanlarda gördüğüm gerçek kardeşlik ruhunu ve konuk severliği hayatımda görmedim. Her renkten insanın gösterdiği bu sıcakkanlılık ve cana yakınlık karşısında nutkum tutuldu, büyüledim... Amerika'nın İslâm'ı anlaması şart. Çünkü İslam, toplumdan ırk problemini kaldıran bir din. Son 11 günde burada, İslâm dünyasında, bu insanlarla aynı tasta yemek yedim, aynı bardaktan su içtim, aynı yatakta (veya hasırda) yattım. Gözleri mavilerin mavisi, saçları sarıların sarısı, derileri beyazların beyazı Müslüman kar-

deşlerimle aynı Allah'a dua ettim. Nijerya'daki, Sudan'daki ve Gana'daki Müslümanlarda gördüğüm samimiyetin aynısını burada beyaz Müslümanların sözlerinde ve işlerinde gördüm...”

Yaşadığı değişimi simgelemek için Malik el-Şahbaz ismini alır. Artık zencilerin Amerikalı beyazların gözündeki hiçliğini simgelemek için kullandığı X soyadına ihtiyacı yoktur. Amerika'ya döner dönmez de artık “gerçek anlamda siyah-beyaz kardeşliğinin oluşabileceği bir toplum oluşturmayı” hedefler. Fakat kısa bir süre sonra Harlem'de konuşma yaparken suikasta uğrar. Suikast hala bir muammadır. Ama üzerinde en fazla konuşulan ihtimal Elijah Muhammed ve CIA işbirliğidir.

Onun kısa hayatı birçok sembol içerdi pek çok kişi için. Müslümanlar, özgürlük taraftarları, insan hakları savunucuları, sosyalistler onda bir şeyler buldu. Ama o her şeyden çok, iradenin değişim yönünde nasıl kullanılabileceğini gösterdi tüm insanlara. “Hayatımın unutamadığım anlarından birisi” dediği bir olay onun yaşadığı değişimin büyüklüğünü anlatır: Konferans vermek üzere bir üniversiteye davet edilir. Konferansa başlamadan kısa bir süre önce, bulunduğu salonun penceresinden şöyle bir dışarıyı seyredecek olur. Bir de ne görsün? Tam karşıda yıllar önce hırsızlık için girdiği apartman dairesi ona bakmaktadır. Başından kaynar sular dökülür. Ama kendisini hemen toparlamak zorundadır. Çünkü Amerika'da bir isyan başlatabilecek ya da bastırabilecek tek zencidir o.

HIRA NUR

Gülsüm DOKUZ

Çanakkale Din Hizmetleri Uzmanı

BU özel isim ne çağrıştırıyor diye sorsam... Tabii ki hepiniz ilk vahye kucak açmış o kutlu dağdan ve mağaradan söz edeceksiniz... Ve sonra dalacaksınız tatlı hayallere... Hac ya da umre yolculuğunda bir seher vaktinde o kutlu dağın yamaçlarında yol alışınızı hatırlayacak, o kutlu mağaranın manevi havasını soluklayacaksınız... Mağaranın Kâbe'yi gören kapısında bir ses “ıkra” diye fısıl-

dayacak kulaklarınıza... Bir mesaj gönderecek vahyi almaya açık kalbinize... Sonra Hz. Hatice'nin sadakatini, aşkını okuyacaksınız duvarlarında... Peki, asırlar sonrasına yansıyan mesajının şöyle bir hikâyesinin de olabileceğini düşünebiliyor musunuz?

Hıra Nur; o kutlu dağın, mağaranın ismi... Ama bugünden sonra bir başka anlam da ifade ediyor benim için. Bir Müslüman'a veri-

lebilecek olan çok anlamlı bir özel isim... Nasıl ki bir dağ, üzerine inen kutlu kitabın ilk cümleleriyle aydınlanıp kâinata ışık saçmışsa, bugün de o kutlu kitabın cümleleriyle şereflenip Müslüman olan bir insana isim olmuştu...

Bugün meslek hayatımın belki de en anlamlı günlerinden birini yaşadım. Bir ihtida merasimine şahitlik ettim.

Bu dünyada sahip olmak istediğiniz en değerli şey ne olabilir ki? Üç artı bir ev... Bahçeli deniz kıyısında bir yazlık... Son model bir araba... Maaşı dolgun bir iş... Sizi mutlu edecek bir eş... vs. İşte bütün bu hayal ettiklerinizden daha değerlisini haber veriyor Hz. Peygamber: “Bir insanın hidayetine vesile olmak.”

Eğitim için gittiği yabancı bir ülkeden dört yıl sonra Çinli bir kızla ülkesine dönen Alper, müftü efendinin, dinimiz hakkında söylediklerini tercüme ederken müstakbel eşine, kendini de sına tabi tutuyordu. Takdirlerimi ilettim kendisine, boğazımda düğümlenen cümlelerin bağını çözerek.

Bu dünyada sahip olmak istediğiniz en değerli şey ne olabilir ki? Üç artı bir ev... Bahçeli deniz kıyısında bir yazlık... Son model bir araba... Maaşı dolgun bir iş... Sizi mutlu edecek bir eş... vs. İşte bütün bu hayal ettiklerinizden daha değerlisini haber veriyor Hz. Peygamber: “Bir insanın hidayetine vesile olmak.” Ne büyük bir müjde... Nasıl değerli olmaz ki, ateşten kurtarıyorsun bir canı... Dünyada bildiğimiz ateş de değil... Ebedî ateş... Ateşten kurtarıp cenneti kazanıyorsun. Ve cennette, belki de dünyada sahip olamadığınız nice nimetlere fazlasıyla, çok daha güzellerine sahip

oluyorsunuz... Biliyorsunuz ki dünyada tadabileceğiniz her güzellik cennetteki nimetlerin numunesi, görüntüsü mesabesinde. Şükürler olsun Rabbime! Bir delikanlı buna vesile olurken bize de şahit olmak düşünüyordu. Şahit ol ya Rab! Şahit ol ya Rab! Şahit ol ya Rab!

“Eşhedü enla ilahe illallah ve eşhedü enne muhammeden abdühü ve rasulühü”

Senden başka ilah olmadığını tanıdı ve kulun Muhammed’in peygamberliğini de kabul etti. Ne mutlu! Kulluğuna kabul ettin, layık eyle... Peygamberinin izinden yürümeyi ona ve hepimize nasip eyle.

Sıra Hıra Nur’a söyleyeceklerime gelmişti. O benim söyleyeceklerimi tam anlayamayacaktı dilimizi bilmediğinden, ama bazen kelimelerin ifade edemediği içtenliğini, gözleriniz jest ve mimikleriniz çok rahat anlatabiliyor. Benim konuşurken ki gözlerimde biriken damlalar, onun mahcup eda-

sı... Her şeyi anlatıyordu aslında. Sanki kelimeler susmuş, kalpler konuşuyordu. Kendimi zorlayıp birkaç cümleyle ona hitaben de şunları söyledim:

Müslüman bir anne babadan, Müslüman bir ülkede doğduğum için Rabbime hamt ettim bugüne kadar. Elhamdülillah! Bunun gururunu, onurunu yaşadım hep. Sadece, sahip olduğum bu nimeti kaybetme endişesi taşıdım zaman zaman. Ya ayağım kayar da düşüverirsem o ateşe Allah esirgesin. İman etmek; ateşten kurtuluş! İmanın tadına varmak; o ateşe düşürecek endişesi yaşamak.

Ama bugün senin yerine koyup kendimi, empati yaptım. Sırtıma yüklendiğim bir yığın günahın ağırlığından kurtulduğumu ve hafiflediğimi hissettim. Oh! Ne güzel! Hayatında tertemiz bir sayfa! Hayatında açtığın tertemiz sayfayla imrendim sana Hıra Nur.

Onu tertemiz kılan Rabbim, onun nezahetini de korumayı nasip etsin inşallah.

İstanbul'un Kalbine Vurulan Mühür: **SULTANAHMET**

Ey sen Sultanahmet, tefekkür mekânının tarihin haşmetini...
Tedebbür eder seninle insan imanın hakikatini... İslam
medeniyetinin bütün güzelliklerini, birlikte yaşama ahlakını,
birlikte yaşama hukukunu bütün cihana gösteren bir meydan
oldun... Bu meydan seninle tanıdı adaleti, bu meydan seninle
selamladı medeniyeti...

Dr. Ömer MENEKŞE

DİB Bilgi Yönetimi ve İletişim Daire Başkanı

ERGUVANLARI çoktan açmış-
tır İstanbul'un... Ve İstanbul'un
incileri saçılmıştır Sultanahmet
Meydanı'na...

Ey sen Sultanahmet, tanışısın
en güzel zamanların!... Tanığı-
sın imparatorların, sultanların ve
halkların!... Güneşin bulutlara
seni sorduğu, şimşeklerin yağ-
murlardan alacaklı olduğu za-
manların tanışısın!...

Ey sen Sultanahmet, tefekkür
mekânının tarihin haşmetini...
Tedebbür eder seninle insan
imanın hakikatini... İslam me-
deniyetinin bütün güzelliklerini,
birlikte yaşama ahlakını, birlikte
yaşama hukukunu bütün cihana
gösteren bir meydan oldun... Bu
meydan seninle tanıdı adaleti, bu
meydan seninle selamladı mede-
niyeti...

Ey sen Sultanahmet, ruhunu da
asaletini de dimdik ayakta tutma-
ya çalışırken hatırlayamadığımız
nice acıların tanışısın... Muhab-
beti bize bırakırken ülfeti de kül-
feti de yüklenmeye devam eden
yanınla asırların övgüsüne en çok
sen layıksın...

Ey sen Sultanahmet, ne kışlar
geçti ne baharlar uyandı kuca-
ğında... Nice yazlar geçti, nice
sonbaharlar veda etti bağrında...
Nice masum canlar katloldu
meydanında... Nice güllerin ren-
gi boyandı ateş kızılına...

Nice öfke ve adavete, iftira ve ha-
karete şahit olurken meydanın,
habersiz değildi kelimelerin ağır-
lığından... Gözlerinin mahmur-
luğundan ve yılların sana yük-
lediği yorgunluklardan... Orta
yerinde değil de, kalbinde yer

etmişti aslında...

Dikilitaş diri tutandı en masum
heveslerini... Yiten sözcüklerin
bitmeyi hecesiydi bazen... Eski
bir tarihi düşer gibi hayatının tam
ortasına dikildi.

Susmak bize yakışır aslında... Dil-
siz düşüncelerle yarenlik etmek
bize yakışır Sultanahmet'te... Bi-
liriz çünkü biz sustukça sıranın
bu semtte olduğunu... Ve semtin
daha söyleyecek çok şeylerinin
bulunduğunu... Zaman geçmişin
kokusunu doldurur içimize...

Ey sen Sultanahmet, geçmiş can-
lanır gözlerimizde... Meydanın-
dan yeniçeriler geçerken padişah-
lar selamlar meydanını...

Hayatın yanlışlarına ayna tutan
yanınla, doğruya meyleden ba-
kışlarınla, karanlıkla inatlaştığın
zamanlarla tanıdık seni...

Ve sen Sultanahmet zorbalıklar,
fitne, fesat ve kargaşalıklar kapı
eşiklerinde bırakılsın istersin.
Ayasofya, Sultanahmet Camii,
Yerebatan Sarnıcı, İbrahim Paşa
Sarayı, Alman Çeşmesi, Dikilitaş,
Soğuk Çeşme Sokağı, Caferağa
Medresesi, tramvay durakları en
güzel rüyalarını yorumlasın ister-
sin. Şimdi yeniden kurma vak-
tidir kumdan şatoları... Kapına
bırakılmış selamlarla semtini ye-
niden selamlama vaktidir.

Esenlik sana yakışır Sultanah-
met... Sende arar sana vurgun
olanlar geçmiş zaman lalelerini...
Soğukçeşme Sokağı'nda arar seni
görmeye gelenler eski zaman
köşklerini... Yorgun yürekler
dinlenir Gülhane'deki çınarlar-
ın altında... Ayasofya'da aranır
mozaiklerin ahengi... İkonala-

rında aranır düşleri saran güzel-
liği Ayasofya'nın... Kubbelerinde
aranır hayatın özgürlükleri...
Ulu Mabet Sultanahmet'in vit-
raylarında, mavi çinilerinde ara-
nır hasretin en güzel renkleri...
Şamdanlarında, Bizans'ı tanıyan
taşlarında, hat yazılarında aranır
geçmişin asaleti...

Ey sen Sultanahmet, ümidi diri
tutar bir yanın senin... Bir yanın
hasretin burçlarına sarılır... Al-
man Çeşmesi tanışındır aradığın
mevsimlerinin... Geçmişte kay-
bettığın izlerinin tanığı... Günde-
lik sızılarını dindirmese de şim-
di güneş, yüreğinden kenetlidir
Alman Çeşmesi sana...

Ey sen Sultanahmet, Alman
Çeşmesi'nde gül mevsimi buluş-
malarına tanık olansın sen. Nice
gül yaprakları yıkanmıştır çeş-
menin sularında... Nice aşıkların
yüreği serinlemiştir sularının ber-
raklığında...

Ey sen Sultanahmet, Alman Çeş-
mesi gözlerindeki nemi avuçları-
na akıtır senin... Sevgisini boşal-
tır musluklarından...

Ey sen Sultanahmet, Soğukçeş-
me Sokağı'nda soluklanır yalnız-
lar... Gönlü beslemenin kolay
olmadığı zamanlarda talip olunur
dostluğuna... Tutulur ellerinden
üşümek adına... Fırtınaların
ortasında yaşanmışlığının asale-
tine sığınırken sana vurgun olan-
lar ufukla yoldaşlık eder İbrahim
Paşa Sarayı'nda...

Ey sen Sultanahmet, fetih gün-
lerinin neşesi aranır Roma'yı ve
Bizans'ı tanıyan taşlarında...
Geçmiş günlerin coşkusu ya-
şanır Hipodrom meydanın-

da... Asırların izleri yansır hâlâ
Atmeydanı'nda...

Ey sen Sultanahmet, yüreklerin
yorgunluğunun dinlendiği, dal-
gaların sükûn bulduğu limansın
sen... Kuşanılan cesaretlerin göl-
gelenmesine ihtişamıyla izin ver-
meyensin sen... Hayallerimizin
yükü altında ezilmeden dimdik
duransın... Üşümüşlüğüümüzü
alıp götürörsün sıcacık sevda ik-
limine... İç ağrılarımıza erişen
müjdesin sen... Camilerinle, sa-
raylarınla, çeşmelerinle, meyda-
nınla korkularımızı korkutansın
sen.

Korkuların üzerine giden, yenil-
giye teslim olmuşları direnmek
için harekete geçirensin sen...
Yalnız kalan çiçeklerin tesellisi,
pusuya yatırılmış düşlerin bekçi-
sisin... Harabeye dönmüş bir çift
yüreğin ümidinin kandilisin Sul-
tanahmet...

Önce sabahın seherinde secdeler-
de buluşur sevenlerin... Eşiğin-
de kıyama dururlar beş vakit...
Alınları ak eyleyen sen, gönülleri
de pak eylersin sessizce...

İstanbul'un ezeli ve ebedî sevinci
sensin... Tamamlanmış hikâyesi
sensin bu şehrin... Üzerine ku-

İstanbul, senin
güzelliğini seyreder
şimdi... Çınar
ağaçlarının şahitlik
ettiği acıları saklar
bağrında...
Karanlıklara hapsedilen,
gözyaşlarıyla büyüyen
ıstırapları senin
kirpiklerinin arasında
saklamak ister. Sana
meyleden yanıyla
asaletinle dimdik
ayakta kal ister.

rulmuş camileriyle tarihe yoldaş-
lık yapmaya devam eden, aşığı
maşukuna kavuşturan gülşen
sensin... Sultanahmet Camii'nde
gül mevsimi buluşmalarına tanık
olansın.

Topkapı Sarayı'ndan, Saraybur-
nu'ndan bir selam yetişir sana gül
diyarından Sultanahmet... Sen
gül diye avutur mevsimler ke-
derlerini... Gül ki, hanende şen-

lensin güller... Şenlensin mey-
danında senden selam getiren
güvercinler... Neşelensin Sultan
Ahmet Camii'nin kubbesine ko-
nan bülbüller... Sevinsin yıldız-
ları gecenin...

İstanbul, senin güzelliğini sey-
reder şimdi... Çınar ağaçlarının
şahitlik ettiği acıları saklar bağ-
rında... Karanlıklara hapsedilen,
gözyaşlarıyla büyüyen ıstırapları
senin kirpiklerinin arasında sak-
lamak ister. Sana meyleden ya-
nyıyla asaletinle dimdik ayakta kal
ister.

Sultanahmet... Büyüklükle yüce-
lišin, zarafetle ihtişamın, imanla
samimiyetin bütünleşip kaynaştı-
ğı ulu mabet...

Sedefkâr Mehmet Ağa ruh üfle-
mişti taşlarına, mermerlerin adeta
buse kondurmuştu nice mağrur
başlara, secdegâhın şahit olmuştu
akan kanlı yaşlara... Ezan nidala-
rıyla çalkalanırken kürsün... Sen
İstanbul'un kalbine vurulan bir
mühürsün...

Minarelerinden yankılan ve sema-
yı kuşatan ezanlarınla çağır bizi
birliğe ve dirliğe... Fatihalarındaki
âminler dökülsün dudaklarımız-
dan... Bir cuma selamlığı değsin

yazgılarımıza... Bir cuma bereketi
 insin duygularımıza... Sevgimiz
 ve saygımız artsın, vicdanlarımız
 kararmasın, uzak olsun merha-
 meti, insanlığı ve kendini unu-
 tan derbederler, uzak olsun tüm
 kederler, zaman beş vakte ulaştı-
 ğında... Sabahın aydınlığı vursun
 insanlığın gözlerine, göz aydınlığı
 olsun... Öğlenin güneşi değsin
 iliklerimize kanımız donmaktan
 kurtulsun. İkinci vakti ile rah-
 meti artsın tükenen ümitlerin...
 Akşamın sedası ile dinlensin gök
 kubbelerin... Yatsının sevinci ile
 şenlensin hanelerin...

Öyleyse kutlu çağrının davetine
 icabet anı şimdi... Bülbüllerin,
 güvercinlerin, martıların musiki-
 sine eşlik etme zamanı şimdi...
 Şamdanların mumunu yakarken
 neşesi kaçmış geceleri sevindirme
 zamanı... Birbiriyle yarış ederce-
 sine Sultanahmet Camisi'ne koş-
 turanların en başında olmak ve
 davet edildiğimiz bu meydanda
 gözlerimizi güzel olana çevirme
 zamanı şimdi... Geçmişe tanık-
 lık eden bir sütunla dertleşmek,
 avuçlarımızı semadan indirmeden
 kalbimizi uyandırma zamanı...

Afrika'nın Müslüman Toplumlari: Berberiler

Yrd. Doç. Dr. Muhammed TANDOĞAN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

ESKİ Yunan kaynaklarında 'Barbaroi' ve Latin kaynaklarında ise 'barbari' yani 'barbar' olarak zikredilen Berberiler, tarihin eski dönemlerinden beri bilinen bir kavimdir. Romalılar, Kuzey Afrika topraklarını işgale yöneldiklerinde bu coğrafyada en sert mukavemeti bu halktan gördüler ve dolayısıyla kendilerine direnen bölge halkını da 'barbarlar' anlamına gelen 'barbaros' şeklinde isimlendirdiler. Bu topraklara ulaşan Araplar ise, Doğu Romalılarından duydukları bu ifadeyi, 'berber' olarak telaffuz ettiler. Buna rağmen Berberi kabileler, tarih boyunca kendilerine 'hür adam' manasına gelen 'imaziğen' demekteydiler.

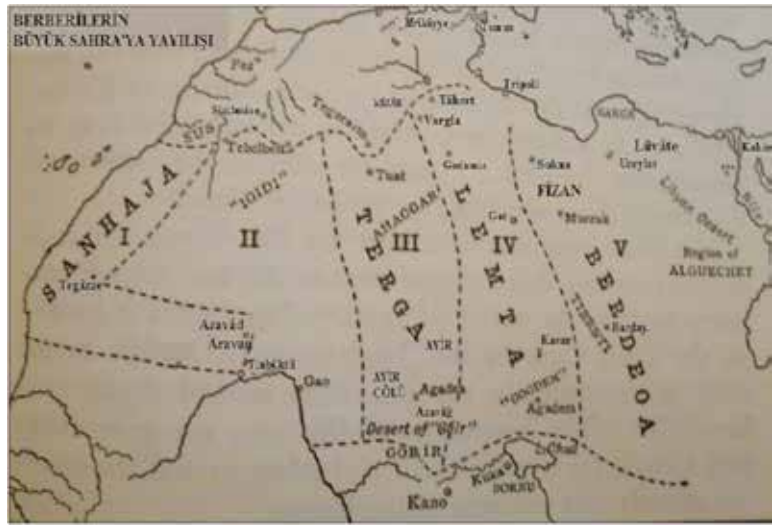
Arap tarihçiler, bu kabilelerin Yemen veya Kenan illerinden, Hz. Davud'un, Calut'u öldürmesinden sonra Berka'dan Atlas Okyanusu'na kadar bütün Kuzey Afrika topraklarına yayıldıklarını kaydetmektedirler. Ancak tarihî seyrir içinde bu kabilelerin bölgesel bir isimlendirmeye tabi tutuldukları anlaşılmaktadır. el-İdrisi, Berberilerin yüzlerini ve ağızlarını kapatmak için yün kumaşlar kullandıklarını vurgularken; el-Bekri, Sahra coğrafyasındaki lerinin 'peçeliler' manasına gelen "ehl-i lisam/el-mülessimun" namıyla ün saldıklarını teyit etmektedir. Arap seyyahlardan İbn Battuta meşhur Seyahatnamesinde ve İbn Haldun, müellifi olduğu Kitabül'l-Iber adlı eserinde ise 14. yüzyılda bu peçeli kabilelerin

ehemmiyeti haiz konumlarına ve bölgenin siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısındaki etkilerine dikkatleri çekmekteydi. Berberiler üzerine araştırmalarını sürdüren tarihçilere göre; bu peçeli kabilelerin vatanları, Trablus'un güneyindeki Gadamis'ten Atlas Okyanusu'na, kuzeyden Senegal Nehri'ne; buradan da Nijer'i aşarak Büyük Sahra'nın orta bölgelerine kadar uzanan geniş bir coğrafyayı kapsamaktaydı.

Coğrafi şartların zorluğu yanında cengâver bir yapıya sahip olan Berberiler, tarih boyunca farklı kabilelere ayrılmış ve tek bayrak altında birleşerek bir güç oluşturmamışları için dışarıdan gelen işgal teşebbüslerine karşı koyamamışlardı. Bilhassa Bizanslılar, Kuzey Afrika'da Numidya Krallığı'nı ortadan kaldırarak, yaklaşık beş yüzyıl boyunca sürecek olan hâkimiyetini Berberiler üzerinde tesis etti ve Kuzey Afrika topraklarını eyaleti olarak Roma'ya bağladı. Ancak bağımsızlığına düşkün olan bu kabileler, Sahra istikâmetinde iç kesimlere doğru çekilerek bağımsızlıklarını elde etmek için mücadele yolunu tercih ettiler ki, 3. yüzyıldan itibaren bu isyanlar giderek etkisini artırdı ve Roma otoritesinin tedrici olarak zayıflaması yanında bilhassa Büyük Sahra coğrafyasının yeniden şekillenmesine sebebiyet verdi.

Diğer taraftan Avrupa'da ortaya çıkan kavimler göçü, İspanya ü-

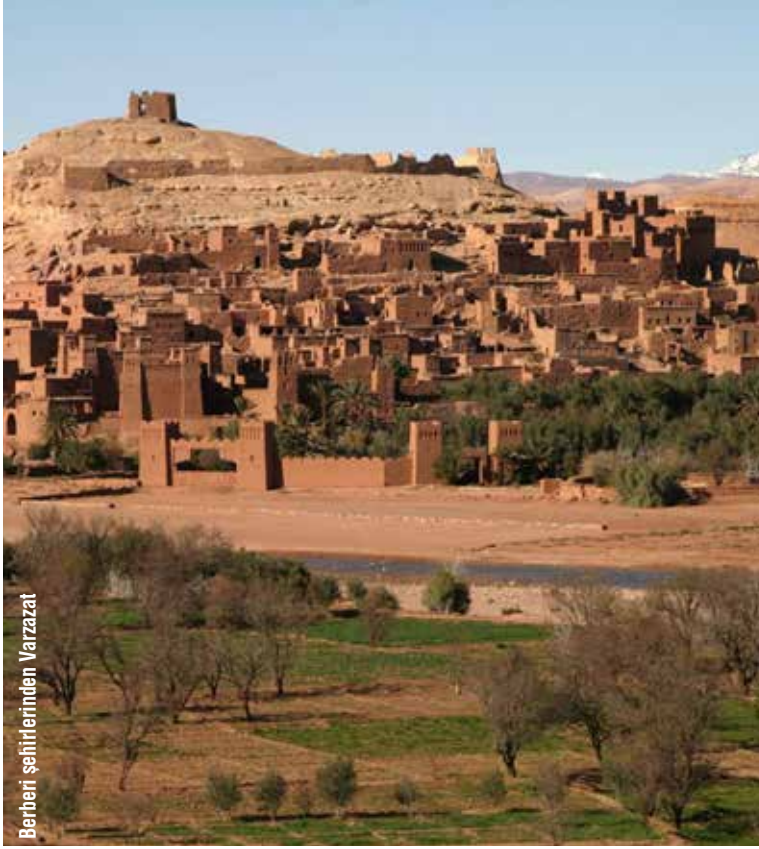
Coğrafi şartların zorluğu yanında cengâver bir yapıya sahip olan Berberiler, tarih boyunca farklı kabilelere ayrılmış ve tek bayrak altında birleşerek bir güç oluşturmamışları için dışarıdan gelen işgal teşebbüslerine karşı koyamamışlardı.

Harita 1: Hasan el-Vezzân'a Göre Berberi Kabilelerinin Büyük Sahra'ya Yayılışı ve Yerel Halklarla Etkileşimi, Kaynak: F. R. Rodd, People of the Veil, MacMillan & Company Ltd., London 1926, s. 331.

zerinden Afrika'ya olan göçlerde büyük bir artışı da beraberinde getirdi. Bir yandan Vandallar, diğer yandan ise Bizans ile mücadelesini sürdüren Berberi kabilelerinden öne çıkanlar, İslam fetihleri öncesinde üç ana kola ayrıldı: Sanhaceliler, Lüvateliler ve Zenateliler. İslâmiyet buraya gelene kadar bu kabileler, tarihî süreç içerisinde farklı uygarlıkların yönetimi altında kaldılar ve bu idari mekanizmalar, bölge kabilelerinin Hristiyanlığa meyilemeleri

için büyük çaba sarf ettiler. İslam fetihleri başladığındaysa göçebe kabilelerin tamamı, bilhassa Kuzey Afrika'nın sahil şeridinde yaşayanları, her ne kadar Bizans'ın idaresi zayıf olsa da bütün ülke genelinde yayılmış bir durumdaydılar. Tek bir bayrak altında toplanamadıkları için siyasi bir teşekkülden mahrum olan bu kabilelerin dağınık bir yapıya sahip olması, Müslüman fatihlerin bölgede hâkimiyet sürecini oldukça kolaylaştırdı.

Berberi şehirlerinden Varzazat

Berberiler, 1965 yılından itibaren başta Fransa olmak üzere pek çok Avrupa ülkesine göçmen işçi ve mülteci statüsünde gitmek zorunda kaldılar. Günümüzde ise bu kabileler, Cezayir, Fas, Moritanya, Libya, Tunus, Nijer, Mali, Nijerya, Sudan ve Mısır'da yaşamaktadırlar.

Arap fatihlerinin bu bölgede güçlü bir etkiye sahip olan “peçeli” kabilelerle ilk temasları, ribat kurdukları Mağrib’in güneyinde gerçekleşti. Bu göçer toplumların kökenleri, Himyer b. Sebe’ye dayanmaktaydı ve Mağrib’in Sahara’ya yakın olan güney bölgelerinde hayat sürüyorlardı. Nitekim ikinci Raşit Halife Hz. Ömer zamanında büyük bir hızla devam eden fetihler, Berka üzerinden Fizan bölgesine kadar uzandı. Bölgedeki ilk İslam fetihleri hızla devam etmekteydi ve Muaviye dönemine gelindiğinde Kuzey Afrika’daki Muaviye b. Hudeyc, Ukbe b. Nafi’ ve Ebül-Muhacir gibi komutanlar, Berberi kabile reisleriyle ilk ciddi temas-

ları kurdular ve Bizans ile mücadelede bu kabilelerden büyük askeri destekler sağladılar. Bilhassa bazı Berberi kabile reisleri ile maiyetindekilerin İslam dinine girmesiyle birlikte bölgenin siyasi tarihinde adeta yeni bir sayfa açıldı. Bu tarihten itibaren artık Berberiler, İslam dininin adeta hizmetkârı oldular, ilim ve irfan da öncülük ettiler ki içlerinden İbn Haldûn ve İbn Battûta gibi nice değerli âlimler yetişti.

Emevi hilafetinin son yıllarında patlak veren iç karışıklıklar ve devlet otoritesinin giderek gücünü kaybetmesi sonrası oluşan idari boşluğu dolduran Abbasi hanedanı da merkezi otoriteyi güçlendiremeyince, Kuzey

Afrika’da Berberi hanedanlıklar Cezayir, Fas, Tunus, Moritanya, Batı Sudan, Senegal, İspanya ve Balear Adaları’na kadar uzanan bölgede varlık göstermeye başladılar. Kuzey Afrika’ya İslâm’ın ulaşması sonrasında Rüstemiler (761-909), Midrariler (758-976), Idrisiler (789-974), Fatımiler (909-1171), Ziriler (972-1090), Hammadiler (1015-1152), Murabıtlar (1090-1147), Muvahhitler (1121-1269), Meriniler (1196-1465), Hafsiler (1228-1574), Abdülvadiler (1235-1550), Vatasiler (1428-1549) ve Sa’diler (1511-1659) gibi birçok devlet tarih sahnesindeki yerini aldı. Lemtune, Sanhace, Hevvare, Zenate, Cüdale ve Lamta gibi Ber-

beri kabileler, bu devletlerin kuruluş süreçlerinde yer aldılar ve Mağrip ile Sahra üzerinden Bila-düssudan bölgelerinde İslam'ın yayılmasında tarihî bir misyon üstlendiler. Bu kabileler, tarihî süreç içerisinde kuzey ve güneydeki şehirleri fethettiler ve Sahra transit ticaretine yön veren hâkim güç olmalarının da avantajıyla Tinbüktü'ye kadar inançlarını hızla yaymayı sürdürdüler.

Kuzey Afrika'da kurulan devletler içerisinde önemli bir etkiye sahip olan Fatımilerin uyguladığı politikalar, bilhassa Berberilerin tarihî seyrinde önemli değişikliklere sebebiyet verdi. Zorunlu göç politikaları neticesinde Nil nehrinin batısına geçerek Berka'ya (Bingazi) ulaşan Benî Hilal ve Benî Süleym Arap kabilelerinin Berberilerle karşılıklı etkileşime girmesi, zaman içerisinde melez bir ırkın tezahür etmesini ve yüzyıllarca sürececek olan Berberi-Arap kardeşliğinin de ilk nüvelerini oluşturdu. Hususiyetle Benî Hilal akınları bölgede yeni bir toplumsal yapı geliştirdi. Öyle ki, Berberi toplulukları İslamiyet konusunda epeyce ileri seviyelere yükselince, yeni gelenler onlardan fazlasıyla istifade ettiler. Bu sayede âdeta Ifrikiye'de yeniden İslamlaşan bedevi Araplar, daha çok Müslüman âlimlerin aydınlattığı Berberilerden farklı biçimde dinin tasavvufî yönüne ağırlık verdiler. Berberilerin mezhebi, bütün Kuzey Afrika kavimlerinin genelinde olduğu gibi, Sünni-Maliki idi. Nitekim Berberi henedan aileleri Fas, Meknes, Taza, Tilimsan ve Cezayir'de dinî ilimlerin öğretildiği, devrin memur-

larının yetiştiği ve aynı zamanda Maliki okulları olarak da bilinen Zeytuniye ve Karaviyyin gibi çok sayıda medrese açtılar.

İspanyollar ve Portekizliler, Gırnata'nın 1492 senesinde düşmesinden sonra Kuzey Afrika'nın işgaline ve burada yaşayan Müslümanlar ile Musevileri Endülüs'ten sürmeye başladılar ve büyük yıkımlara sebebiyet verdiler. Bilhassa 1501'de Gırnata'da Müslümanların ayaklanması, İspanyolların işgal politikalarının artmasına zemin hazırladı. Bu durum Arap-Berberi coğrafyasının tamamının ve Kuzey Afrika'nın güneye uzanan sınırlarının tehditle karşı karşıya kalması manasına geldiği için Osmanlıların, Hint Okyanusu'ndan Kuzey Afrika sahillerine kadar olan geniş coğrafyaya hâkim olmasını tabii ve jeostratejik bir zorunluluk olarak ortaya çıkardı. 16. yüzyıl sonrası oluşan bu siyasi tablo, Osmanlı-Berberi kardeşliğinin sağlam temellerinin oluşmasını sağladı. Kuzey Afrika'daki Berberi-Arap unsurlar, bilhassa Osmanlıların Garp Ocakları çatısı altında yönettikleri Trablusgarp, Cezayir ve Tunus eyaletleri ile Mağrip'den Sahra'nın güneyinde kalan Müslüman sultanlıkları arasındaki münasebetlerde âdeta bir köprü görevi gördü. Dolayısıyla dışarıdan olmanın aksine içeriden bir unsur olarak Berberiler, Kuzey Afrika'nın bilinen en eski halkı olarak Afrika'daki varlıklarını sürdürdüler ve sürdürmeye devam etmektedirler.

Afrika'daki Avrupa sömürgeciliğine meydan okuyanlar arasında Fas'ta Muiz b. Badis, Abdülke-

rim er-Rifi, Cezayir'de Emir Abdülkadir, Libya'da Muhammed es-Senusi, Fas'ta VI. Muhammed, Cezayir'de Hüvari Bû Medyen, Tunus'ta Beylik ailesi ilk akla gelenlerdi. Büyük bir kısmı devlet kuran veya bağımsızlık sonrası kurulacak yeni devletlere fikir babalığı yapacak olan bu liderler, hâkimiyetleri altındaki toprakların sömürgeci devletlerin nüfuzu altına girmesine karşı çıktılar. 1830'da Fransızlar tarafından Cezayir'in işgaliyle başlatılan süreç, 1857'de Kabiliye'nin ele geçirilmesiyle devam etti. 1950'li ve 60'lı yıllarda Afrika kıtasındaki modern devletleşme sürecinde sırasıyla Fas, Tunus ve Cezayir ülkeleri bağımsızlıklarını elde ettiklerinde, Berberiler dil, kültür ve millî kimliklerini muhafaza ederek geliştirebilecek elverişli koşullara ulaşabileceklerini sandılar ancak beklenen olmadı. Berberiler, 1965 yılından itibaren başta Fransa olmak üzere pek çok Avrupa ülkesine göçmen işçi ve mülteci statüsünde gitmek zorunda kaldılar. Günümüzde ise bu kabileler, Cezayir, Fas, Moritanya, Libya, Tunus, Nijer, Mali, Nijerya, Sudan ve Mısır'da yaşamaktadırlar. Bulundukları coğrafyaya göre isimleri birinden diğerine değişkenlik arz edebilmektedir. Libya'da Cebel-i Nefuse Berberileri; Fas, Tunus ve Cezayir'deki Berberiler; bilhassa Cezayir'in güneyindeki Mzablar, Kabiliye'deki Kabililer ve Büyük Sahra'daki Tevarikler (Tuareg) sosyo-kültürel hayatları, örf, âdet ve gelenekleriyle Afrika'nın nadir toplumlarından biri olarak yüzyıllardır varlıklarını sürdürmektedirler.

Prof. Dr. Mehmet Ali BÜYÜKKARA:

“Küçük resimde biz teröristleri ve onların eylemlerini görüyoruz ama büyük resimde muhteris emperyal devletlerin güç savaşları gözüküyor.”

Günümüzde küresel bir terör tehdidiyle karşı karşıyayız. Orta Doğu'dan Afrika'ya, Avrupa'dan Amerika'ya kadar terör tüm dünya için birincil tehlike/tehdit olarak görülüyor. Söz konusu küresel terör şebekeleri yaptıkları eylemlerle neyi amaçlamaktalar?

Bazı gruplar dava edindikleri düşünce ve ideallerin gerçekleşmesi için terör dediğimiz tedhiş eylemlerine başvuruyorlar. Bu oluşumların büyük çoğunluğunu dinî ve siyasi amaçları olan organizasyonlar oluşturur. Terör öncelikle düşmanları, rakipleri sindirmek, onları geri çekilmeye zorlamak için kullanılıyor. Teröristler genellikle devlet yapılarını hedef seçiyorlar. Eylemlerle güvenlik sorunları ve istikrarsızlık yaratmak, büyük ekonomik zararlar açmak suretiyle mevcut düzenin maddi ve manevî otoritesini sarsmak teröristlerin en önemli hedefi. Böylece otoriteye artık güven duymayan, ona karşı saygısını yitiren ve yılgınlık gösteren sıradan halka örgüt kendi siyasal-dinî alternatiflerini sunma imkânı elde ediyor. Bu eylemler aynı zamanda bir propaganda ve reklam aracı olarak da kullanılıyor. Her sansasyonel eylem o oluşumun dünyaya sesini duyurabilmesi için eşsiz bir fırsat oluyor.

Güçleri yeterse toplumu yanlarına çekip toplu bir isyan hareketini başlatmak ve mevcut statükoyu bozup kendi iktidarlarını kurmak istiyorlar nihayetinde. Ancak bu neticeye terör eylemleriyle ulaşmanın başarılı bir örneğini yakın tarihimizde görmüş değiliz. Aslında terör oluşumları bir başka büyük siyasal gücün, rakipleri olan güçleri yıpratmak, onların düzenini bozmak, halklarını itibarsızlaştırmak için kullandıkları basit araçlar hâline geliyorlar zaman içinde. Küçük resimde biz teröristleri ve onların eylemlerini görüyoruz ama büyük resimde muhteris emperyal devletlerin güç savaşları gözüküyor. Terörist oluşumlar bu vasatta kukla ya da piyon olmanın ötesinde kendi başlarına bir değeri temsil etmiyorlar.

Dünya ölçeğinde yaşanan dinsel referanslı şiddet eylemlerine bakıldığında dinî duygu ve düşüncenin hemen her dönemde yaşanan şiddet ve terör eylemlerini yönlendirmek ve meşrulaştırmak için kullanıldığı aşikâr bir şekilde görülüyor. Bu terör örgütlerinin kullandıkları dinsel referanslar nelerdir?

Dinî inançlar büyük bir manevî kuvvet kaynağı. Bu yüzden, teoride hiçbir dinî referansı bu-

lunmayan, hatta din karşıtı olan seküler terörist oluşumlar bile bu güçten yararlanmak istiyorlar. Dini kavramları istismar ederek dindarları kendilerine çekmek, onları bu manevi güç üzerinden motive etmek, gizli gündemleri doğrultusunda harekete geçirmek ve bu hareketten maksimum verimi almak için çok çeşitli yöntemler denenmekte.

Bu yöntemlerden en çok başvurulanı dinî kaynakların istismarıdır. Bu oluşumlar dinî metinleri çarpıtmak suretiyle kendilerine meşruiyet alanı açmak isterler. İslamiyet üzerinden devam edersek, mesela Kur'an'ı bütünsel değil parçacı okumak bir çarpıtma biçimidir. Yani Kur'an-ı Kerim'in kendi örgüsü içinde birbirleriyle sıkı sıkıya irtibatlı ayetleri, bağlamlarından kopararak tekil olarak ele alıyorlar ve o ayet-i kerimeyi yanlış düşünce ve eylemlerine delil yapıyorlar. Veya ayetleri Kur'an'ın genel ruhuna ve nazil oluş amaçlarına hiç bakmadan sadece metin üzerinden literal şekilde anlayıp yorumluyorlar. Hadis-i şeriflere bakış usulleri de aynı. İcma-i ümmet dediğimiz kadim ve külli İslam aklının ortaya koymuş olduğu ilkelere hiç riayet etmeden ve çoğu kere ahlaki bir tutarlılık taşımadan yapılan yorumlar çarpıtmanın başka bir biçimidir.

Diğer taraftan kendi zamanlarında belki doğru acılımlar yapmış olan hüküm ve fetvaları doğru dan günümüze taşıyarak, aslında onları veren ulemanın kastetmediği biçimde ve bugünkü yeni şartlar ile tamamen uyumsuz şekilde çıkarımlarda bulunuyorlar. Klasik kitaplarımızın sarı sayfalarında kalmış ahkâmın bugüne dair bir sağlamasının yapılmaması ciddi bir metodoloji sorunudur. Alıntı yapılan şahısların meşhur âlimlerimiz olması bu durumu değiştirmez.

**İslam'ın terör ve şiddetle ilişkilendirilmeye çalışıldığını ve tüm dünyada böyle bir algı oluştu-
rulduğunu görmekteyiz. Dünya egemenlerinin
İslam'ı bu şekilde tanıtmaya çabalarının arkasın-
da yatan sebepler nelerdir?**

Küresel çaptaki adaletsizliklere, haksız işgallere, örtülü örtüsüz sömürgecilğe ısrarla direnen, global girdaba kapılıp asimile olmamakta kararlı gözüken ve hâlâ bu düzene karşı en tutarlı alternatif olma vasfını sürdüren, bir adalet ve ahlak medeniyetini tarihte insanlığa yaşatmış olan ve bugün de bunun potansiyelini güçlü şekilde taşıyan İsla-

miyet, bu çirkin işlere bulaştırılarak itibarsızlaştırılmak isteniyor. Aynı zamanda "ipteki cambaza bak" misali, kendi işledikleri büyük cürüm ve zulümleri insanlığın gözünden kaçırmış oluyorlar.

İslamofobi salgınının hortlatılmasının arkasında da bu saikler var. Bir taraftan İslamiyet'i karantinaya almak suretiyle insanların bunca karalamaya rağmen en çok teveccüh ettiği bu dine geçişlerin önüne set çekmek; diğer taraftan bu terörü bahane ederek İslam âleminin üzerine çökmek; ayrıca Müslümanların yaşadıkları yerlerde onları baskı altında tutan güvenlik politikaları üretmek için bu algı operasyonları belki daha da yaygınlaştınlacak.

Özellikle son yıllarda ortaya çıkan; köken olarak Selefilîğe ve Haricîliğe dayanan birtakım yeni İslami hareketler şiddet ve terör eylemlerinin baş aktörleri olarak karşımıza çıkmakta. Bu hareketleri ortaya çıkaran şartlar ve sebepleri irdelediğimizde nasıl bir tablo ile karşılaşırız?

Öncelikle İslam dünyasının bir var olma mücadelesi verdiğini gözden kaçıramayız. Filistin meselesi iyice müzmin hâle geldi. Müslümanların ilk kiblesinin maruz kaldığı çirkin tecavüzlerle alakalı haberler her gün önümüze çıkıyor. Suriye, Irak, Afganistan yabancı güçlerin istilası altında. Katliamlar, zorunlu göçler, büyük acılar, sakatlar, yetimler vs. yürekleri kasıp kavuruyor. Üzerine konuştuğumuz terörün ilk bu topraklarda uç verdiğini evvela not edelim.

Sonra da Müslümanların başlarından atmak isteyip bir türlü atamadıkları dikta yönetimlerine sözü getirelim. Arap Baharı maalesef Arap kışına döndü. Hürriyet ve demokrasi yanlısı geniş dindar kitlelerin iktidara yürüyüşlerinin önü kesildi. Mısır'da, Tunus'ta, Libya'da, Yemen'de olup bitenleri gördük. Hâliyle bazı insanlar şöyle düşünmeye başlıyor: Demek ki haksızlıkları düzeltmek, zulmü önlemek dinen ve siyaseten meşru yöntemlerle olmuyor. Bunu yapmamıza izin verilmiyor. Öyleyse başka yolları deneyelim!

Tabii bu gerekçelerin hiçbirisi terörü haklı çıkarmaz. İslam'ın bir mücadele hukuku var ve bir mücadele ahlakı var. Ancak bu birikimin sağlıklı şekilde Müslümanlara aktarıldığı eğitim-öğretim düzeneklerinden mahrumuz. Cehalet almış başını gitmiş ve bu durumdan en çok terörist olu-

şumlar faydalanyor. Zaten gergin olan bu insanları kolayca kendi taraflarına çekebiliyorlar. Selefi yapıların bu süreçteki fonksiyonları hayli etkili. Selefi ideolojinin iki önemli karakteri olan metin-merkezcilik ve dışlamacılık burada devreye giriyor. Konuştuğumuz gibi, naslar üzerindeki çarpıtmalar terörü meşrulaştıran bir işlev görmekte. Diğer taraftan “ameli imanın tam bir parçası sayan” Selefi görüş, tekfir silahının daha kolay istihdamına yol açıyor. Bunun aşırı yorumu ise bildiğiniz gibi Haricilik.

Ayrıca Selefiler kendilerini Sünniliğin dolayısıyla onlara göre gerçek İslam’ın yegâne temsilcisi sayıyorlar. Böyle olunca şiddet ve terör Müslümanları da sarmalına alıyor. Mezhepler arası çatışma kaçınılmaz hale geliyor. Selefilik bu inhisarcılığı, yani Müslümanlığı tekeline almak istemesi tabir caizse bu yangına benzin döküyor. Aksi taraftaki Şii Müslümanlar arasında da benzer eğilimler olduğu için ortalık iyice karışıyor. Bunlar nazarında da İslam kardeşliği, Müslümanların birlik ve beraberliği gibi söylemlerin artık bir önemi olmuyor.

Orta Doğuda ortaya çıkan örgütlerin şiddet eylemlerini meşrulaştırmak için dayandıkları kavramlardan biri de “cihat” kavramı. Onların bu kavrama yükledikleri anlam nedir ve İslami bir takım kavramları kendi görüşleri doğrultusunda nasıl manipüle ettiklerinden söz eder misiniz?

Terör oluşumlarına Batı medyası ve akademiası cihadist adını takıyor. Cihatçılık diye bir şey bizim kavramlarımız arasında yok. Bizde mücahit olmak vardır. Sırf Allah rızası için, dünyevi hiçbir menfaat beklemeden saldırgan düşmana karşı cihat eden kimsenin sıfatıdır mücahit. Cihat en önemli ibadetlerimiz arasındadır ve her ibadeti-miz gibi onun da bir usulü, fıkhı ve hukuku vardır. Müslümanlar bu ibadeti yerine getirerek asırlar boyu hür ve bağımsız kalmışlar, işgalci güçlere karşı bununla direnmişler, esaret altındaki halkları bu sayede özgürleştirmişlerdir. Bu nedenle çok kıymetli bir kavramımızdır cihat. Üzerinde asla bir leke olmamalıdır ve Müslümanlar bu hususta çok dikkatli davranmalıdır.

Oysa cihat adı altında yürütülen ve cihadın hukuk ve ahlakıyla hiç bağdaşmayan bir takım terör faaliyetleri bu kavrama, dolayısıyla İslamiyet’e ve Müslümanlara en büyük kötülüğü yapmaktadır. İslam karşıtlarının da bu durumu kendi lehleri-

ne kullanmaya çalıştıklarını görmekteyiz. Öteden beri sömürgeci emperyal güçlerin Müslümanların cihatla olan ibadetsel irtibatlarını kesmek, bu kavramın muhtevasının içini boşaltmak için gayret gösterdiklerini biliyoruz. Kadiyanilik türünden mezhepleri bunun için desteklemişler veya cihadı asıl bağlamından kopartan modernist yorumları aynı amaçla kullanmışlar. Bahse konu ettiğimiz bazı basiretsiz faaliyetler de aslında aynı amaca hizmet ediyor, fakat bunların failleri bunun hiç farkında değiller. Hicret, hilafet gibi daha başka kıymetli kavramımızın da aynı şekilde istismar edildiğine ve değersizleştirildiğine üzülererek şahit olmaktadır.

İslam ile ilişkilendirilen terör gruplarının kendilerine taraftar bulmak için kullandıkları araçların başında sosyal medya gelmekte. Dünyanın her yerinden militan devşiren bu gruplar bu kadar etkin olmalarını ve rahatlıkla taraftar bulmalarını neye bağlıyorsunuz?

Cami, tekke, medrese merkezli geleneksel dinî cemaatler yeni nesillere ulaşmada ve onların din ile ilişkilerinde belirleyici olmada yetersiz kaldılar. Bilgi ve iletişim teknolojisinde son yirmi yılda kaydedilen büyük gelişmelere uyumlu hareket etmekte olan genç nesiller, dinî bilgilenmeyi dahi internet kanalıyla gerçekleştiriyorlar artık. Tek bir Müslüman ile yüz yüze gelmeden, sosyal medya üzerinden şehadet getirip hidayete erenlere dahi rastlıyoruz. Sanal cemaatler gerçek cema-

atlerin yerlerine göz diktiler ve bunda epey başarılı oldular.

Peki, bunun sonuçları nelerdir? Bir defa kontrol dışı bir iletişimden söz edebiliriz. Mahalli, millî yahut dinde otorite olduğu müsellemler Diyanet gibi, el-Ezher gibi dinî kaynakların dışında birtakım odaklar, sadece etkili medya faaliyeti yürüttüklerinden veya renkli, cazip prodüksiyonlar çıkarttıklarından dolayı dinî konularda hızla belirleyici hâle gelebiliyorlar ve kendilerini bir otorite olarak geniş kitlelere sunabiliyorlar. Hem de bu sunum internet sayesinde küresel çapta bir etkiye sahip oluyor. Bu etkileşimin sıhhatini tespit noktasında devreye sokacağımız bir denetim mekanizması da maalesef mevcut değil. DAESH terör yapılanmasının 100 kadar farklı ülkeden 30 bin civarında militanını Irak ve Suriye'ye çekebilmesinin arkasında büyük ölçüde bu faktör yatıyor.

İslam dünyanın içinde bulunduğu bu çatışma ortamından çıkması ve tekrar mezhepler ve gruplar arasındaki birliğin ve kardeşliğin tesisi nasıl mümkün olacaktır?

Bilhassa gençlerin dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar doğru dinî bilgiye ulaşmaları için ne gerekiyorsa yapılmalıdır. Cehalet sorunların baş sebebidir. Dinî aşırılık da bunun sonucudur. Müsamahanın, ortayolculuğun bir ilke olduğu, itikat ve fıkıhın bu genel ilkeler üzerinde inşa edildiği bir rahmet dini olan İslam'dan söz konusu arızaların çıkması başka türlü açıklanamaz. Madem alışlagelen eğitim, terbiye, davet usul ve vasıtaları günümüzde artık eski tesirlerini kaybetti, madem gençler bunlara eskisi kadar iltifat etmiyor, o zaman doğru bilgiyi insanlara taşımak için yeni vasıtaların en etkin şekilde istihdam edilmesi gerekir. Gençlerin sürekli "on-line" oldukları sosyal medya araçları kullanılabilir, hemen dolaşıma girebilen kısa videolarla gerekli mesajlar aktarılabilir, ikazlar yapılabilir.

Tabii ki âlimlerimize büyük görev düşüyor. Topluma rehberlik etmesi beklenen ulema mevcut tansiyonu düşürecek yerde bizzat gerginliği artıran bir fonksiyon görüyorsa ciddi problem var demektir. Mezhepsel, cemaatsel taassubun zayıflatılmasında en ağır sorumluluk âlimlerimizin omuzundadır. Eğer siyasetler rahat bırakılırlarsa farklı mezhep mensupları kendi aralarındaki sorunları rahatlıkla çözmekte, bir arada yaşamının yollarını kolaylıkla bulmaktadır. Tarihimize bak-

tığımızda Müslümanlar arası mezhep çatışması her zaman arızı bir durum olmuş, kalıcı bir hâl almamıştır. Zira kavga ve savaşlar sürdürülebilir şeyler değildir. Herkes bundan ağır zarar görür, tahammül sınırları zorlanır ve nihayetinde bunlara bir son verilir. Fakat o zamana kadar ağır kayıplar, büyük acılar yaşanır.

Bu arızı sürecin kısa sürmesi herkesin menfaatinedir. Başta âlimlerimiz ve kanaat önderlerimiz olmak üzere Müslümanlar resmi kurumlarıyla ve sivil cemaatleriyle soğukkanlı şekilde ve teenni ile hareket ederlerse bu badireler daha çabuk atlatılır. Kur'an-ı Kerim'de sabredenlerin, öfkelerini yenenlerin ve affedenlerin övülmesi, bu vasıftaki Müslümanların doğru yolda olduğunun söylenmesi boşuna değildir. Bu hasletleri sadece bireysel değil toplumsal faziletler olarak da anlamalıyız. Kitlesele çığırnlığı tedavi etmenin en tesirli ilacıdır bunlar. İslam kardeşliğinin ne demek olduğu, İslam ümmetinin ne manaya geldiği konusunda zihinlerimiz yeniden güncellenmelidir. Zira tekrar edilegelen söylemler belki üzerimizdeki tesirini yitirmiş olabilir. Ayrıca tüm bu olup bitenlerden istifade edenlerin kimler olduğu hususunda toplumsal bir bilinçlenmeye ihtiyaç bulunmaktadır. Müslümanlardan sâdır olan bu tür hareketlerin kimlerin ekmeğine yağ sürdüğü herkesçe bilinmelidir.

Prof. Dr. Mehmet Ali BÜYÜKKARA

1967'de İstanbul'da doğdu. 1990'da Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1993'de aynı üniversitede "Mevkuf Hadisler ve Değeri" başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. 1997'de The University of Edinburgh'ta "The İmâmi-Shi'i Movement in the Time of Mûsa al-Kâzım and Alî al-Ridâ" çalışmasıyla doktor unvanını aldı. Uzun yıllar Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde akademisyen ve idari olarak görev yaptı. Akademik çalışma alanlarında "Kalam Tarihi ve Okulları, İslam Mezhepleri, Çağdaş İslami Akım ve Hareketler" olan Büyükkara, şu anda İstanbul Şehir Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde görev yapıyor.

VARDIM HİNDELİ'NE Kumaş Getirdim

Doç. Dr. Fatih ERKOÇOĞLU

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

“Vardım Hindeli’ne kumaş getirdim
Açtım bedestanı sattım oturdum
Sen benim başıma neler getirdin
Ben senin kahrını çekemem gönül”

Kaynak Kişi: Turan Engin
Derleyen: Yücel Paşmakçı

Delhi Ulu Cami

TÜRKÜNÜN yakıldığı dönemde Hindeli'nden kumaş getiriliyordu. Malum olduğu üzere İpek Yolu'ndan pahada ağır yükte hafif eşya getirmek daha makbul. Hindeli'nden develerin sırtında mobilya getirecek değilsiniz ya! Gerçi zenginlerin o malzemelerden de getirdikleri nakledilmektedir.

Peki sadece kumaş mı getiriliyordu? Hz. Peygamber'in hayatını anlatırken Arap yarımadasının ekonomik yapısı üzerinde durur, Arapların Kureyş suresinde vurgulandığı gibi yaz ve kış seferleri yaparak Yemen'den emtia getirdiklerinden, bunları Mekke üzerinden Mısır ve Suriye'ye sattıklarından bahsederiz. Ayrıca bu güzergâhın da önemli bir ticaret yolu olduğunu öğrencilerimize naklederiz. Peki gerçekte sadece kumaş mı getiriliyordu? Tabii ki değil! İstanbul'da Topkapı Sarayı'nda Mukaddes Emanetler adıyla muhafaza edilen bir kısım eşya içerisinde yer alan Hz. Pey-

gamberimize ait olduğu kabul edilen kılıç ve yekpare bambu yay ile halifelerine ait olduğu kabul edilen kılıçların Hint menşeli olduğu ifade edilmektedir.

Müslümanların Hint coğrafyası ile tanışmaları Emeviler döneminin meşhur Irak valisi Haccac b. Yusuf'un yeğeni Muhammed b. Kasım es-Sekafi'nin valiliği dönemlerinde oldu. Gazneliler, Gurlular, Delhi Sultanlığı, Timurular burada İslam hakimiyetini yaymaya çalıştılar. 1837'de İngiliz işgaliyle Timur'un soyundan gelen Babürlü devleti nihayete erdi. Artık Hindistan'da İngiliz idaresi başladı. Bu kısa tarihçe sonrasında gezimize başlayalım.

Gezimize ilk olarak Delhi'nin güney batısında yer alan Ajmer'den başladık. Burada eski şehir merkezinde yer alan Dergâh-ı Şerif önemli bir ziyaretgâh olarak dikkati çekiyor. Çarpık kentleşme bizde olduğu gibi buralarda da belirgin bir şekilde göze çarpıyor.

Gezimize ilk olarak Delhi'nin güney batısında yer alan Ajmer'den başladık. Burada eski şehir merkezinde yer alan Dergâh-ı Şerif önemli bir ziyaretgâh olarak dikkati çekiyor. Çarpık kentleşme bizde olduğu gibi buralarda da belirgin bir şekilde göze çarpıyor. Eski şehrin tarihî kapısından içeri girerken Zamanda Yolculuk filmi hatırıma geldi.

Eski şehrin tarihî kapısından içeri girerken Zamanda Yolculuk filmi hatırıma geldi. Öncesinde de bunu fark ediyorsunuz, fakat birden egzotik bir ortamın içerisine girmiş oluyorsunuz. Hindistan'ın ilk ve en büyük tarikatı olan, Herat yakınlarındaki Çişt köyüne nispetle Çiştî olarak anılan Muineddin Hasan el-Çiştî'nin (ö. 1236) dergâh ve türbesi olan Dergâh-ı Şerife kadar uzanan dar sokakta, muhtelif tatlıcılar, lokantalar, Hindistan'a özgü meyve satıcıları züccaciye dükkânları bulunuyordu.

Muineddin-i Çiştî'nin türbesinin bulunduğu külliye muhtelif yapılarından oluşuyordu. Mermerden yapılmış olan iki cami, XVI. ve XVII. yüzyıllarda Şah Cihan ve Ekber Şah zamanında inşa edilmiş olup, her yıl binlerce Müslüman Muineddin-i Çiştî'nin vefat ettiği ekim ayında dergâhını ve türbesini ziyaret için buraya geliyorlarmış.

Kutub Minar

Girdiğimizde içerisi ana baba günü gibi idi. Girişin hemen arkasında iki tane devasa kazan bulunuyordu. Zamanında burayı ziyarete gelenlere ve yoksullara iyi hizmet edildiği anlaşıyordu. Fakat bugün içerisine atılmış bir miktar para, pirinç ve muhtelif eşyalar dikkati çekiyordu. Herhâlde burada da adaklar adanıyordu ki kazanın üzerindeki uzun demirin üstüne bağlanmış muhtelif araç ve gereçlerden bu fark ediliyordu. Cîştî'nin türbesine arka kısımdan girilebiliyordu. Buradaki dar avluda ise org ve ritim eşliğinde ilahiler okunuyordu. Avluda ve avluyu çevreleyen her yerde birileri oturuyor ya da uzanmış yatıyordu. Az önce sokak için söylediğim renk cümbüşü burada daha belirgin bir hâl almıştı. Kadınların sarilerinden oluşan sanki bir çiçek bahçesindeydiniz.

Geceyi "pembe şehir" olarak adlandırılan Jaypur'da geçirdik. Ertesi günü programımızda Agra vardı. Önce akşamleyin gezemediğimiz panoramik Jaypur turunu sabahleyin yapabildik. Takriben

üç saatlik bir yolculuk sonrasında Agra'ya ulaştık. Yamuna nehrinin iki tarafında kurulmuş olan şehir XVI. ve XVII. yüzyılda da Moğollar'a başkentlik yapmıştı. Bilhassa Ekber Şah zamanında şehir, en önde gelen ticaret, kültür, eğitim ve sanat merkezi olmuştu. Dünyaca ünlü en muhteşem eserler de yine bu şehirde inşa edilmişti. Ekber Şah'ın Yamuna nehrinin sağ kıyısında inşa ettirdiği kale ve Şah Cihan'ın genç yaşta hastalıktan vefat eden eşi Mümtaz

Mahal olarak bilinen Ercümen Banu Begüm için, 1646-1653 yılları arasında Osmanlı mimarı Muhammed İsa'ya yaptırdığı Tac Mahal bunlar arasında önemli bir yere sahipti. Agra Kalesi ve Tac Mahal'in UNESCO tarafından Dünya mirası içerisinde değerlendirildiğini, Tac Mahal'in ise dünyanın yedi harikası arasında birisi olarak tescillendiğini hatırlatalım.

Ertesi günü Delhi'den kuzeye doğru 260 km mesafede yer alan Serhend'deki İmam-ı Rabbani'nin (ö. 1034/1624) kabrini ziyarette gittik. İmam Rabbani'nin Delhi'de Nakşibendiyye tarikatını Hindistan'da yayıyan Hacı Baki-billah ile karşılaştığını ve ona intisap ettiğini, Serhend'e döndüğünde ise şeyhi ile mektuplaşmaya başladığını ve bu mektuplarının onun Mektubat ismiyle derlenen eserinin esasını oluşturduğunu kısaca ifade edelim. İmam Rabbani'nin türbesinin ikinci katında ve haziredeki mezarların yanında mumlar, bitmiş tütsüler, demirlere asılmış çaputlar görülmüyordu. Dualarımızı okuduktan sonra türbeden ayrıldık.

Delhi Sokakları

Son iki günümüzü Delhi'de geçirdik. Delhi'ye gelipte Kutup Minar görülmeden olmaz herhâlde. Mihrali köyünün geniş arazisi üzerine kurulan kompleks içerisindeki Hint-İslam mimarisinin şaheserlerinden biri olan ve 72,59 m. ile dünyanın en yüksek minaresi kabul edilen Kutup Minar, XII. yüzyılda bilhassa Karahanlılar tarafından yaptırılmış olan ilk örneklerle ortaya çıkan, Gazneliler ve Gurlular tarafından geliştirilen daire planlı kalın ve yüksek yapılara çok güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bu minarenin ayrıca Batı İslam dünyasında yapılan minarelerden farklı bir düşünceyle ele alınarak zafer abidesi şeklinde planlandığını da belirtelim. Kutup Minar 1253'de bu minarenin yakınına defnedilen Çiştî şeyhlerinden Kutbeddin Bahtiyar'ın isminden dolayı bu adla anılmıştır.

Hindistan'a gelince bir Hindu tapınağı görmeden olmazdı. Hindu tanrısı Şiva'nın heykellerinin olduğu bir mabet ile İranlı mimar Feriburz Sehba tarafından lotus çiçeği şeklinde tasarlanan Bahai mabedini ziyaret ettik.

Delhi'nin manevi mimarlarında olan Nizameddin Evliya (ö. 725/1325) da programımızda idi. Külliye'nin dar koridorlarının hemen her yerinde kadın, erkek yaşlı genç dilenci bulunuyordu. Avluya girdiğimizde iğne atsan yere düşmeyecek gibi insan kalabalığı vardı. Tezgâhlarda gül, muhtelif yazılarda, kumaşlar, kitapçıklar satılıyordu. Çevredeki mezar lahitlerinin üzerleri gül yaprakları ile örtülmüştü. Yakalan tütsüler kesif bir koku yayıyordu.

Eski Delhi'nin kapılarından birisi olan Türkmen Kapı'sına yakın

İmam Rabbani Türbesi

İmam Rabbani'nin Delhi'de Nakşibendiyye tarikatını Hindistan'da yayan Hacı Baki-billah ile karşılaştığını ve ona intisap ettiğini, Serhend'e döndüğünde ise şeyhi ile mektuplaşmaya başladığını ve bu mektuplarının onun Mektubat isimli derlenen eserinin esasını oluşturduğunu kısaca ifade edelim.

bir yerde bulunan, ara sokaklarda kalan Hazret-i Şah Ebu'l-Hayr'ın dergâhına gittikten sonra Delhi Cuma Camii Delhi'de ziyaret ettik. Bizim son mekân oldu.

XVII. yüzyıla ait olan Delhi Cuma Camii, Şah Cihan'ın başkenti Agra'dan Delhi'ye taşıyarak (1638), buraya Şahcihananad adını vermesinin arkasından başlattığı yoğun imar faaliyeti esnasında inşa edilen önemli bir eserdir. Hint-İslam mimarisinin zarif ve aynı zamanda devasa ölçülerine de zirvesini teşkil etmektedir. Eserin yapımına 1644'te başlanmış, 1658 yılında ancak tamamlanabilmiştir. O dar sokakların arasında geçerken, o yolların büyümesine görkemli ve heybetli bir camiye çıkacağını o an için fark

edemiyorsunuz. Baburlu güç ve azametini bu eserde rahatlıkla görülebiliyorsunuz. Vakit kalmamıştı, caminin avlusunda kavurucu güneşin altında kendimize ancak yer bulabilmiştik. Allah'tan geniş korunaklı şapkalarımız vardı.

Az zamanda çok yer gördük. Ajmer, Jaipur, Agra, Serhend ve Delhi. İslami dönemlere ait çok sayıda tarihi eseri ziyaret ettik. Hindistan'ı Müslümanlaştıran, vatanlaştıran sultan, evliya birçok kimsenin kabirlerine uğradık. Allah bu ülkeye katkı sunanları mağfireti ile bağışlasın. Emevilerden beri bu coğrafyanın Müslümanlaşmasına katkı sunanların hepsinden Allah razı olsun. Mekânları cennet olsun.

RABBİMİZİN bize lütfettiği nimetler arasında bir tercih yapmamız zordur. O'nun hangi nimetine "olmasa da olur" diyebiliriz ki? Ama bazı ihsanlar vardır, var oluşumuzun değeri açısından diğerlerinin önüne geçer. Mesela ister köyde yaşayın ister şehirde, ister işçi ister patron olsun, herkesin kendi toplumu içinde şeref ve haysiyet sahibi olması, sözünün dinlenmesi, kıymetinin bilinmesi, kısaca "değerli biri" olması bu nimetlerin başında gelir. İnsanın ihtiyaçları hiyerarşisinde temel biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlardan sonra gelen sosyal ihtiyaçlar kapsamında sayılabilecek bu "değerlilik" Rabbimizin "Muizz" isminin tecellisidir: "De ki: 'Ey mülkün sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetersin.'" (Al-İmran, 3/26.)

"Muizz", 'izzet' kökünden türemiş "aziz kılan" anlamında bir sıfattır. Allah'a nispet edildiğinde "dilediği kimseyi yücelten, güçlü ve değerli kılan" demektir. "Müzill" ise 'izzet'in zıddı olan 'zillet' kökünden türemiş olup "zelil ve perişan kılan" anlamındadır. Bu iki isim birbirlerini tamamlayıcı olmaları bakımından -Kâbıd-Bâsıt ve Hâfid-Râfi' isimlerinde olduğu gibi- her zaman bir arada zikredilir.

"Allah aziz de kılar zelil de..." dediğimizde kastettiğimiz izzet ya da zillet bizim bu dünya ölçülerinde anladığımız manada bir üstünlük ya da düşüklük değildir. Allah'ın vereceği şeref, kişinin bizatihi insan oluşuna dair taşıdığı özün şerefidir, yani manevidir. Bu izzete ulaşamayana hiçbir dışsal güç (makam, mevki, mal, mülk, soy, sop vs.) o saygınlığı kazandıramaz. İzzet ve zilletin ger-

Allah Kimini Aziz Kılar Kimini Zelil

Fatma BAYRAM

çek ölçütlerinin ne olduğunu bilmeyenler onu görünüşteki gelip geçici hâllerde arayabilirler. Böylesi durumlarda öyle olur ki kibir izzet, tevazu da zillet zannedilebilir. İzzetle kibri, zilletle tevazuyu karıştırmamak burada hayati önem arz eder. Bunu ayırt etmede ilmin önemine işaret etmek için Elmalılı, ilimden yoksun bir izzetin er geç zillete dönüşeceğini söylemiştir.

Aziz ya da zelil olmak neye bağlı?

Aslında aziz ya da zelil olmak itibardır. Yani her insan birine kıyasla yüce bir konumdayken diğerine kıyasla zelil durumda olabilir. Böylece bu iki isim her birimizde tecelli etmiş olur. Yani insan izzet ve zilleti iç içe geçmiş hâller olarak yaşayabilir. Zaten bu iki yol ilk yaratılıştan itibaren insana iki seçenek olarak sunulmuştur. Kim, hangi yola girmek isterse Allah ona o yolu kolaylaştırır. Bizi aziz ya da zelil kılanın kendi davranışlarımız olduğunu, güzel davrananların asla zillete uğramayacağını Yunus suresi 26. ayette görebiliriz: "Güzel iş yapanlara (karşılık olarak) daha güzeli ve bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir kara bulaşır, ne de bir zillet. İşte onlar cennetliklerdir ve orada ebedî kalacaklardır."

İnsanın kendi nefsinin aziz ya da zelil olarak algılanması onun gerçek kıymeti hakkında en önemli göstergelerdendir. Nefsinde izzet vehmedenlerin zelliliği ile nefsinin zelliliğini idrak edenlerin kıymeti yüzeysel bakışlardan gizli kalacak kadar derinlerdedir. Onlar şöyle der: "Allah hiçbir kulu nefsinin zilletini gösterecek şuuru lütfettiği kimse kadar aziz, hiçbir kulu da nefsinin yüceliğini vehmettirecek duygular verdiği kimse kadar zelil kılmaştır."

İnsan davranışlarının en girift yönlerini inceliklerle tahlil etmesiyle bilinen Gazali'ye göre zillet her

“Allah aziz de kılar zelil de...” dediğimizde kastettiğimiz izzet ya da zillet bizim bu dünya ölçülerinde anladığımız manada bir üstünlük ya da düşüklük değildir. Allah'ın vereceği şeref, kişinin bizatihi insan oluşuna dair taşıdığı özün şerefidir, yani manevidir.

türden bağımlılıktan doğar. İzzet de nefsin bas-kılarından ve cehaletin tasmaından kurtulmaya bağlıdır. Ona göre gerçek mülk sahibi, ihtiyaç zilletinden kurtulmuş olandır. İnsan ne kadar kanaatkâr olur ve mahlukata el açmazsa o kadar aziz; ne kadar hırslı olup gözlerini insanların elindekilere dikerse o kadar zelil olur. Bu gibiler geçimlerini, mutluluklarını her daim başkalarının elinde görür, hep bir muhtaçlık hissiyle yaşarlar. Gönüllerin dünyalık hırslarla dolup taşması insanı çıkarıcı, cimri ve onursuz kılar. Allah işte böy-lelerinin boynuna zillet halkası geçirir.

Sufilere göre Allah aziz kılmak istediklerine şek-siz şüphesiz bir iman ve kanaate dayanan bir ahlak nasip eder. Gelip geçici he-veslerin basitliğinden uzak durmak anlamında zühdü lütfederek on-ları aziz kılar. Bunlar insani ih-tiyaç ve zevklerinin tatmini için gayrı meşru yollara sapmayan, yalana, iki yüzlülüğe tenezzül etmeyen samimi ve onurlu in-sanlardır. İzzet-i nefisleri onları her türlü hayâsızlıktan muhafaza eder. Arzuların nefse tahakküm ede-cek düzeye gelmesi ise insanı helal ha-ram demeden her yola başvuracak hale getirir, bu da zilletin kapısını açar. İnsanı iki cihanda ze-lil eden ikiyüzlülük, cimrilik, tamahkârlık, haset gibi hâllerden uzak durmak, bunlar nefsimizin derinliklerinden başlarını çıkarır çıkarmaz icabı-na bakmak da insani haysiyetimizin bekçiliğinde dikkat kesilmemiz gereken durumlardır.

Cehalet nedeniyle insan bazen izzeti yanlış yerler-de arar. Allah dışında çeşitli güçlere tapar, onların kendisine şeref bahşetmesini umar. (Meryem, 19/81; Nisa, 4/139.) Oysa izzet bizatihi Allah'a ait olduğu içindir ki saygınlık isteyenler insanların önünde eğildiği çeşit çeşit mabutları geçerek Allah'a yük-selmeli ve ancak O'nun önünde eğilmelidir. (Nisa, 4/138-139; Fatır, 35/10; Münafikun, 63/8...) Bu nedenle Allah

dışında korktuklarımıza, saydıklarımıza dikkat etmek ve bu korku ve saygının dozunu kaçırma-mak izzetimizi korumak için şarttır. Çünkü şirk zilletin en alt seviyesidir ve Allah dışındakilere beslenen aşırı korku ve saygıdan doğar.

Bu isimlerin tecelli ettiği kişiler

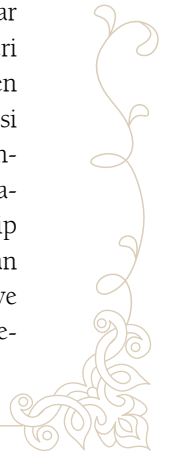
Sadreddin Konevi'ye göre Yüce Allah “Muizz” is-miyle kulunu daha ilk yaratılıştta aziz kılmıştır. Ne zaman ki kul bu izzeti kendinden sanıp büyükle-nir, işte o zaman Allah indinde küçülür. Bu ne-denledir ki Rabbimizin ikramı olan izzet, insanı said de yapar şaki de... Hangisi olacağı insanın o izzeti nasıl kullandığına bağlıdır.

İbn Arabî'ye göre de insan bu is-min tecellisi sayesinde olumlu manada kendine güvenir. Başarıyı kendi dışındaki se-beplerde değil, kendi için-de arar ve bütün himmetini kendi nefesine yöneltir. İşte o zaman o kimse aziz olur. Ama ne zaman ki bu ismin tecellisi olan izzetle zorbalık yapmaya kalkarsa işte o zaman Allah indinde ondan daha zelil kimse

olmaz.

Başta ailemiz olmak üzere üyesi olduğumuz her-hangi bir kurumun izzeti teker teker her birimi-zin sorumluluklarına sahip çıkan, onurlu insanlar olmasına bağlıdır. Bu nedenle liderler yönettikleri insanların kendilerini zelil hissetmelerine neden olacak şekilde davranmamalı, tam tersine herkesi oraya ait olmakla gurur duyacak şekilde onurlan-dırmalıdır. Bazen onur sahibi bir insanla yaşa-mak güç olabilir. Ama bu vasf bir insanın sahip olabileceği en değerli kişilik özelliği olduğundan ondaki hayra odaklanılmalı, küçük kolaylıklar ve basit menfaatler için bu duruştan vazgeçilmeme-lidir.

Şemdinli Dağlarında Dalgalandan Maneviyat Bayrağı

Seyyid Taha

Muhammet Emin GÜRDAMUR

ÇALDIRAN zaferinden sonra Osmanlı topraklarına katılan Hakkâri, yüzyıllar boyu İslami ilimlerin, büyük mutasavvıfların, gençleri öbek öbek çevresinde toplayan irili ufaklı medreselerin ve bütün bunların husule getirdiği huzurun havzası olarak bilinmiştir. Seyyid Taha el-Hakkâri, bu bereketli coğrafyada doğup büyümüş, içinde yetiştiği manevi iklimin daha da bereketlenmesine katkıda bulunmuş; 19. yüzyılın ilk yarısında dinî ve sosyal hiz-

metleri dolayısıyla hem Devlet-i Aliyye nezdinde, hem halk nezdinde iltifata ve itibara mazhar olmuştur. Doğum tarihi tam olarak bilinmeyen Seyyid Taha'nın vefat yılı kayıtlara 1853 olarak geçmiştir.

Seyyid Taha, ilk eğitimini babasının gözetiminde almış, hafızlığını tamamladıktan sonra Süleymaniye, Kerkük, Erbil ve Bağdat'a çeşitli ilim yolculukları yapmıştır. Tasavvufla yolunun kesişmesi, İslami ilimlere vukufiyetinden son-

raya denk gelmesi, onun temsil ettiği tekke geleneğine kaide olarak yerleşmiş, himayesinde faaliyet gösteren müesseseler, tekke-medrese iç içeliğinin eşsiz numuneleri olarak serpilip gelişmiştir.

Nesebi, Kadiriliğin kurucusu olan Şeyh Abdulkâdir Geylani'ye ulaşan Seyyid Taha'nın hayatının dönüm noktası ise amcası Seyyid Abdullah aracılığıyla devrin büyük mutasavvıfı Mevlana Halid-i Bağdadi ile tanışması olmuştur. Amcasına bundan dolayı hayatı boyunca minnettar kalmıştır. Bağdat'ta kalıp tasavvufi ilimleri tahsil eden Seyyid Taha, bir zaman sonra şeyhi Mevlana Halit'ten icazet alır. Mevlana Halit, çift kanatlı anlamına gelen "zülcenaheyn" unvanıyla tanınan, hem zahiri hem batını ilimlerde yetkinliğiyle bilinen ve talebelerinden hep bu yönde gayret isteyen bir zattı. Seyyid Taha da bu ekolden, bu anlayıştan nasibini almıştır. Daha önce ekseri Kadiri müntesibi olmakla maruf Kürtlerin Nakşibendiliğe geçişinde önemli rol oynayan Mevlana Halid, "Seni yetiştirmede üzerimize düşeni yaptık." dedikten sonra irşat faaliyetleri yürütmek üzere Seyyid Taha'yı Berdesur'a göndermiştir.

Amcası Seyyid Abdullah'ın vefatından sonra Şemdinli'nin Nehri bölgesine gelerek amcasının okut-

*Şemdinli dağlarının içtim nur çeşmesinden,
Kurtuldum akreplerin ruhumudeşmesinden.*

Necip Fazıl

tuğu talebelerin eğitimlerinin inkıta uğramaması için çalışan Seyyid Taha, kısa zaman sonra bölgeyi tam bir ilim ve irfan merkezine çevirir. Onun gayretleriyle ayakta duran, eğitim veren medreseler, yetiştirdiği talebelerle bölgenin din görevlisi ihtiyacını karşılamakla kalmayıp, sosyal sorunlar karşısında üstlendikleri arabuluculuklarla nice kavganın ve kan davasının suhuletle son bulmasına vesile olmuştur. Kendisi de yediden yetmişe herkesin derdine bizzat koşmuş, elinden gelen yardımı esirgememiş, gerektiğinde ilmi imtiyazını kullanarak devlet görevlilerinden yardım da talep etmiştir. Onun bölgede herkes tarafından sevilen bir isme dönüşmesinin altında bu sosyal sorumluluğunun büyük payı vardır.

İran'a sınır olan Şemdinli'de toplumun sevip saydığı bir isim olarak dikkat çeken Seyyid Taha'nın bu sosyal gücü, devrin İranlı idarecilerinin de dikkatini çekmiş, hatta bizzat Şah tarafından hediyelere, iltifatlara ve davetlere muhatap olmasına yol açmıştır. Ama o bunlara en ufak bir ilgi göstermediği gibi, "Biz İslam padişahına bağlıyız." demek suretiyle İstanbul'a, sadakatini, Osmanlı'ya bağlılığını kesin bir dille ilan edip davetleri reddetmiştir. Onun bu tavrının arkasında da Mevlana Halit'in imzası vardır. Talebesine sadece seyri suluk yolculuğu boyunca fener olmakla kalmayan şeyhi, onu netameli konularda da yalnız bırakmamıştır. Seyyid Taha'yla ilgili sınırlı kaynaklardan biri de şeyhi tarafından kendisine yazılan bu mektuplardır. İşte o mektupların birinde Mevlana Halit, onu açıkça ikaz etmektedir: "Kıymetli Seyyid Taha. Allah Teala'nın emanında olunuz. Şöh-

retten daima sakınınız. Kişi için, talebelerin çokluğu büyük bela olabilir. Allah Teala sizi o afetten korusun. Kalbin Acem beldelerine meyletmesini, öldürücü, ruhu kurutucu zehir biliniz. Nerede kaldı onların yanına gidilmesi. Onlara yakın olmaktan, tatlı idareli dil kullanmaktan çok uzak olmalıdır. İnşallah bu kimselerle bir araya gelmezsiniz. Eğer Şah bile bizzat davet ederse, gitmemelidir. Nerede kaldı ki başkalarının davetine gidilsin. Böyle davete verilecek cevap şudur: Biz derviş kimseleriz. Bizim işimiz, dünyadan kesilmek ve İslam padişahına dua etmek, insanların dinine hizmettir..."

Bilinen yazılı bir eseri olmayan Seyyid Taha, Nakşibendilikte özel bir yeri olan mektup geleneğini sürdürmüş, irşat için başka bölgelere gönderdiği talebelerine mektuplar yazarak nasihatlerde bulunmuş, ilmi ve sosyal içerikli sorulara cevaplar vermekten geri durmamıştır. O her devrin sosyal tutkalı olan inancı, en incelikli yerinden, tasavvufi ahlak mertebesinden tutarak başta talebelerine ve çevresindekilere yudumlatmış, sonra halka halka genişleyen bir tesirle bütün bölgeye yaymıştır. Doğu ve Güneydoğu'da Seyyid Taha ve onun gibi âlimler manevi ve ahlaki ağırlıkları sayesinde çevrelerini derinden etkilemişler, bölgede sadece sosyal hayatın nefes alıp vermesinde değil dini hayatın da canlı kalmasında pay sahibi olmuşlardır.

Seyyid Taha bir sohbetinde, "İki şeyi muhafaza lazımdır. Biri iki cihanın efendisine uymak, diğeryse Allah Teala'nın evliyasını ihlasla sevmek. Bu iki şey olunca ne verilirse nimettir. Bu ikisi kuvvetli

olup, başka şey verilmezse, hiç üzülmemelidir..." diyerek kendinden sonra talebelerine unutmamaları gereken prensipleri miras bırakmıştır. Seyyid Taha Efendi, bir ikinci vakti Haram Çeşmesi denilen ağaçlık bir yerde talebeleriyle sohbet ederken damadı Abdülehad Efendi'ye dönüp, "Abdülehad, şöhret alettir. Artık bizim gitme vaktimiz gelmiştir." demiş, aynı gün eve dönüşünde hastalanmış ve hasta yatağında ziyaretine gelenlerle helalleşerek geçirdiği on iki günün sonunda bir ikinci vakti fani hayattan ebedi âleme göç etmiştir.

Merhum şair-mütefekkir Necip Fazıl Kısakürek de, bir zamanların ilim irfan merkezi olan Şemdinli'ye giderek bölgeyi gezmiş, beraberindekilere, "Şayet burada ölürsem beni Seyit Taha'nın yanına defnedin." diye vasiyette bulunmuştur. Çile adlı eserinde de bu ziyareti şu dizelerle ölümsüzleştirmiştir: "Şemdinli dağlarının içtim nur çeşmesinden, / Kurtuldum akreplerin ruhumu deşmesinden."

2013 yılında Hakkâri'de Uluslararası Seyyid Taha-i Hakkâri Sempozyumu düzenlenmiş, pek çok akademisyen ve ilim adamının tebliğlerini sunduğu sempozyum daha sonra kitaplaştırılmıştır. Ayrıca aynı yıl Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez, Şemdinli'de Seyyid Taha adıyla inşa edilen Yatılı Erkek Kur'an Kursu'nun açılış törenine katılmış, törenin ardından Seyyid Taha'nın Nehri'de bulunan kabirini ziyaret ederek, bölgede bugünlere yaşanan bunalımların hangi anlam merkezlerinin yeşertilmesiyle iyileşebileceğine dair tarihi bir mesaj vermiştir.

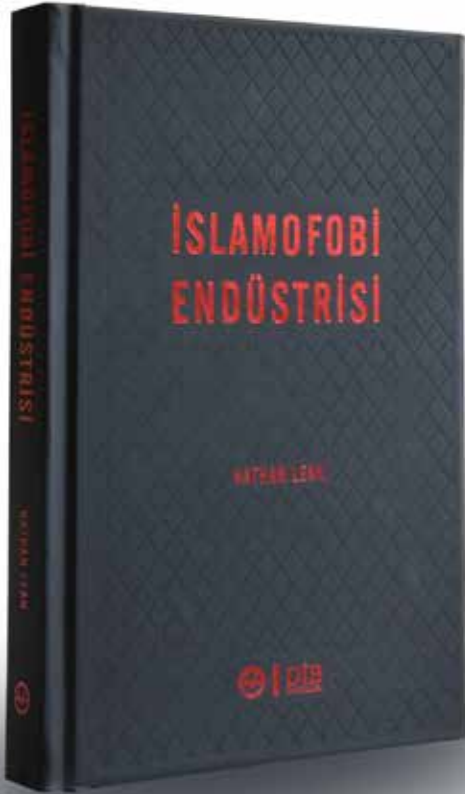
İSLAMOFOBİ ENDÜSTRİSİ

Nathan Lean

Sayın Başkan; adım Khan ve
ben bir terörist değilim!

“Benim Adım Khan” filminden...

Muhammed Kâmil YAYKAN

BU sözlerle masumiyetini ifade ediyordu bir bakıma Rizvan Khan filmde. Çünkü “Her şeyin değiştiği gün” tabiriyle bilinen 11 Eylül saldırısından sonra Müslümanlara yönelik sitemli, hızlı ve bir o kadar da etkili bir karalama ve ötekileştirme kampanyası başlamıştı/başlatılmıştı. Rizvan da kendinden hareketle Müslümanları aklamak için hayatının mücadelesini veriyordu...

Washington’lu yazar Nathan Lean’ın kitabında yukarıdaki film repliğine benzer bir ifade var: “Klasik Amerikan hukuk özdeyişinin tam tersi olarak İslam ve Müslümanlar masum oldukları ispat edilene kadar suçlu hâle gelmişlerdir.”

Kitaplık bölümümüzde bu ay “İslamofobi Endüstrisi” adlı kitabı tanıtıyoruz. Kitabın yazılış amacını yazar Lean şu cümlelerle ifade ediyor: “Bu, benim başkalarının acılarından menfaat temin eden küçük bir madrabazlar çetesine dikkatleri çekerek İslam’ın ve Müslümanların adaletsiz ve dengesiz bir şekilde temsil edilmesini düzeltmek için bir girişimdir.” İslamofobi Endüstrisi; özellikle 11 Eylül saldırısından sonra küresel çapta bir korku objesi hâline getirilmek istenen İslamiyet ve Müslümanlığın, kirletilmeye ve karalanmaya çalışılmasına karşı bir duruş olarak kaleme alınan bir eserdir. Kitap, geride bıraktığımız yıl Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları aracılığıyla okurlarıyla buluşturuldu.

Kitabımız, Sunuş, Teşekkür, Ön Söz ve Giriş yazılarından sonra gelen yedi makale olmak üzere toplam on bir bölümden meydana geliyor. Diyanet İşleri Başkanımız Sayın Prof. Dr. Mehmet Görmez, sunuş yazısında 11 Eylül sonrası yaygınlaştırılmaya çalışılan İslamofobi'nin üç farklı yüzünü İslam Kaygısı, İslam Karşıtlığı ve İslam Korkusu başlıkları altında adlandırıyor ve inceliyor. Görmez; son yıllarda İslam toplumlarında meydana gelen şiddet hadiselerinin İslam'dan kaynaklanmadığını, bu hadiselerle saptırılmış yaralı bilinçlerin yetiştirildiğini de bu yazısında vurguluyor.

Ön Söz ise kitabın editörlüğünü de yapan İslam Teolojisi profesörü, Amerikalı yazar John Esposito tarafından kaleme alınıyor. İslamofobi'nin kimler tarafından üretildiğini, bu hareketin neyi hedeflediğini ve başta Amerika olmak üzere tüm dünyada tırmandırılan İslam korkusunun kimlere hizmet ettiğini açıkça ifade eden Esposito; böyle bir kitaba neden ihtiyaç duyulduğu sorularının da cevabını veriyor.

2010 yılının ramazan ayında dünyanın belki de en bilindik mekânlarından biri olan Manhattan'da bir taksi şoförünün sırf Müslüman olduğu için müşterisi tarafından hunharca bıçaklanması anlatımıyla başlayan giriş bölümü 11 Eylül saldırısı sonrasında Müslümanlara duyulan/duyurulan nefretin nelere yol açtığını konu ediniyor. "Suçlu olduğu ispat edilene kadar her insan suçsuzdur!" şeklinde klasikleşen masumiyet karinesinin İslamofobi ile kökten değişikliğe uğradığının ve Müslümanların hedef tahtası hâline getirildiğinin işlendiği bu bölümde dikkat çekici pek çok istatistiğe de yer veriliyor. İstatistiklerden birindeki şu ifade oldukça manidar: "11 Eylül'den sonra kitabın yazıldığı yıla kadar Amerika'da Müslümanlara karşı işlenen suçlar, 11 Eylül öncesine oranla yüzde 1600 artış göstermiştir." Bunun gibi pek çok istatistiğin

ve örneğin yer aldığı giriş bölümünde yazarımız Nathan Lean, İslamofobi'nin özünde ne olduğunu net bir şekilde dile getirerek aslında Batı dünyasında hâkim olan düşüncenin aksine esas mağduriyeti Müslümanların yaşadığını okuyucularına anlatıyor.

Kitabın asıl içeriğini oluşturan yedi makale ise sırasıyla şu başlıkları taşıyor. "İçimizdeki Canavarlar: Amerika'da Korku Tohumu Ekmenin Tarihçesi", "Dalavere Ağ: İnternette Nefreti Yaymak", "Medyanın Savunmasız Bırakma Suçu: Müslüman Karşıtı Çılgınlığı Yayınlamak", "Haçlarımızı Yüklemiş Geliyoruz: Hristiyan Sağ'ın Ahir Zaman Savaşı", "Politika ve Peygamberliğe Dair: İsrail Yanlısı Sağın İttifakı", "Washington ve Ötesi: Bir Hükümet Politikası Olarak İslamofobi", "Atlantik'in Öte Yakası: Nefretin Avrupa'daki Ölümçül Etkileri". Başlıklardan da anlaşılacağı üzere bu bölümlerde İslamofobi çeşitli açılardan ele alınıyor. Propaganda araçları, bu araçların hangi eller tarafından hangi amaçlara hizmet ettiği çeşitli örneklerle dile getiriliyor.

"İslamofobi endüstrisi korkunun toplum üzerindeki yıkıcı etkilerini bilen ve bu korkuyu hem üretmek hem de kötüye kullanmak isteyen, büyümekte olan bir girişimdir." Kitabın sonuç bölümünde bu ifadeyi tekrar vurgulayan yazarımız bu endüstriye karşı nasıl galip geleceğimizin de yollarını açıklıyor.

İşlediği konular bakımından sadece ülkemizi değil özelde tüm İslâm âlemini genelde ise küresel çapta dünyanın tüm topluluklarını ilgilendiren "İslamofobi Endüstrisi", dünyaya huzuru ve adaleti tesis etmek için gönderilen barış dini İslam'ın son zamanlarda maruz kaldığı sistemli saldırıları ve ötekileştirme çabalarını ispatlarıyla ortaya koyan ve bu menfi kampanyalara karşı nasıl bir tutum sergilenmesi gerektiği mesajını içeren bir kitap olarak karşımıza çıkıyor.

SELAM

Selam; emniyet vadisinden esen huzur ve selamet rayihalarıdır ki insanlığa şifadır. Öyle itibarlıdır ki birine selam gönderildi mi baş üstünde taşınır ve emanet yerine ulaştırılır.

Esmâ CAN

BİR selam ile ıssız çöllere can suyu yürür de nice yıllar sürececek ahbablıklar kurulur. Aradaki buzları sessiz sedasız eritmeye de kapalı kapıları usulünce açivermeye de yeter. Dar zamanlarda Hızır gibi yetişip müşkülleri çözmeye de. Benim elimden, dilimden, ticaretimden ve niyetimden dahi kimseye en ufak bir zarar ziyan ilişmez anlamına gelen sağlam bir mühürdür. Anlamı idrak edilmiş selam, müminlerin birbiri üzerindeki haklarından biri olup bunu gözetmeyen Efendimiz (s.a.s.) tarafından cimri addedilmiştir. Bunun da bir adabı vardır ki, riayet edene ne mutlu. Binitli yayaya, yaya oturana, az olan çok olana yani topluluğa, "Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun." diyerek selamın en güzelini verir. Kalbi ferahlayan muhatap mukabelede bulununca muhabbet artar, güven tazelenir, amaç hâsıl olur.

Selam; emniyet vadisinden esen huzur ve selamet rayihalarıdır ki insanlığa şifadır. Öyle itibarlıdır ki birine selam gönderildi mi baş üstünde taşınır ve emanet yerine ulaştırılır. Önce selam sonra kelam düsturunca hareket etmek usuldendir ki dostluklar ziyadeleşir, yollar genişler, işler kolaylaşır. Selam vermeyen adamdan sayılmazken; selamı sabahı kesen kimseyle etrafıca konuşulur, sebebi öğrenilir ve iş tatlıya bağlanır. Vefasızlığın kol gezdiği bu zamanda şahsiyetli bir selam bin hatır yapar.

Dünyanın keşmekeşliği ve fitnesinden bunalan mümin Ya Selam'ın emniyetine iltica eder. Yaşadığı sürece insan kardeşleriyle güven ve barışı tesis ve temin etmenin tohumlarını arar durur. Bunu dert edinenlerden samimi bir selam ile başlayanlar iki cihanda kazananlardan olacaktır inşallah. Bu sünneti yaşayan ve yayanlardan olmak temennisiyle.

KUR'AN ÖĞRENİYORUM

Osman EĞİN
Hüseyin ÖRESİN

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Atışeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Allah bir kavme
verdiğini, o kavim
kendini bozup
değiştirmedikçe
değiştirmez.

(Ra'd, 13/11.)

FIYATI: 6TL